

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse instituut
Äriõiguse ja intellektuaalse omandi õppetool

Eimar Kogger

**EL ÕIGUSE KOHASED EUROOPA TÄITEDOKUMENTIDE TÄITEMENETLUSE
PIIRAMISE JA PEATAMISE ALUSED EESTIS**

Magistritöö

Juhendaja Maarja Torga (*MJur*)

Tartu
2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. TÄITEMENETLUSE PIIRAMISE JA PEATAMISE ALUSED MÄÄRUSTES JA EL ÕIGUSE AUTONOOMSE TÕLGENDAMISE PÕHIMÕTE KUI OLULISIM PÕHIMÕTE EL ÕIGUSE SISUSTAMISEL RIIGISISESE ÕIGUSEGA	12
1.1. Täitemenetluse piiramise ja peatamise alused Määrustes.....	12
1.2. EL õiguse autonoomse tõlgendamise põhimõte	21
2. EUROOPA TÄITEDOKUMENDI TÄITEMENETLUSE PIIRAMISE JA PEATAMISE ALUSED TMS-s.....	24
2.1. Täitetoimingu edasilükkamine Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise või peatamise alusena	24
2.2. Täitemenetluse peatamine, pikendamine või ajatamine Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise või peatamise alusena	27
2.3. Kaebus kohtutäituri otsuse või tegevuse peale Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise või peatamise alusena	32
2.4. Sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise või peatamise alusena	35
3. EUROOPA TÄITEDOKUMENDI TÄITEMENETLUSE PIIRAMISE JA PEATAMISE ALUSED TsMS-s	43
3.1. Hagi tagamine Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise või peatamise alusena	43
3.2. Kaja esitamine Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise või peatamise alusena	48
3.3. Teistmine Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise või peatamise alusena ..	54
KOKKUVÕTE	60
GROUNDS FOR LIMITING AND STAYING THE ENFORCEMENT OF EUROPEAN ENFORCEMENT DOCUMENTS IN ESTONIA. Summary	65
KASUTATUD LÜHENDITE LOETELU.....	70
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	71
Kasutatud kirjandus	71

Kasutatud normatiivmaterjalid	73
Kasutatud kohtupraktika.....	75
Kasutatud muud allikad	77

SISSEJUHATUS

Euroopa Liidu ühe põhieesmärgi – luua oma kodanikele vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva sisepiirideta ala, kus on tagatud isikute vaba liikumine¹ - elluviimisega kaasneb lisaks soovitud positiivsetele tagajärgedele (tööjõu vaba liikumine, elukvaliteedi paranemine jne) paratamatult ka negatiivseid. Üheks selliseks on välisriiki elama asunud võlgnikelt võlgade sissenõudmise keerukamaks, aeganõudvamaks ja kulukamaks muutumine, tulenevalt eelkõige eri riikide seadusandluste erisustest. Liidusisese õigusosalase koostöö huvides ning tsiviilprotsessi tõhustamiseks ja ühtlustamiseks² on tehtud palju tööd ning üheks olulisemaks sammuks selles suunas võib pidada 22. detsembril 2000. aastal vastu võetud Euroopa Liidu Nõukogu määruse (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades³ (tuntud ka kui Brüsseli I määrus) vastuvõtmist. Kuid ka seda ei pidanud Euroopa seaduseandja piisavaks, kuna vaatamata sellele, et astuti oluline samm kohtuotsuse täidetavaks tunnustamise vahemenetluse (nn *exequatur* menetlus) kiirendamiseks, ei kõrvaldanud see kõiki takistusi kohtuotsuste vabaks liikumiseks Euroopa Liidus, säilitades teatud vahendlikud ja seetõttu piiravad meetmed⁴. Vahemenetlus on riigispetsiifiline mis tähendab, et iga riigi kohus saab täitedokumendi täidetavuse üle otsustada ainult oma riigi piires, mistõttu tuleks mitmes riigis täitmise vajaduse korral läbida mitu vahemenetlust⁵, mis toob kaasa nii aja- kui rahalist kulu. Lahendusena nähti vahemenetluse kaotamist ja 21. aprillil 2004 nägi ilmavalgust nn Euroopa täitekorralduse määrus⁶, millega esmakordselt loobuti välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnustamise menetlusest vaidlustamata nõuete puhul ja mida on seetõttu nimetaud ka esimeseks

¹ Selline eesmärk on tuletatav Euroopa Liidu lepingu artikli 3 punktist 2 (Euroopa Liidu Teataja, C 326, 26. oktoober 2012).

² Sellised eesmärgid on tuletatavad Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklitest 61(c) ja 65, mille kohaselt võtab Euroopa Ühendus õigusosalase koostöö meetmed siseturu häireteta toimimise huvides piiriülest mõju omavates tsiviilajades. Artikli 65(c) kohaselt hõlmavad sellised meetmed tsiviilajade lahendamise tõrgeteta sujumiseks takistuste kõrvaldamist, vajaduse korral edendades liikmesriikides kohaldatavate tsiviilkohtumenetlusnormide kokkusobivust (vt Euroopa Ühenduse asutamislepingu konsolideeritud versioon, ELT C 321, 29.12.2006, lk 1 – 186).

³ Nõukogu määrus nr 44/2001, 22. detsember 2000, kohtu alluvuse ja kohtu otsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades. EÜT L 12, 16.01.2001, lk 1–23.

⁴ *Exequatur* menetluse kaotamise põhjenduste kohta vt lähemalt: Proposal for a Council regulation creating a European enforcement order for uncontested claims COM(2002) 159 final, p 2. Available at:

[http://www.europarl.europa.eu/registre/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2002/0159/COM_COM\(2002\)0159_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/registre/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2002/0159/COM_COM(2002)0159_EN.pdf) (23.04.2015),

⁵ H. Lindfors, Cross-border Enforcement in the European Framework, p 349. Available at: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/51-15.pdf> (09.04.2015).

⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 805/2004, 21. aprill 2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta, ELT L 143, 30.04.2004, lk 15 - 39.

suureks lõpuleviidud sammuks vahemenetluse kaotamise arengus⁷. Õiguskirjanduses on välja toodud, et nimetatud määrusega ei muudetud ühtki varasemat konventsiooni vm sarnast instrumenti, vaid loodi nn „pretsedenditu rahvusvahelise täitemenetluse regulatsioon“⁸. Hiljem lisandusid Euroopa täitekorralduse määruse eeskujul nn Euroopa maksekäsumenetluse määrus⁹, Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määrus¹⁰ ja Euroopa ülalpidamiskohustuste määrus¹¹ (edaspidi ühiselt nimetatud Määrused). Määrustega luuakse sisuliselt olukord, kus oluline ei ole enam õiguse juriidiline iseloom vaid selle läbi formaalsete nõuete täitmise saavutatav täidetavus kõigis EL riikides ehk teisisõnu liikmesriikide kohtud justkui kuuluksid ühte õigussüsteemi ja seetõttu ei või enam teise liikmesriigi lahendit eirata.¹² Alates 10.01.2015 kohaldatav Brüsseli I määruse uusredaktsioon ehk nn Brüsseli I bis määrus¹³ kaotas samuti *exequatur* menetluse, mistõttu Brüsseli I bis määrus Määrustega selles osas kattub, kuid säilitas siiski võlgniku õiguse tugineda kohtuotsuse tunnustamisest ja täitmisest keeldusime alustele.¹⁴ Määrustega loodavad menetlused on alternatiiviks Brüsseli I bis määrusele, pakkudes vahendeid, millega lihtsustatakse vastavate nõuete lahendamise menetlusi, kehtestades standardvormi abil avalduse esitamise, menetluse kirjalikul teel läbiviimise, nõuded poolte ärakuulamisele ning tõendite kogumisele, poolte esindamisele, kuludele ja tähtaegadele.¹⁵ Kuigi Määruste kohaldamisalad¹⁶ on oluliselt piiratumad võrreldes Brüsseli I bis määruse

⁷ C. Crifò, Cross-border enforcement of debts in the European Union, default judgments, summary judgments and orders for payment. [Alphen aan den Rijn] [etc.] : Kluwer Law International, c2009, p 17.

⁸ E. Storskrubb, Civil procedure and EU law: a policy area uncovered. Oxford, New York: Oxford University Press, 2008, p 161.

⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1896/2006, 12. detsember 2006, millega luuakse Euroopa maksekäsumenetlus, ELT L 399, 30.12.2006, lk 1 - 32.

¹⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 861/2007, 11. juuli 2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus, ELT L 199, 31. 07.2007, lk 1 – 22.

¹¹ Nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009, 18. detsember 2008, kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes, ELT L 7, 10.1.2009, lk 1 - 79.

¹² C. Crifò, p 94.

¹³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012, 12. detsember 2012, kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, ELT L 351, 20.12.2012, lk 1 - 32.

¹⁴ Olulisemate uuenduste kohta Brüsseli I bis määruses vt: O. Streltsova, Muudatused välisriigi kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise menetluses Brüsseli I bis määruses. Magistritöö, juhendaja dr. iur. Karin Sein. Tartu Ülikool õigusteaduskond, 2014.

¹⁵ Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määrust (EÜ) nr 861/2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus, ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta määrust (EÜ) nr 1896/2006, millega luuakse Euroopa maksekäsumenetlus. COM(2013) 794 final, lk 25. Kuigi viidatud ettepanekus on seda öeldud Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlust käsitleva määruse kontekstis, kehtib sama ka teiste Määruste kohta.

¹⁶ Euroopa täitekorralduse määruse kohaldamisala kohta vt põhjalikumalt: M. Poola, lk 17 - 23.

kohaldamisalaga¹⁷, võimaldavad Määruste kohaldamisalasse jäävad ja Määruste alusel väljastatavad (kohtu) lahendid jm täitedokumendid (edaspidi Euroopa täitedokument) nõude kiiremat ja odavam¹⁸ täitmist. Euroopa täitekorralduse määruse preambuli punkti 11 järgi püütakse määruses soodustada põhiõigusi ja võetakse arvesse iseäranis Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga tunnustatud põhimõtteid ning eriti on määruse eesmärgiks tagada harta artiklis 47 tunnustatud õigus õiglasele kohtumõistmisele. Sama eesmärgi nimel on ellu kutsutud ka teised käesolevas töös käsitletavat Määrused. Õigus õiglasele kohtumõistmisele kaitseb nii võlausaldajate, kes vajavad kiiret, tõhusat ja odavat võlgade sissenõudmist, kui ka võlgnike, kelle huviks on eelkõige saada kaitset enda vastu esitatavate alusetute nõuete ja enda õiguste rikkumise eest, huve. Käesolev töö käsitleb nimetatutest just viimaste, st võlgnike, huvide kaitseks ette nähtud norme, milliseid võib leida nii Määrustest endist, kui liikmesriikide riigisisest õigusest, millele Määrused viitavad. Määrustes sisalduvate sätete sõnastused ja viited liikmesriikide õigusele on sageli üldsõnalised, jättes ruumi tõlgendamisele, mistõttu võib oma õiguste kaitseks konkreetses liikmesriigis läbiviidavas täitemenetluses konkreetses situatsioonis kohalduva normi leidmine osutuda keeruliseks.

Tulenevalt eeltoodust on käesoleva töö eesmärgiks välja selgitada, kuidas Määrustes sätestatud täitemenetluse piiramise ja peatamise võimalusi sisustada Eesti riigisisese õiguse alusel ehk millised on võimalused Euroopa täitedokumendi alusel algatatud täitemenetluse piiramiseks või peatamiseks Eestis. Kuna Määrused jätavad täitemenetlusega, sh täitemenetluse piiramise ja peatamisega, seonduva liikmesriikide reguleerida¹⁹, siis on oluline välja selgitada, millised riigisisese õiguse normid konkreetses situatsioonis kohalduvad. Kuivõrd Määrused ei täpsusta, millised on kaitsemeetmed, millega täitemenetlust piirata, milline peaks olema nõutav tagatis või erakorralised alused, mille puhul täitemenetlus peatada, siis tuleb nende mõistete sisustamisel samuti lähtuda riigisisest õigusest. Määruste täitemenetluse piiramist ja peatamist

¹⁷ Brüsseli I bis määruse kohaldamisalast jäeti võrreldes Brüsseli I määrusega vastavalt Euroopa Parlamendi seisukohale välja ülalpidamiskohustused (vt Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele ühenduse tarbijaõigustiku jõustamise kohta”, KOM(2009) 330 lõplik, ELT C 18, 19.1.2011, lk 100 - 104, p 8) ja viidi vastav regulatsioon kohandatud kujul üle Euroopa ülalpidamiskohustuste määrusesse (vt Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse preambuli p 15).

¹⁸ Nt on Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse kohta koostatud aruandes välja toodud, et nimetatud menetlus on vähendanud väiksemate piiriüleste kohtuvaidluste menetlemise kulusid kuni 40 % ning kohtuvaidluste kestust kuni kahelt aastalt ja viielt kuult keskmiselt viie kuuni (KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE NING EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 861/2007 (millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus) kohaldamise kohta. COM(2013) 795 final, p 2).

¹⁹ Vt Euroopa täitekorralduse määruse artikkel 20(1), Euroopa maksekäsmenetluse määruse ja Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse artikkel 21(1), Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse artikkel 41(1).

käsitlevate artiklite²⁰ sõnastusest lähtuvalt saab järeldada, et täitemenetluse peatamine võiks kõne alla tulla vaid piiratud juhtudel ehk nn „erakorralistel asjaoludel“²¹. Millised need erakorralised asjaolud olla võiks, peaks samuti olema võimalik seega tuletada riigisisest õigusest.

Määrustest tulenevad alused Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramiseks ja peatamiseks jätavad seega täitemenetluse piiramise ja peatamise²² aluste konkretiseerimise liikmesriikide riigisisese õiguse kanda. Eesti õiguses on täitemenetluse piiramise alused tuletatavad täitemenetluse seadustikust²³ (TMS) ja tsiviilkohtumenetluse seadustikust²⁴ (TsMS). Seetõttu on töö jagatud kolmeks peatükiks, millest esimeses käsitletakse Määrustes sisalduvaid sätteid, läbi mille tuleb konkreetsetel juhtudel pöörduda Eesti riigisiseste asjakohaste normide poole ning Määruste kohaldamise (eelkõige Määrustes sisalduvate normide sisustamisel riigisisese õigusega) ja tõlgendamise seisukohast väga olulist autonoomse tõlgendamise põhimõtet.

Teises peatükis käsitletakse TMS-s sätestatud täitemenetluse piiramise aluseid. Soovimata eelistada üht alust teisele või neid kuidagi pingeritta seada, on nimetatud aluseid analüüsitud sellises järjekorras, nagu need käsitletavates õigusaktides toodud on. Niisiis käsitletakse esimeses alapeatükis täitetoimingu edasilükkamist (TMS § 44) kui üht potentsiaalset võimalust Euroopa täitedokumendi täitmise piiramiseks. TMS § 44 kohaselt võib kohtutäitur täitetoimingu edasi lükata sissenõudja avalduse või kohtu vastava lahendi alusel või täitemenetluse läbiviija vahetumisel. Kuna täitetoimingu (täitetoiminguks võib mh olla võlgniku vara arestimine, vara müümine vms toiming) tegemise tagajärjel võidakse kahjustada võlgniku huve ja õigusi, siis võib tal olla huvi täitetoimingut edasi lükata, et võita aega nt nõude vabatahtlikuks täitmiseks või oma õiguste kaitse organiseerimiseks. Täitemenetluse läbiviija vahetumise võimalus on üldjuhul väga väike ja ei allu ei sissenõudja ega võlgniku kontrollile (liiatigi ei pruugi uus kohtutäitur menetlustoimingut sel põhjusel ka edasi lükata) ning võlausaldaja ei ole tõenäoliselt

²⁰ St. Euroopa täitekorralduse määruse, Euroopa maksekäsumenetluse määruse ja Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse artikkel 23, Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse artikkel 21.

²¹ Erandina ei kasutata sellist väljendit Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse täitemenetluse piiramist ja peatamist käsitlevas artiklis 21. Selle asemel toob artikkel ära konkreetsed täitemenetluse piiramine ja peatamine alused, milleks on nõude osaline või täielik aegumine (artikli 21(2) esimene lõik), otsuse vastuolu mõne teise asjakohase otsusega (artikli 21(2) teine lõik), avalduse esitamine otsuse päritoluriigi pädevale kohtule otsuse läbivaatamiseks vastavalt määruse artiklile 19 (artikli 21(3) esimene lõik) ja otsuse täidetavuse piiratus otsuse päritoluriigis (artikli 21(3) teine lõik).

²² Kuna täitemenetluse peatamine on iseenesest üks võimalik viis täitemenetluse piiramiseks, siis kasutatakse liigse kordamise vältimiseks ja lihtsama lugemise huvides töös edaspidi sõna „piiramine“ ka mõlema mõiste tähistamiseks, kus kontekst seda lubab.

²³ Täitemenetluse seadustik, RT I 2005, 27, 198 ... RT I, 05.03.2015, 2.

²⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 31.12.2014, 1.

täitetoimingu edasilükkamisest huvitatud, mistõttu võib täitetoimingu edasilükkamiseks osutada vajalikuks pöörduda vastavasisulise avaldusega kohtu poole. Alapeatükis analüüsitakse, kas nimetatud sätte alusel võiks olla võimalik ka Euroopa täitedokumendi täitemenetluse kulgemise mõjutamine.

Teises alapeatükis käsitletakse Euroopa täitedokumendi täitemenetluse peatamise, pikendamise ja ajatamise võimalusi TMS § 45 alusel, kui kohus leiab, et menetluse jätkamine on võlgniku suhtes ebaõiglane, kusjuures kohus peab arvestama sissenõudja huvisid ning muid asjaolusid, muu hulgas võlgniku perekondlikku ja majanduslikku olukorda. Kuna Eesti kohus kaebemenetluses kaebaja taotlustega seotud ei ole, võib kohus diskretsiooniõigust kasutades täitemenetluse ka omal algatusel peatada. Analüüsi käigus uuritakse mh, mida on kohtud pidanud selliseks ebaõigluseks, et õigustada täitemenetluse peatamise, pikendamise ja ajatamisega kaasnevat sissenõudja õiguste riivet.

Kuna täitemenetlus on oma loomult formaalne ja kohtutäituril ei ole üldjuhul võimalik täitedokumendis sisalduva nõude põhjendatuse ja lubatavuse üle otsustada²⁵, võib kohtutäituri tegevus või otsus täitetoimingute tegemisel tunduda pooltele (enamasti küll võlgnikule) põhjendamatu või lubamatuna. Kolmandas alapeatükis analüüsitakse, millisel juhul võiks Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramiseks esitada kaebuse kohtutäituri otsuse või tegevuse peale TMS § 217 alusel ja milline on selleks ettenähtud menetluse käik ning millised kohustuslikud etapid läbida tuleb.

Teise peatüki viimane ehk neljas alapeatükk käsitleb sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitamist ja selle kaudu Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramist TMS § 221 alusel, mis näib täitemenetlusega seotud kohtuvaidluste hulgas kasvutrendis olevat. Nimetatud säte annab võlgnikule võimaluse esitada sissenõudja vastu hagi täitedokumendi alusel sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks, eelkõige põhjusel, et nõue on rahuldatud, ajatatud või tasaarvestatud (TMS § 221 lg 1), aga ka vastuväidete esitamiseks täitedokumendist tuleneva nõude olemasolule ja kehtivusele (TMS § 221 lg 2). Sundtäitmise lubamatuks tunnistamisega seonduvat on Riigikohus korduvalt käsitlenud ja jõudnud huvitavate tulemusteni.

Kolmandas peatükis analüüsitakse TsMS-s sätestatud aluseid, mille abil või mille kaudu võiks olla võimalik Euroopa täitedokumendi alusel algatatud täitemenetlust piirata. Kolmanda peatüki

²⁵ Kohtutäituri kaalutusõiguse ja täitemenetluse formaliseerituse kohta vt lähemalt: A. Alekand, Proportsionaalsuse printsiip põhiõiguste riive mõõdupuuna täitemenetluses. Doktoritöö, juhendaja prof R. Narits. Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 2009, lk 57-59.

esimene alapeatükk analüüsib hagi tagamist, mida oleks otstarbekas kohaldada eelkõige juba algatatud (teatud juhtudel aga ka veel algatamata) täitemenetluse piiramiseks. TsMS § 377 sätestab hagi tagamise üldise alusena olukorra, kus on alust arvata, et tagamata jätmine võib raskendada kohtuotsuse täitmist või selle võimatuks teha, millisel juhul kohus võib hageja taotlusel hagi tagada. Muu hulgas võib hagi tagamise abinõuks TsMS § 378 lg 1 p 6 kohaselt olla täitemenetluse peatamine, täitemenetluse jätkamise lubamine üksnes tagatise vastu või täitetoimingu tühistamine. Mõistagi võib ka Euroopa täitedokumendi vaidlustamise puhul olla vajalik võlgnikule kahju tekkimise ärahoidmiseks hagi mõnel nimetatud viisil tagada. Kuna hagi tagamine rikub eeldatavasti kostja (Euroopa täitedokumendi vaidlustamise menetluses hagi tagamise korras täitemenetluse piiramise puhul on kostjaks sissenõudja) õigusi, peab kohus hagi tagamise põhjendatuse üle otsustamisel poolte huve kaaluma. Selles alapeatükis analüüsitakse mh, mida kohtud poolte huvide kaalumisel oluliseks on pidanud ja mida võib hagi tagamine kaasa tuua.

Määrused võimaldavad täitedokumendi väljastada ka sellise menetluse tulemusena, millest võlgnik ei ole osa võtnud, st tagaselja. Kuna menetlusdokumente võib kätte toimetada ka viisil, kus dokumentide jõudmine adressaadini on küll väga tõenäoline, kuid mitte täiesti kindel (puudub võlgniku kinnitus dokumentide kättesaamise kohta), siis ei ole välistatud, et võlgnik tema suhtes algatatud kohtumenetlusest õigeaegselt, st piisavalt aegsasti, et vastuväidet esitada, teada ei saagi ja tulemuseks võib olla tagaseljaotsus. Kolmanda peatüki teine alapeatükk käsitleb kostja võimalust esitada Määruste alusel tehtud tagaseljaotsuse peale kaja (TsMS § 415 jj), mis on võimalik, kui kostja tegevusetus, mis oli tagaseljaotsuse tegemise aluseks, oli tingitud mõjuvast põhjusest (TsMS § 415 lg 1). Tegemist on veel ühe võimalusega eelkõige kättetoimetamise puudustest, vääramatust jõust või muudest võlgnikust sõltumatutel asjaoludel kohtumenetlusest kõrvalejäämise tõttu tehtud väära või ebasoodsa otsuse vaidlustamiseks. Alapeatükis vaadeldakse mh, millistel asjaoludel on kohtud pidanud kaja lahendamisel oluliseks ja kas kaja esitamisega on võimalik piirata ka Euroopa täitedokumendi täitmist.

Kolmandas alapeatükis on uurimise all teistmine (TsMS § 702 jj) kohtulahendi kui Euroopa täitedokumendi vaidlustamise alusena uute asjaolude ilmnemise korral pärast lahendi jõustumist. Ühe võimaliku aluse Määruste mõistes kohtulahendi läbivaatamiseks sätestab TsMS § 702 lg 1, mis võimaldab jõustunud kohtulahendi isiku, kelle kohus oleks pidanud asja lahendamisel kaasama, avalduse alusel uute asjaolude ilmsikstulekul ja TsMS § 702 lg-s 2 sätestatud aluste esinemisel teistmise korras uuesti läbi vaadata. Ühe teistmise alusena sätestab TsMS § 702 lg 2 p 2 menetlusosalise menetlusest seaduse kohaselt teatamata jätmise, muu hulgas hagiavalduse kätte toimetamata või menetlusosalise seaduse kohaselt kohtusse

kutsumata jätmise, kuigi lahend tehti tema suhtes. Alapeatükis analüüsitakse, millistel alustel on teistmine võimalik ja kas need alused on kohaldatavad ka Euroopa täitedokumendi puhul.

Euroopa täitedokumentide problemaatikat on Eesti õiguskirjanduses käsitletud üsna napilt. Euroopa täitekorralduse määrusega seonduvat on oma artiklis²⁶ käsitlenud M. Kaur, analüüsisides nimetatud määrust ja andes ülevaate selle kohaldamisest koosmõjus TsMS sätetega. Viidatud artiklis on analüüsitud, millised on Euroopa täitekorralduse tõendi väljastamise üldised eeldused, millised Eesti kohtulahendid saavad olla Euroopa täitekorralduse määruse reguleerimisalas, samuti Euroopa täitekorralduse menetluse kohtualluvuse küsimusi ja Euroopa täitekorralduse menetlusele kohaldatavaid miinimumnõudeid ning selgitatud Euroopa täitekorralduse määruse suhet Brüsseli I määruse ja Euroopa ülalpidamiskohustuste määrusega. Nimetatud artiklis analüüsitu on küll osaliselt (nt kohtualluvuse ja miinimumnõuetega seonduv) kohaldatav ka teiste käesolevas töös käsitletavate Määruste puhul, kuid piirdub kohtulahendi Euroopa täitekorraldusena kinnitamise menetluse problemaatikaga, käsitlemata menetluse tulemusena saadava Euroopa täitedokumendi täitmise, sh täitemenetluse piiramise ja peatamisega, seonduvat. Määrused on üheks põhiliseks uurimisobjektiks olnud ka M. Mulla ja M. Poola magistritöödes²⁷.

Euroopa täitedokumentide täitemenetluse piiramise ja peatamise võimalusi ei ole siiski inglise ega eesti keelses erialakirjanduses põhjalikult analüüsitud. Määruste vastavatele artiklitele on küll viidatud, kuid reeglina on piirdutud vaid mõne artikli sisu kokku võtva lausega.²⁸ Põgusalt on uurimuses, milles on viidatud mitmele asjakohastele Eesti kohtu lahendile, teemat käsitlenud M. Torga²⁹, kes on Euroopa täitedokumendi Eestis täitmist Euroopa maksekäskude täitmisega seonduvalt puudutanud ka ühes oma Juridica artiklitest³⁰. Viimastel aastatel avaldatud

²⁶ M. Kaur, Euroopa täitekorralduse tõend: miks ja millal? Juridica 2012, nr 2, lk 122-126.

²⁷ M. Mulla, *Exequatur* menetlus Euroopa Liidu liikmesriigi kohtulahendi täitmise protsessis ning selle võimalik kaotamine. Magistritöö, juhendaja M. Torga. Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 2012.; M. Poola, Täitedokumentide tunnustamine ja täitmine Euroopa täitekorralduse määruse alusel. Magistritöö, juhendaja K. Sein. Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 2007.

²⁸ Vt nt: E. Storskrubb, lk 161 alamärkus 47; M. Zilinsky, Abolishing Exequatur In The European Union: The European Enforcement Order. - Netherlands International Law Review, Volume 53, Issue 03, p 488.

²⁹ M. Torga, Euroopa Liidu tasandil tsiviilkohtumenetlust reguleerivate määruste rakenduspraktika: Balti riikide kogemus. Uurimus, (Nr. TM 2012/04/EK), III. EESTI KOGEMUS. Internetis: [http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58858/Euroopa+Liidu+tasandil+tsiviilkohtumenetlust+r+eguleerivate+m%E4%E4ruste+rakenduspraktika.+Balti+riikide+kogemus+\(Eesti+osa\).pdf](http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58858/Euroopa+Liidu+tasandil+tsiviilkohtumenetlust+r+eguleerivate+m%E4%E4ruste+rakenduspraktika.+Balti+riikide+kogemus+(Eesti+osa).pdf) (17.04.2015).

³⁰ M. Torga, Euroopa maksekäsumenetlus – lihtne viis rahvusvaheliste tsiviilnõuete maksmapanemiseks. Juridica 2013, nr 5, lk 329 – 338.

publikatsioonides³¹ on Määrustega seondult kõrvalküsimumste lahendamisel küll käsitletud, kuid seni kirjutatu ja tehtud kohtulahendid ei käsitle siiski kõiki võimalikke täitemenetluse piiramise ja peatamise võimalusi Määruste kontekstis, mistõttu on käesolev töö oluline just eeldatava Määruste kasvava kasutamise praktika³² seisukohast, kuivõrd annab ülevaate sellest, kuidas Eesti õiguse põhjal on võimalik oma õigusi Euroopa täitedokumendi alusel algatatud täitemenetluses (täitemenetluse piiramise või peatamisega) kaitsta.

Töö eesmärgi saavutamiseks analüüsitakse esmaste allikatena Määruste, TMS ja TsMS asjakohaseid sätteid, mille kohaldamisel on võimalik Euroopa täitedokumendi täitemenetluse kulgu läbi menetluse Määruste mõistes piiramise või peatamise mõjutada. Analüüsitakse ka Euroopa Kohtu ja Eesti kohtute lahendeid, millega on avatud selliste asjakohaste sätete mõtet või antud juhendeid nende kohaldamiseks. Asjakohaste normide eesmärkide ja olemuse avamiseks on analüüsitud ka Määruste seletuskirju, käsitlemist leiavad ka õigusosalases kirjanduses välja toodud olulisemad seisukohad. Töö tulemusena peaks selguma, kuidas ja milliste Eesti riigisisese õiguse normidega sisustada Euroopa täitekorralduse määruse, Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse, Euroopa maksekäsmenetluse määruse ja Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määrusega Eesti kui liikmesriigi reguleerida jäetud täitemenetluse piiramise ja peatamisega seonduvat menetlusõigust ning mida on Eesti kohtud pidanud nende normide kohaldamisel oluliseks.

³¹ Vt nt A. Alekand, Täitemenetlusõigus. Tallinn, Juura 2011; Eesti Kohtunike Ühing. Kohtulahendite tunnustamise ja täitmise põhiseaduslikud nüansid erinevate riikide praktikas. Ettekannete kogumik. Eesti-Šveitsi koostööprogramm 2010; E. Klimberg, Maksekäsu kiirmenetluse efektiivsus võlausaldaja huvide kaitsel. Magistr töö, juhendajad Anna Markina ja Kai Härmand. Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 2012; G. Lõhmus, Eesti tsiviilkohtumenetluses „Poole osavõtuta tehtud kohtulahendite“ tunnustatavus ja täidetavus – Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikkel 34(2). Magistr töö, Tartu Ülikool 2012; G. Lõhmus, Poole osavõtuta tehtud kohtulahendite tunnustatavus ja täidetavus Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni liikmesriikides. Juridica 2012, nr 6, lk 450-461; I. Nurmela jt, Rahvusvaheline eraõigus. Tallinn, Juura 2008; A. Pärsimägi, Hagimenetlus. Hagi ja taotluste esitamine. Tallinn, Juura 2011; A. Pärsimägi, Muutuv tsiviilkohtumenetlus: menetlustoimingud ja tähtajad, vastuväide kohtu tegevusele, hagi tagamine. Juridica 2009, nr 7, lk 439-454; M. Torga, Elukoht tsiviilseadustiku üldosa seaduses: tähendus rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses. Juridica 2010, nr 7, lk 473-480; M. Vinni, „Kohtulahendi“ määratlus välisriikide kohtulahendite tunnustamisel tsiviil- ja kaubandusajades. Magistr töö, Tartu Ülikool 2010.

³² Järeldusele, et Määruste kohaldamine on Eesti kohtutes kasvutrendis, on analüüsi tulemusena jõudnud ka M. Torga (vt M. Torga, Euroopa Liidu tasandil tsiviilkohtumenetlust reguleerivate määruste rakenduspraktika: Balti riikide kogemus. Uurimus, lk 24).

1. TÄITEMENETLUSE PIIRAMISE JA PEATAMISE ALUSED MÄÄRUSTES JA EL ÕIGUSE AUTONOOMSE TÕLGENDAMISE PÕHIMÕTE KUI OLULISIM PÕHIMÕTE EL ÕIGUSE SISUSTAMISEL RIIGISISESE ÕIGUSEGA

1.1. Täitemenetluse piiramise ja peatamise alused Määrustes

Määrustes sisalduvad Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramist ja peatamist reguleerivad sätted on oma põhiolemuselt sarnased, sisaldades aga samas ka üsna olulisi erinevusi. Sellised sätted on Euroopa täitekorralduse määruse artikkel 23, Euroopa maksekäsumenetluse määruse artikkel 23, Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse artikkel 23 ning Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse artikkel 21. Viidatud artiklid sisaldavad viiteid Määrustes endis sisalduvatele täitemenetluse piiramise või peatamise aluseks olevatele teistele sätetele, millega nimetatud aluseid konkretiseeritakse. Määrused sisaldavad ka viiteid liikmesriikide riigisisese õiguse normide kohaldamisele, sh käesoleva töö seisukohast olulistele täitemenetlust reguleerivatele normidele, milles sisalduvad mh võimalikud Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise alused, mida Määrused otsesõnu ei nimeta. Käesolevas alapeatükis uuritakse, millistes Määruste sätetes sellised viited sisalduvad ja kuidas nende kaudu riigisisese õiguseni jõuda.

Euroopa täitekorralduse alusel algatatud täitemenetluse sekkumiseks sätestab alused Euroopa täitekorralduse määruse artikkel 23, mille kohaselt võib täitmise liikmesriigi pädev kohus või muu ametiasutus võlgniku taotluse alusel piirata täitemenetluse kaitsemeetmetega, määrata täitemenetluse jätkamise tingimuseks omal äranägemisel tagatise või erandlikel asjaoludel täitemenetluse peatada juhul, kui võlgnik on vaidlustanud³³ Euroopa täitekorraldusena kinnitatud kohtuotsuse, sealhulgas esitanud avalduse otsuse läbivaatamiseks määruse artiklis 19 sätestatud korras või taotlenud artiklis 10 sätestatud korras Euroopa täitekorralduse tõendi korrigeerimist või tagasivõtmist. Seega ei ole Euroopa täitekorralduse vaidlustamine piiratud vaid artiklis 19 või 10 sätestatud alustega ja ei ole välistatud Euroopa täitekorralduse täitemenetluse piiramine ka mõne muu, päritolu- või täitmise liikmesriigi täitemenetlust käsitleva, regulatsiooni alusel. Sellise järelduseni on võimalik jõuda sätte kontekstist tulenevalt (kuigi sättes endas ei ole liikmesriikide õigusele sõnaselgelt viidatud), kuivõrd kohtuotsuse vaidlustamise aluste loetelu on mitteammendav (millele viitab sõna „sealhulgas“ kasutamine). Lisaks viitab liikmesriigi õiguse kohaldumisele lahendite erandjuhtumitel läbivaatamise

³³ Vaidlustamist tuleb mõista selle sõna tavapärasest lingvistilisest mõttest, st vaidlustamine näitab üldjuhul, et osapooled on vaidluse lõpptulemuse osas eriarvamustel (H. Lindfors, Cross-border Enforcement in the European Framework, p 351. Available at: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/51-15.pdf> (09.04.2015)).

miinimumstandardid kehtestav artikkel 19(1), mille kohaselt peab võlgnikul vastavalt päritoluliikmesriigi seadusele olema õigus taotleda otsuse läbivaatamist ja artikkel 19(2), mis võimaldab liikmesriikidel kohaldada kohtuotsuse läbivaatamisel leebemaid tingimusi, kui on sätestatud artiklis 19(1). Selliste miinimumstandardite andmist on Euroopa täitekorralduse määruse seletuskirjas³⁴ põhjendatud asjaoluga, et isegi juhul, kui kõiki määruse III (menetluse miinimumstandardeid käsitlevas) peatükis sätestatud miinimumnõudeid on üksikasjalikult järgitud, on vältimatu, et teatud erakorralistel asjaoludel, nagu nt vääramatud jõud, võib võlgnik temast sõltumatutel asjaoludel talle kättetoimetamisele kuuluvatest menetlusdokumentidest mitte teada saada. Euroopa täitekorralduse määruse artikliga 19 antakse selliste asjaolude ilmumise puhul võlgnikule võimalus otsuse vaidlustamiseks ka pärast tavapärasest korras vaidlustamiseks ette nähtud aja möödumist³⁵, kuid sead vaid juhul, kui võlgnik ei ole ise nõude õigel ajal (tavakorras) vaidlustamise võimalusest loobunud. Eesmärgiks oli anda võlgnikele võimalus otsuse vaidlustamiseks ka liikmesriikides, kus selline võimalus on piiratud või puudub üldse.³⁶

Euroopa täitekorralduse määruse artikli 10(1)(a) kohaselt parandatakse täitekorralduse tõendit, kui esineb oluline viga tõendi ja lahendi vahel või võetakse artikli 10(1)(b) kohaselt tõend tagasi, kui see on määruse nõudeid arvestades selgelt valesti välja antud. Kohus teeb vastava toiminguga (võlgniku) avalduse alusel. Kuna artikli 10(2) järgi kohaldatakse täitekorralduse tõendi parandamise või tagasivõtmise menetlusele päritoluliikmesriigi seadust, võib sellise menetluse algatamise puhul täitemenetluse piiramiseks leida vajalikke sätteid päritoluliikmeriigi õigusest.

Täitemenetluse piiramine peaks vastava taotluse läbivaatamise menetluse ajaks olema võimalik ka juhul, kui võlgnik taotleb täitmisriigi kohtult täitemenetlusest keeldumist artikli 21 alusel. Nimetatud artikkel annab võlgnikule võimaluse nõuda täitmisest keeldumist, kui Euroopa täitekorraldusena kinnitatud otsus on vastuolus mõne varasema liikmesriigis või kolmandas riigis tehtud otsusega, mis on tehtud samal alusel samade poolte vahel, varasem otsus oli tehtud täitmise liikmesriigis või vastab täitmise liikmesriigis tunnustamise nõuetele ja vastuolule ei tuginetud ega olnud võimalik tugineda päritoluliikmesriigi kohtumenetluses. Kuna suure

³⁴ Proposal for a Council regulation creating a European enforcement order for uncontested claims, Brussels, 18.04.2002, COM(2002) 159 final.

³⁵ Eelnõu sõnastus nägi ette võimaluse nõude vaidlustamiseks 14 või 28 päeva jooksul pärast otsusest teadasaamist sõltuvalt sellest, kas tema domitsiil on päritolu- või muus liikmesriigis.

³⁶ Proposal for a Council regulation creating a European enforcement order for uncontested claims, Brussels, 18.04.2002, COM(2002) 159 final, p 12.

tõenäosusega tekib võlgnikul võimalus või vajadus täitmisest keeldumise taotlemiseks alles siis, kui ta saab teada täitemenetluse algatamisest, vastuolu tuvastamine erinevate otsuste vahel võib aga võtta aega, võib olla vajalik algatatud täitemenetlust piirata, hoidmaks ära pöördumatuid tagajärgi. Vastavalt artiklile 20(1) kohaldatakse täitemenetlusele täitmise liikmesriigi seadust ja Euroopa täitekorraldusena kinnitatud otsust täidetakse samadel tingimustel, nagu täitmisriigis endas tehtud otsust, millest tulenevalt tuleb võimalusi täitemenetluse piiramiseks otsida täitmisriigi täitemenetlust reguleerivatest õigusnormidest. Vajadusel (nt kohtutäiturile esitamiseks) väljastab otsuse teinud kohus artikli 6(2) alusel standardvormil tõendi selle kohta, et Euroopa täitekorraldus on kaotanud täidetavuse või on täidetavus peatatud või piiratud.

Euroopa täitekorralduse määruse artikkel 23 jätab täitemenetluse peatamise või piiramise otsustusõiguse täitmisele andmise liikmesriigi pädevale kohtule või ametiasutusele (või ka ametnikule), kes vastavalt võlgniku avaldusele ühe nendest meetmetest valib, hinnates selleks eelnevalt võlgniku poolt algatatud menetluse perspektiivikust, samuti pöördumatu kahju tekkimise võimalikkust juhul, kui täitemenetlust senisel (piiramata) kujul jätkatakse. Sama kehtib ka juhul, kui võlgnik taotleb asja uut läbivaatamist või otsuse tühistamist asukohariigis.³⁷ Kuna nii täitekorralduse tõendi parandamise ja tagasivõtmise, kui ka täitemenetlusele kohaldatakse riigisisest õigust, millest võib leida aluseid täitemenetluse piiramiseks ja peatamiseks, siis võib artiklis 23 sisalduvaid aluseid pidada täitemenetluse piiramise ja peatamise „miinimumstandarditeks“. Seega on võimalik Euroopa täitekorralduse alusel algatatud täitemenetlust piirata ka riigisiseses õiguses sätestatud alustel tingimusel, et need ei ole vastuolus Euroopa täitekorralduse määruses sätestatuga.

Euroopa maksekäsumenetluse määruse artikkel 23 sätestab võimaluse taotleda täitemenetluse peatamist või piiramist juhul, kui võlgnik on esitanud otsuse läbivaatamise taotluse vastavalt artiklile 20. Euroopa maksekäsumenetluse määruse artikkel 20(1) annab võimaluse erandjuhul pärast artiklis 16(2) sätestatud maksekäsule vastuväite esitamise 30-päevase tähtaja möödalaskmist. Samaselt Euroopa täitekorralduse määruse artikliga 19 ja Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse artikliga 18 seab Euroopa maksekäsumenetluse määruse artikkel 20(1) sellise taotluse eelduseks maksekäsu kättetoimetamise ilma kättesaamistõendita ja mitte piisavalt aegsasti võimaldamaks võlgnikul temast mittesõltuvatel asjaoludel oma kaitset korraldada või olukorra, kus võlgnikku takistas vastuväite esitamisel vääramatul jõud või muud temast sõltumatud asjaolud. Ka siin peab võlgnik mõlemal juhul tegutsema viivitamata. Lisaks

³⁷ Euroopa täitekorralduse määruse seletuskiri, lk 13 - 14.

eelnimetatule annab määruse artikkel 20(2) võimaluse vaidlustähtaja möödalaskmise puhul taotleda Euroopa maksekäsu läbivaatamist, kui määruses sätestatud nõudeid arvesse võttes anti maksekäsk välja selgelt valesti või muudel erandlikel asjaoludel. Määrusest endast leiab ainult ühe viite võimalikule erandlikule asjaolule preambuli punktist 25, mille kohaselt võib selliste asjaolude hulka kuuluda olukord, mil Euroopa maksekäsk on välja antud maksekäsu avalduses esitatud valeandmete alusel. Õiguskirjanduses on selliste alustena välja pakutud ka olukordi, kus maksekäsk on antud välja nt avalik-õiguslikus vaidluses või kui Eesti kohus on Euroopa maksekäsu võlgnikule kätte toimetanud miinimumnõudeid järgimata (nt Ametlike Teadaannete vahendusel).³⁸

Euroopa maksekäsmenetluses on eriti oluline roll maksekäsu kättetoimetamisel, millest võib sõltuda maksekäsu kehtivus. Kohtujurist Bot on oma ettepanekus liidetud kohtuasjades C-119/13 ja C-120/13³⁹ eriliselt rõhutanud maksekäsu (tegeliku) kättetoimetamise olulisust ja analüüsinud küsimust, millised õiguskaitsevahendid on kostja käsutuses Euroopa maksekäsu vastu, mis on jäänud üldse kätte toimetamata või mida ei ole talle nõuetekohaselt kätte toimetatud ja mis on muutunud täidetavaks. Euroopa maksekäsmenetluse määrus sellist olukorda ei reguleeri ja selles osas on määruses õiguslik tühimik. Bot on maksekäsmenetlust nimetanud „ühepoolseks menetluseks“, kuna „päritoluriigi kohtus ei toimu mingit kohtulikku arutamist ja kostja ilmub alles järgmises staadiumis, kui kohus on Euroopa maksekäsu välja andnud ja see on kostjale kätte toimetatud“. Seetõttu on maksekäsu kostjale kättetoimetamine määrava tähtsusega, sest ainult sel moel on võimalik tagada tema võimalus oma õiguste kaitseks, mille eelduseks on kogu vajaliku info kättesaadavus (sh vastuväite esitamise tüüpvorm, mis koos maksekäsuga esitatakse, info vastamatajätmise tagajärgede kohta jne) ja piisav võimalus sellega tutvuda. Seega võib öelda, et kogu menetlus põhineb eeldusel, et menetlusedokumendid toimetatakse kostjale kätte ja tal on võimalus nende sisuga tegelikult tutvuda ning vajadusel reageerida. Kui pärast Euroopa maksekäsu täidetavakstunnistamist selgub, et menetlusedokumente kostjale kätte toimetatud ei ole, peab olema kostjal võimalus seda liikmesriigi õiguse alusel sõltumatu õiguskaitsevahendiga tõendada ning õiguslikuks tagajärjeks oleks sellisel juhul „maksekäsu kehtetuse kindlakstegemine“⁴⁰.

³⁸ M. Torga, Euroopa maksekäsmenetlus – lihtne viis rahvusvaheliste tsiviilnõuete maksmapanemiseks, lk 336.

³⁹ Kohtujuristi Bot 9. aprilli 2014 ettepanek liidetud kohtuasjades C-119/13 ja C-120/13: Euroopa Kohtu otsus (kolmas koda), 4. september 2014 (Eelotsusetaotlused: *Amtsgericht Wedding – Saksamaa - eco cosmetics GmbH & Co. KG v Virginie Laetitia Barbara Dupuy* (C-119/13) ja *Raiffeisenbank St. Georgen reg. Gen. mbH v Tetyana Bonchyk* (C-120/13)).

⁴⁰ Samas, p 51.

Euroopa Kohus on Euroopa maksekäsmenetlusega seotud asjas käsitletud ühe võimalusena tõlgendada erandliku asjaoluna võlgniku esindaja eksimust (menetlustähtaja arvestamisel) ning selle välistanud. Nimelt leidis kohus, et Euroopa maksekäsu kohta vastuväite esitamise tähtaja möödalaskmine kostja esindaja eksimuse tõttu ei õigusta vastava maksekäsu läbivaatamist, sest selline tähtaja möödalaskmine ei ole tingitud erakorralistest asjaoludest ei artikli 20 lõike 1 punkti b tähenduses ega erandlikest asjaoludest sama artikli lõike 2 tähenduses.⁴¹ Antud kaasuses oli tegu puhtinimliku eksimusega. Kui tähtaja möödalaskmine on tingitud mingist tehnilist laadi vm asjaolust, mis isiku kontrollile ei allu, võib sellise asjaolu piisava tõendatuse korral tähtaja möödalaskmine siiski olla aluseks maksekäsu läbivaatamiseks pärast artiklis 16(2) sätestatud tähtaega 20(1)(b) alusel.

Kuna mõiste “kohus” tähendab Euroopa maksekäsu määruse artikli 5(3) kohaselt igat liikmesriigi ametiasutust, mis on pädev Euroopa maksekäsu osas või sellega seotud küsimustes, ja artikli 26 kohaselt reguleeritakse riigisisese õigusega kõiki menetlusküsimusi, mida määrusega ei reguleerita, siis võib täitemenetluse faasis „pädevaks ametiasutuseks“ olla ka kohtutäitur. Seega on võimalik, et Euroopa maksekäsu täitemenetluse peatamiseks või piiramiseks on riigisisese õigusega antud pädevus ka nt kohtutäiturile ja asjakohaseid norme tuleb otsida täitmisriigi õigusest.

Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse artikli 23 järgi on algatatud täitemenetluse piiramise ja peatamise taotlemine täitmisriigi kohtult vm pädevalt asutuselt võimalik, kui üks pooltest on vaidlustanud Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluses tehtud kohtuotsuse või kui vaidlustamine on veel võimalik (seega enne otsuse jõustumist ehk apellatsioonitähtaja jooksul) või kui pool on esitanud taotluse läbivaatamiseks määruse artikli 18 tähenduses. Artiklist 15(2) tulenevalt kohaldatakse artiklit 23 samamoodi ka päritoluliikmesriigis läbiviidava täitemenetluse suhtes.

Artikkel 18 seab samuti analoogselt Euroopa täitekorralduse määruse artikliga 19 kohtuotsuse läbivaatamiseks miinimumstandardid, mille kohaselt on kostjal õigus esitada taotlus Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse raames tehtud kohtuotsuse läbivaatamiseks päritoluliikmesriigi pädevale kohtule, kui nõudevorm või kohtukutse on talle kätte toimetatud ilma Euroopa täitekorralduse määruse 14 sätestatud vastuvõtuteatiseta ja kättetoimetamine ei toimunud piisavalt aegsasti, et võimaldada vastaspoolel temast olenemata põhjustel oma kaitset

⁴¹ EKm C-324/12: Euroopa Kohtu määrus (kolmas koda), 21. märts 2013, *Novontech-Zala kft. Novontech-Zala kft. vs Logidata Electronic & Software Entwicklungs GmbH*.

korraldada või takistasid kostjat nõude vaidlustamisel väärmatu jõud või temast sõltumatud erakorralised asjaolud ning mõlemal juhul peab kostja tegutsema viivitamata. Vastupidiselt Euroopa täitekorralduse määrusele ei ole aga Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruses sõnaselgelt välja toodud, et riigisisese õigusega võib kehtestada ka leebemad vaidlustamise tingimused, kuid seda võib järeldada sätte pealkirjas kasutatavast sõnast „miinimumnõuded“.

Kuivõrd artiklist 19 tulenevalt kohaldatakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlusele menetlusriigi õigust⁴², siis on artiklis 18 sätestatud alustel kohtuotsuse vaidlustamine vaid üks võimalustest ja vastavaid sätteid tuleb otsida ka liikmesriikide õigusest. Kui määruse artikli 18(2) teise lõigu kohaselt toob läbivaatamistaotluse kohtu poolt ühel artiklis 18(1) toodud põhjustest õigustatuks lugemine automaatselt kaasa vaidlustatud otsuse tühisuse, siis riigisisese õiguse alusel muul põhjusel otsuse vaidlustamise puhul see nii olla ei pruugi. Kuna Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluses tehtud otsus on vastavalt artiklile 15(1) vaatamata võimalikule edasikaebamisele viivitamata täidetav ja tagatise esitamise kohustuseta, välja arvatud määruses endas sätestatud juhtudel⁴³, siis on võimalik, et võlgnik saab võimaluse otsust vaidlustada alles siis, kui otsus on juba täitmisele antud ning isegi juhul, kui otsus on kohtu poolt läbivaatamisele võtmise tõttu tühine, ei too see endaga kaasa täitemenetluse automaatset lõpetamist ja võlgnik peaks täitemenetluse lõpetamiseks pöörduma vastavasisulise avaldusega kohtutäituri poole. Lahtine on siinjuures küsimus, kas sellisele avaldusele tuleks lisada ka eraldi kohtu otsus (mis võib sisalduda ka nt läbivaatamise taotluse rahuldamise otsuses, määruses vms kohtu dokumendis) selle kohta, et täitemenetlus tuleb lõpetada. Tulenevalt sätte mõttest tuleks siiski eeldada, et sellist eraldi otsust vaja ei ole ja piisama peaks ka dokumendist, millega kohus vaidlustatud otsuse läbivaatamisele võtab, kuna otsus (täitedokument) kaotab sellega määruse alusel täidetavuse. Selge ei ole ka, kas kohus vm pädev asutus on seotud poole poolt taotletava meetmega (täitemenetluse piiramine kaitsemeetmetega, täitmise lubamine tagatise andmisega või täitemenetluse peatamine) või võib asjaoludest sõltuvalt sobivaima meetme ka ise määrata, ja lähtuda tuleb ilmselt täitmisriigisisisest õigusest.

Erinevalt teistest käsitletavatest Määrustest eristab Euroopa ülalpidamiskohustuste määrus kahte kohtuotsuste tunnustamise, täidetavuse ja täitmise menetlust. Esimest neist kohaldatakse

⁴² Määruse preambuli punkt 26 täpsustab menetlusõiguse kohaldamist lisades, et kõik määruses esinevad viited edasikaebamisele peaksid hõlmama ka kõiki siseriiklikus õiguses sätestatud edasikaebamise võimalusi.

⁴³ Vt ka määruse preambuli p 25.

kohtuotsustele, mis tehakse liikmesriigis, mille suhtes 2007. aasta Haagi protokoll⁴⁴ on siduv (kõik liikmesriigid, v.a Taani ja Ühendkuningriik⁴⁵) ja sellisele menetlusele kohaldub Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse artikli 16(2) järgi määruse 4. peatüki 1. jagu. Samaselt Euroopa täitekorralduse määruse, Euroopa maksekäsmenetluse määruse ja Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse alusel väljastatavatele täitedokumentidele tunnustatakse vastavalt Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse artiklile 17(1) sellistes riikides tehtud kohtuotsuseid ilma erimenetlust järgimata ja artikli 17(2) kohaselt on need täidetavad ka teises liikmesriigis ilma vajaduseta otsust seal täidetavaks tunnistada. Teist Euroopa ülalpidamiskohustuste määrusega reguleeritud kohtuotsuste tunnustamise, täidetavuse ja täitmise menetlust kohaldatakse kohtuotsustele, mis tehakse liikmesriigis, mille suhtes 2007. aasta Haagi protokoll ei ole siduv (st Taani ja Ühendkuningriik) – nende puhul kohaldub määruse artikli 16(3) järgi määruse 4. peatüki 2. jagu ja sellised otsused peavad läbima *exequatur* menetluse ehk olema Eestis täitmisele pööramiseks Eesti kohtu poolt eelnevalt täidetavaks tunnistatud. Viimati nimetatud otsused jäävad käesoleva töö uurimisalast välja, kuna töö keskendub Määruste kohaldamisalasse kuuluvate lahendite, mille täitmiseks teises liikmesriigis ei ole vaja kohtuotsuse tunnustamise menetlust läbida, täiemenetluse piiramise ja peatamise probleematikale.

Veel ühe erinevusena võrreldes teiste Määrustega ei näe Euroopa ülalpidamiskohustuste määrus ette võimalust täitemenetlust piirata kaitsemeetmetega või seada täitmise tingimuseks tagatise andmist, sätestades selle asemel võimaluse täitmisest keelduda. Artikli 21(1) järgi kohaldatakse kohtuotsuse täitmise liikmesriigi õiguses ettenähtud täitmisest keeldumise või selle peatamise põhjuseid niivõrd, kuivõrd need ei lähe vastuollu artiklite 21(2) ja 21(3) kohaldamisega. Määruse artikkel 21(2) sätestab alused täitemenetlusest keeldumiseks, kusjuures artikli esimene lõik sätestab täitmisriigi kohtu kohustuse kohustatud isiku taotluse korral täielikult või osaliselt päritoluriigi kohtu otsuse täitmisest keelduda, kui õigus nõuda päritoluriigi kohtu otsuse täitmist on täielikult või osaliselt aegunud kas päritoluliikmesriigi või täitmisriigi õiguse alusel, olenevalt sellest, kumb aegumise tähtaeg on pikem. Seega on tegemist imperatiivse täitemenetlusest keeldumise alusega ja kohtul siin hindamisruumi ei ole, tuleb vaid võrrelda otsuste aegumistähtaegu. Sama artikli teise lõigu kohaselt võib kohtuotsuse täitmise liikmesriigi pädev asutus lisaks keelduda kohustatud isiku taotluse korral täielikult või osaliselt päritoluriigi

⁴⁴ 39. Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations. Available at: <http://www.hcch.net/upload/conventions/txt39en.pdf> (15.04.2015).

⁴⁵ Haagi protokollu ratifitseerimise kohta Euroopa Ühenduse poolt vt Haagi Konverentsi kodulehelt: http://www.hcch.net/index_en.php?act=status.comment&csid=1065&disp=type (15.04.2015).

kohtu otsuse täitmisest, kui kohtuotsus on vastuolus kohtuotsuse täitmise liikmesriigis tehtud otsusega või teises liikmesriigis või kolmandas riigis tehtud otsusega, mis vastab kohtuotsuse täitmise liikmesriigis tunnustamiseks vajalikele tingimustele. Selle sättega laiendatakse nii otsustaja hindamisruumi kui otsustamisõiguslike instantside ringi, kasutades mõistet „pädev asutus“, mis võib tähendada nii kohut kui mõnda muud vastava liikmesriigi ametiasutust, sh kohtutäiturit. Sama artikli kolmas lõik täpsustab, et kohtuotsust, millel on ülalpidamiskohustuse küsimuses tehtud varasemale kohtuotsusele muutunud asjaolude tõttu muutev mõju, ei käsitata teise lõigu tähenduses vastuolus oleva otsusena.

Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse artikli 21(3) esimese lõigu kohaselt võib kohtuotsuse täitmise liikmesriigi pädev asutus kohustatud isiku taotluse korral täielikult või osaliselt peatada päritoluriigi kohtu otsuse täitmise, kui päritoluliikmesriigi pädevale kohtule on esitatud taotlus päritoluriigi kohtu otsuse läbivaatamiseks vastavalt artiklile 19. Sama artikli teise lõigu järgi on kohtuotsuse täitmise liikmesriigi pädev asutus sellise taotluse korral päritoluriigi kohtu otsuse täitmise peatamiseks kohustatud, kui otsuse täidetavus on päritoluliikmesriigis peatatud.⁴⁶

Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse artikkel 19 reguleerib õigust taotleda otsuse läbivaatamist erandjuhtudel. Sarnaselt teiste Määrustega seob ka Euroopa ülalpidamiskohustuste määrus võimaluse otsuse vaidlustamiseks asjaolude esinemisega, mille üle kostjal kontroll puudub: artikkel 19(1) annab kostjale, kes on jätnud päritoluliikmesriigi kohtusse ilmumata, õiguse taotleda kohtuotsuse läbivaatamist kõnealuse liikmesriigi pädevas kohtus, kui talle ei ole menetluse algatamist käsitlevat dokumenti või võrdväärset dokumenti kätte toimetatud piisavalt aegsasti ja sellisel viisil, et ta oleks saanud korraldada enda kaitset, või tal ei olnud temast olenemata põhjustel võimalik elatisnõuet vaidlustada vääramatu jõu või erakorraliste asjaolude tõttu, välja arvatud juhul, kui ta ei kaevanud otsust edasi siis, kui tal oli selleks võimalus. Määruse preambuli punkti 29 kohaselt peaks selline kohtusse mitteilmunud kostjale antud läbivaatamise võimalus olema siiski erandlik ega tohiks mõjutada päritoluliikmesriigi õiguses sätestatud muude erandlike õiguskaitsevahendite kasutamist, kui nimetatud õiguskaitsevahendid ei ole vastuolus käesolevas määruses sätestatud läbivaatamise õigusega.

Veel ühe erisusena võrreldes teiste Määrustega kehtestab Euroopa ülalpidamiskohustuste määrus kohtuotsuse läbivaatamise taotluse esitamisele ajalise piirangu. Nimelt näeb artikkel 19(2) ette, et selline taotlus tuleks esitada viivitamatult, kuid hiljemalt 45 päeva jooksul alates

⁴⁶ Siin ei tohiks segamini ajada otsuse täidetavust ja otsuse alusel algatatud täitemenetluse peatamist.

kuupäevast, mil kostja sai kohtuotsuse sisust tegelikult teadlikuks, ning seda tähtaega ei saa pikendada ka kostja asukoha kauguse tõttu. Kui aga kohtuotsuse alusel algatatakse täitemenetlus enne, kui võlgnik kohtuotsuse sisust teada või sellele reageerida saab, algab nimetatud tähtaja arvestamine esimese sellise täitetoimingu tegemise kuupäevast, mille tulemusel tema vara osaliselt või täielikult arestiti. Kui kohus leiab, et otsuse läbivaatamine on ühel eelnimetatud alustest õigustatud, on kohtuotsus tühine määruse artikli 19(2) järgi.

Läbivaatamistaotluse menetluse osas Euroopa ülalpidamiskohustuste määrus menetluse liigi ja pädevate kohtute üle otsustamise artikli 71(1)(c) alusel liikmesriikide kanda. Eestis toimuva läbivaatamistaotluse menetluse kohta edastati Euroopa Komisjonile vastavalt justiitsministri määrusele⁴⁷. Vastava info iga liikmesriigi kohta leiab määruse konsolideeritud versioonist⁴⁸.

Ükski Määrus ei näe ette Euroopa täitedokumendi vaidlustamise puhuks Euroopa täitedokumendi kehtivuse või selle alusel algatatud täitemenetluse automaatset peatumist. Euroopa täitekorralduse määruse seletuskirjas on öeldud, et vastava (Euroopa täitekorralduse määruse artikli 10 või 19 alusel algatatud) menetluse tulemusest sõltub, kas Euroopa täitekorraldus jääb kehtima ja perioodil, mis jääb vastavasisulise avalduse esitamise ja lõpliku otsuse vahele, Euroopa täitekorralduse kehtivus automaatselt ei peatu. Sama põhimõtte kohaldub ka teiste Euroopa täitedokumentide puhul. Seega tuleb võlgnikul, kui ta soovib täitemenetlust takistada, olla aktiivne ja pöörduda vastavasisulise avaldusega pädeva instantsi (kohtu või muu pädeva asutuse või ametniku, nt kohtutäituri) poole.

Kokkuvõttes võib öelda, et Määrustes sätestatud alused täitemenetluse peatamiseks või piiramiseks on käsitletavad miinimumnõuetena. Määrused annavad kindlad reeglid teatud kindlatele Euroopa täitedokumendi alusel algatatud täitemenetluse piiramise võimalustele erandjuhtudel, kuid kuna nimetatud täitedokumentide vaidlustamisele ja täitmisele kohaldatakse suures osas liikmesriikide õigust, siis ei ole Määrustes otsesõnu sätestatud alused täitemenetluse piiramiseks kaugeltki ammendavad. Eesti puhul võib seega aluseid Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramiseks leida TMS-st ja TsMS-st.

⁴⁷ Eesti Vabariigi Justiitsministri 09.06.2011 määrus nr 30 „Ülalpidamiskohustuste määruse rakendamise määrus“, RT I, 14.06.2011, 6.

⁴⁸ Konsolideeritud versioon. Teave, mille liikmesriigid on edastanud Nõukogu 18. detsembri 2008. aasta määruse (EÜ) nr 4/2009 artikli 71 alusel. Internetis:

http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/vers_consolide_et_4.pdf (23.04.2015).

1.2. EL õiguse autonoomse tõlgendamise põhimõte

Kuivõrd käesolevas uurimuses käsitletakse täitedokumentide piiriülese täitmise problemaatikat, siis sellest eesmärgist lähtuvalt tuleb analüüsida nii EL kui liikmesriigisisest õigust, mis võivad sama õigusliku olukorra lahendamisel viia erinevate tulemusteni. Silmas tuleb pidada, et EL õigusnormides sisalduvaid mõisteid, sh käesoleva töös käsitletava täitemenetluse „piiramise“ mõistet, tuleb käsitleda autonoomsete mõistetena ja liikmesriigisisese õiguse kohaldamisel lähtuda EL õiguse autonoomse tõlgendamise põhimõttest. Euroopa kohtupraktikas on välja toodud, et autonoomse tõlgendamise põhimõtte rakendamise vajaduse tingis Amsterdami lepingu⁴⁹ eesmärk luua vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala, mis toob kaasa vajaduse ühtse õigusliku regulatsiooni järele ning asjaolu, et menetlus, mis võimaldab võtta meetmeid õiguslikes koostöös tsiviilasjades, millel on piiriülene toime, viidi EL lepingust üle EÜ asutamislepingusse, annab tunnistust liikmesriikide tahtest tuua niisugused meetmed ühenduse õiguskorda ning kinnitada seeläbi nende autonoomse tõlgendamise põhimõtte.⁵⁰ Seega tegemist on EL õiguse tõlgendamise olulise põhimõttega ja ka käesolevas töös tuleb käsitletavaid mõisteid analüüsida sellega kooskõlas.

Autonoomse tõlgendamise põhimõtet tuleb pidada üheks EL õiguse (kohaldamise) olulisemaks põhimõtteks⁵¹, mida on iseloomustatud kui „kirjutamata õigust, mille EK on kasutusele võtnud ja mida arendanud vastavalt Euroopa Liidu liikmesriikide ühistele põhiõiguslikele traditsioonidele ning mis on seega valdavalt kohtunikuõiguse produktid“⁵². Euroopa Kohus on nimetatud põhimõtet sisustanud ja korduvalt⁵³ rõhutanud, et „väljakujunenud kohtupraktika kohaselt tuleneb nii liidu õiguse ühetaolise kohaldamise kui ka võrdsuse põhimõttega seonduvatest nõuetest, et sellise liidu õigusnormi mõisteid, mis ei viita sõnaselgelt liikmesriikide õigusele õigusnormi tähenduse ning ulatuse kindlaksmääramiseks, tuleb tavaliselt kogu liidus tõlgendada autonoomselt ja ühetaoliselt ning selline tõlgendus tuleb leida sätte

⁴⁹ Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts. Official Journal C 340, 10/11/1997 P. 0001 - 0144.

⁵⁰ EKo C-14/08 (*Roda Golf & Beach Resort SL*) (eelotsusetaotlus, mille on esitanud Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n°5 de San Javier), p 3.

⁵¹ Autonoomse tõlgendamise vajalikkusele ja olulisusele viitab ka asjaolu, et Euroopa täitekorralduse määruse eelnõu preambuli p-s 11 on nimetatule otsesõnu viidatud.

⁵² U. Lõhmus, Põhiõigused ja Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtted: funktsioonid, kohaldamisala ja mõju. *Juridica* 2011, nr 9, lk 639.

⁵³ Vt nt EKo C-482/09 (*Budějovický Budvar, národní podnik versus Anheuser-Busch Inc.*) p 29; EKo C-320/12 (*Malaysia Dairy Industries Pte. Ltd v Ankenævnet for Patenter og Varemærker*) p 25; EKo C-508/12 (*Walter Vapenik versus Josef Thurner*) p 23; EKo C-26/13 (*Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai versus OTP Jelzálogbank Zrt*), p37; EKo C-43/04 (*Finanzamt Arnsberg vs. Stadt Sundern*), p 24.

konteksti ja asjaomase õigusakti eesmärgi põhjal“. Seega kuulub riigisisene õigus kohaldamisele ainult juhul, kui sellele on EL õigusaktis selgesõnaliselt viidatud ja niipea kui menetlusnorm ohustab Euroopa Liidu õiguse tõhusat kohaldamist, tuleb see norm jätta kõrvale. Erandjuhul, kui autonoomne tõlgendamine ühenduse õiguse põhjal osutub võimatuks, võib sellest reeglist siiski ka kõrvale kalduda⁵⁴. Autonoomse tõlgendamise põhimõtte kasutamine tõlgendamise abivahendina ja kohtuliku kontrolli alusena võimaldab täita Määrustes sisalduvaid lünki.⁵⁵ Kuna Euroopa õigusaktide tõlked ei pruugi alati olla kõige täpsemad ja võivad seetõttu viia vale lahenduseni, siis ei tohiks neis kasutatavate mõistete tõlgendamisel lähtuda vaid ühe (nt eestikeelse) tõlke tekstist, vaid tuleks võrdluseks kasutada ka muid tõlkeid.

Autonoomse tõlgendamise põhimõtet on põhjalikumalt käsitlenud Tallinna Ringkonnakohus tsiviilasjas nr 2-05-530, kus kolleegium tõi välja, et (antud asjas määruse mõistet käsitlevat) sätet tuleb tõlgendada autonoomselt, s.o määruse kohaldamisel ei saa mõistet samastada teistest Euroopa Liidu või riigisisestest õigusaktidest tulenevate sarnaste mõistetega⁵⁶. Sättes sisalduva mõiste tõlgendamisel kasutas kohus seejuures nii sätte võõrkeelsete tõlgete kui ka õiguskirjanduse abi. Põhimõtet on põgusalt seoses kohtualluvuse määramisega tsiviilasjas nr 3-2-1-130-08 käsitlenud ka Riigikohus märkides, et „Brüsseli I määruse art-d 27 ja 30 tuleb tõlgendada autonoomselt, st Eesti ja Soome menetlusseadused ei oma nende sätete sisustamisel vähemalt üldjuhul tähendust“⁵⁷. Eelnevast võib järeldada, et Eesti kohtutele on autonoomse tõlgendamise põhimõtte tutvav ja vajadusel seda ka kohaldatakse. Suuremaid eksimusi autonoomse tõlgendamise põhimõtte kohaldamisel ei ole teadaolevalt ette tulnud.

Kasutades autonoomse tõlgendamise põhimõtet õigesti peaks seega ideaalis olema võimalik EL õigust tõlgendada, sh regulatsioonis esinevaid lünki täita, ja vajadusel liikmesriigi õigusega täiendada või sisustada selliselt, et selgub tõlgendatava sätte mõte ja ulatus. Praktikas see paraku alati ei õnnestu ja üheks võimaluseks kohaldatava normi valikul või tõlgendamisel tekkivate kahtluste puhul on küsida nõu Euroopa Kohtult eelotsustusmenetluse kaudu. Ka käesolevas töös lähtutakse Määruste sätete tõlgendamisel ja Eesti õiguses sisalduvate täitemenetluse piiramist

⁵⁴ Kohtuasjas T-72/04 (*Sonja Hosman-Chevalier versus Euroopa Ühenduste Komisjon*) on Euroopa Kohus sedastanud, et „sõnaselge viite puudumisel võib ühenduse õiguse kohaldamisel tekkida siiski vajadus viidata liikmesriigi õigusele, kui ühenduse kohus ei leia ühenduse õiguses või ühenduse õiguse üldpõhimõtetes neid pidepunkte, mis võimaldaksid autonoomsel tõlgendamisel määratleda sellise sätte tähendust ja ulatust“ (vt otsuse p 40).

⁵⁵ U. Lõhmus, Põhiõigused ja Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtted: funktsioonid, kohaldamisala ja mõju. *Juridica* IX/2011, lk 651.

⁵⁶ TlnRko 2-05-530, p 13.

⁵⁷ RKTkm 3-2-1-130-08, p 25.

võimaldavate asjakohaste normide käsitlemisel olukordades, kus määrus sõnaselgeid ja üheselt mõistetavaid juhiseid ei anna, autonoomse tõlgendamise põhimõttest, et selgitada välja, mida Euroopa seadusandja on Määrustes sisalduvate mõistete liikmesriigi õiguse sisustada jätmisel silmas pidanud.

2. EUROOPA TÄITEDOKUMENDI TÄITEMENETLUSE PIIRAMISE JA PEATAMISE ALUSED TMS-S

2.1. Täitetoimingu edasilükkamine Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise või peatamise alusena

Täitemenetlus toimub üldjuhul võlgniku asu- või elukohas ja täitemenetlusele kohaldatakse reeglina täitmisriigi õigust. Erandina võib täitemenetlust läbi viia ka näiteks riigis, kus asub võlgniku vara. Nagu eelpool märgitud, kohaldatakse Euroopa täitekorralduse määruse, Euroopa maksekäsumenetluse määruse, Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse ja Euroopa ülalpidamiskohustuste määruses sätestatud täitedokumentide täitemenetlusele liikmesriigi, kus täitmist taotletakse (täitmisriigi), seadust eeldusel, et riigisisene regulatsioon ei ole vastuolus Määruste regulatsiooniga⁵⁸. Eestis reguleerib Euroopa täitedokumendi täitemenetlust seega TMS ja teatud juhtudel on kohaldatav ka TsMS. Seda kinnitab TsMS § 619, mille kohaselt kohaldatakse tsiviilasjas tehtud Euroopa Liidu liikmesriigi kohtulahendite ja muude täitedokumentide tunnustamisele ja täitmisele Eestis TsMS-s sätestatud üksnes ulatuses, milles ei ole sätestatud teisiti välislepingus, Brüsseli I bis määruses, Brüssel IIA määruses⁵⁹, Euroopa täitekorralduse määruses, Euroopa maksekäsumenetluse määruses, Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruses, Euroopa ülalpidamiskohustuste määruses või Euroopa kaitsemeetmete määruses⁶⁰. Käeoleva peatüki neljas alapeatükis analüüsitakse, milliste TMS-s sisalduvate sätete alusel võiks olla võimalik Euroopa täitedokumentide täitemenetluse piiramine Määruste mõttes.

TMS kui Eestis läbiviidavat täitemenetlust reguleeriv õigusakt sätestab täitemenetluse käiku sekkumiseks ehk Määruste mõttes täitemenetluse piiramiseks neli võimalikku alust, milleks on täitetoimingu edasilükkamine (TMS § 44), täitemenetluse peatamine, pikendamine või ajatamine kohtumääruse alusel (TMS § 45), kaebus kohtutäituri otsuse või tegevuse peale (TMS § 217) ja sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitamine (TMS § 221). Üks võimalik täitemenetluse piiramise alus Määruste tähenduses võib seega olla TMS § 44, mille kohaselt

⁵⁸ Vt Euroopa täitekorralduse määruse artikkel 20(1), Euroopa maksekäsumenetluse määruse ja Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse artikkel 21(1), Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse artikkel 41(1).

⁵⁹ Nõukogu määrus (EÜ) nr 2201/2003, 27. november 2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000, ELT L 338, 23.12.2003, lk 1.

⁶⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 606/2013, 12. juuni 2013, tsiviilasjades määratud kaitsemeetmete vastastikuse tunnustamise kohta, ELT L 181, 29.06.2013, lk 4 - 12.

kohtutäitur võib täitetoimingu edasi lükata sissenõudja avalduse või kohtu vastava lahendi alusel või täitemenetluse läbiviija vahetumisel. Järgnevalt analüüsitakse, kas täitetoimingu⁶¹ edasilükkamine TMS § 44 alusel võiks olla käsitletav ühe võimalusena Euroopa täitedokumendi täitemenetluse peatamiseks või piiramiseks ning millised õigused ja kohustused sellest sättest kohtutäiturile tulenevad ning kuidas selle sätte alusel on võimalik Euroopa täitedokumendi täitemenlust piirata.

Kohtutäitur tegutseb kohtutäituri seaduse⁶² (KTS) alusel tehes täitemenetluse läbiviimiseks toiminguid, kuid mitte igasugune kohtutäituri tegevus või ametitoiming ei ole käsitletav täitetoiminguna⁶³, mistõttu on TMS § 44 kohaldamisel oluline, mida saab täitetoiminguks lugeda. Täitetoimingute ammendavat loetelu ega selle mõiste legaaldefiniitsiooni seadus ei sätesta. Täitetoimingu olemus on tuletatav KTS § 6 lg 1 p-st 1, mille kohaselt teeb kohtutäitur ametitoiminguid täitemenetluse läbiviimisel täitemenetluse seadustiku alusel. Täitetoiminguks võib seega olla igasugune TMS alusel täitemenetluse läbiviimiseks vajalik toiming mh täitedokumendi edastamine (TMS § 10), võlgniku vara arestimine ja müümine (TMS 52 lg 1) vms toiming. Täitetoimingu tegemise tagajärjel võidakse kahjustada võlgniku huve ja õigusi, mistõttu võib võlgnikul olla õigustatud huvi täitetoimingu edasilükkamiseks, et nt võita aega nõude vabatahtlikuks täitmiseks või oma õiguste kaitse organiseerimiseks.

Täitetoimingute valikust, tegemise ajast, järjekorrast, läbiviimise viisist jms-st sõltub täitemenetluse pikkus ja efektiivsus, samuti võimalike võlgniku õiguste rikkumise ja täitemenetluse mõju intensiivsus võlgniku suhtes. Määrused sätestavad võimaluse piirata täitemenlust kaitsemeetmega ja täitetoimingu edasilükkamine on kahtlemata täitemenlust piirav meede. Näiteks olukorras, kus ainus võimalus nõude rahuldamiseks on võlgnikule kuuluva vara müük, võib enampakkumise korraldamise kui ühe täitetoimingu edasilükkamisest sõltuda kogu täitemenetluse käik. Varasemad täitetoimingud, sh vara arestimine, jäävad küll kehtima, kuid kuna muid vahendeid nõude täitmiseks ei ole, mistõttu ei ole ka muid tehtavaid täitetoiminguid, peatub sisuliselt kogu täitemenetlus.

⁶¹ Esmapilgul võib tunduda, et täitetoimingu edasilükkamine on mõnevõrra sarnane täitemenetluse peatamisega, kuna mõlemal juhul lükkub mingi täitetoimingu tegemine edasi. Siiski võib eeldada, et kui rääkida täitemenetluse peatamisest, siis hõlmab see kogu menetlust, täitetoimingu edasilükkamine saab puudutada aga vaid ühte kindlat toimingut, mõjutamata enamasti seejuures teiste täitetoimingute tegemist. Näiteks, kui lükata edasi võlgniku eluasemest väljatõstmise, ei takista see võlgniku vara realiseerimist nõuete katteks.

⁶² Kohtutäituri seadus, RT I 2009, 68, 463 ... RT I, 05.03.2015, 2.

⁶³ Kohtutäituri ametitoimingute hulka kuuluvad KTS § 6 lg 1 p 2-4 kohaselt ka dokumentide kättetoimetamine, pärandi inventuuri tegemine ja enampakkumiste läbiviimine väljaspool täitemenlust. Lisaks kuulub kohtutäituri tegevuste ja ülesannete hulka oma büroo tegevuse ja raamatupidamise korraldamine jms. Kohtutäitur võib ka osutada KTS § 8 lg-s 1 sätestatud ametiteenuseid.

Täitemenetluse peatamine või muul moel piiramine võib olla võlgniku õiguste kaitseks (vähemalt võlgniku enda arvates) vajalik, samas ei pruugi kohtutäitur alati selleks kohustatud olla. TMS § 44 sõnastusest (kohtutäitur „võib“ täitetoimingu edasi lükata) võiks järeldada, et loetletud alused täitetoimingu edasilükkamiseks ei ole kohtutäiturile siduvad. Kui täitemenetluse läbiviija vahetumine ja sissenõudja avaldus ei pruugi alati ja iga täitetoimingu puhul tõepoolest (eriti, kui täitetoiming tuleb eesmärgi saavutamiseks teha viivitamatult) olla piisavalt mõjuv põhjus edasilükkamiseks, siis kohtu vastava lahendi puhul tuleb kohtutäituri otsustusvabadust siiski eitada ja täitetoiming tuleb lahendi esitamisel edasi lükata. Kuna kohtutäitur võib TMS § 44 kohaselt täitetoimingu edasi lükata sissenõudja, mitte aga võlgniku avalduse alusel, siis tuleb võlgnikul sissenõudjaga kokkuleppele mittejõudmise korral täitetoimingu edasilükkamise taotlemiseks pöörduda vastavasisulise avaldusega kohtu poole.

Kuigi TMS vabatahtliku täitmise tähtaja pikendamist otseselt ette ei näe, on see siiski võimalik ja TMS tähenduses täitetoimingu edasilükkamisena (seega täitemenetluse piiramisena Määruste mõttes) võiks olla käsitletav ka olukord, kus kohtutäitur vabatahtliku täitmise tähtaega pikendab, kuna selle tähtaja jooksul ei saa kohtutäitur nt asuda võõrandama võlgniku juba arestitud vara. Täitedokumendi vabatahtlikuks täitmiseks võib kohtutäitur TMS § 25 lg 1 kohaselt määrata tähtaja, mis ei või olla lühem kui 10 päeva ega pikem kui 30 päeva, kui seaduses ega kohtulahendis ei ole täitedokumendi vabatahtliku täitmise tähtaega määratud. Seega ei ole välistatud, et kohtutäitur nimetatud ajavahemiku piires võlgniku avalduse alusel tähtaega pikendab ehk määrab vabatahtlikuks täitmiseks uue tähtaja. Sissenõudja nõusolekul võib kohtutäitur määrata ka pikema tähtaja kui 30 päeva. Siiski on olemas ka erand, mis võimaldab kohtutäituri vabatahtlikuks täitmiseks määrata pikema tähtaja, kui 30 päeva. Nimelt on Riigikohus leidnud, et „erandi TMS § 25 lg-s 1 toodust sätestab TMS § 180 lg 1, mille kohaselt annab kohtutäitur võlgnikule kuni kolmekuulise tähtaja täitedokumendi vabatahtlikuks täitmiseks, kui võlgnik peab välja andma, üle andma või vabastama kinnisasja, sealhulgas korteriomandi või osa sellest, eluruumi või muu ruumi“⁶⁴. Ilmselt on ka seda tähtaega võimalik sissenõudja nõusolekul pikendada. Harju Maakohus on rõhutanud, et vabatahtliku täitmise tähtaja pikkuse üle otsustamine TMS § 25 lg-s 1 sätestatud piirides (s.o 10-30 päeva) on kohtutäituri kaalutlus- ehk diskretsiooniotsustus, millesse kohus saab sekkuda üksnes juhul, kui täitur on ületanud ilmselgelt diskretsioonipiire.⁶⁵ Diskretsioonipiiride ületamiseks saab antud kontekstis pidada täitedokumendi vabatahtlikuks täitmiseks seaduses sätestatust lühema tähtaja

⁶⁴ RKTkm 3-2-1-147-13, p 14.

⁶⁵ HMKm 2-11-46700, p 13.

määramist (kahjustab võlgniku õigusi) või ilma sissenõudja nõusolekuta maksimaalsest tähtajast pikema tähtaja määramist (kahjustab sissenõudja õigusi). Pikema kui 30-päevase vabatahtliku täitmise tähtaja taotlemiseks tuleb seega pöörduda kohtu poole.

Kuigi Määrused sätestavad täitemenetluse piiramise võimalused olukorras, kus võlgnik on kohtuotsuse (juba) vaidlustanud, peaks täitemenetluse piiramine olema lubatav ka olukorras, kus võlgnik ei ole veel jõudnud täitedokumendi selle päritoluriigis vaidlustada jõudnud, kuid kavatseb seda teha. Selline käsitus on kooskõlas Määruste mõttega, kuna võimaldab vältida võlgniku huvide rikkumist.

Täitetoimingu edasilükkamine ei ole oma lühiajalise mõju tõttu ilmselt kõige tõhusam vahend võlgniku õiguste kaitseks, kuna edasilükkamine eeldab uue tähtaja määramist, mis ei või olla ülemäära pikk, et mitte kahjustada sissenõudja huve. Siiski on tegemist ühe võimalusega täitemenetluse kulgu sekkuda ja seda saab lugeda täitemenetluse piiramiseks Määruste tähenduses. Kuigi määruste üks põhieesmärke on võlgade võimalikult kiire sissenõudmine, mida igasugune täitemenetluse piiramine takistab, kohaldatakse täitemenetlusele täitmisriigi õigust ja vähemalt Eesti õiguses ettenähtud vabatahtliku täitmise maksimaalset tähtaega ei saa pidada ebamõistlikuks või seda põhimõtet rikkuvaks. Võlausaldaja ja võlgniku huvide tasakaalu seisukohast peaks see vähemalt üldjuhul olema aktsepteeritav. Määrustes sisalduvate täitmise peatamist ja täitedokumendi läbivaatamist käsitlevate sätete eesmärk on kaitsta võlgnikku, mistõttu tuleb nende tõlgendamisel lähtuda just võlgniku kaitsest ja asuda seisukohale, et riigisisised normid, mis võimaldavad võlgnikul oma õigusi kaitsta lihtsamalt, kui määrused, võib võlgnik neid ka kasutada. Seega, kuna Määruste alusel välja antud täitedokumentide täitemenetlusele kohalduv täitmisriigi õigus, siis on võimalik ka Euroopa täitedokumendi täitmist Eestis TMS § 44 alusel piirata ja seda saab lugeda täitemenetluse piiramiseks Määruste tähenduses.

2.2. Täitemenetluse peatamine, pikendamine või ajatamine Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise või peatamise alusena

Üheks võimalikuks Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramiseks või peatamiseks aluseks Määruste tähenduses võib olla TMS § 45, mille kohaselt võib kohus võlgniku avalduse

alusel⁶⁶ täitemenetluse peatada või täitmist pikendada või ajatada, kui menetluse jätkamine on võlgniku suhtes ebaõiglane. Seejuures tuleb arvestada sissenõudja huvisid ning muid asjaolusid, muu hulgas võlgniku perekondlikku ja majanduslikku olukorda. Täitemenetluse peatamise üks eesmärke on vältida õiguskorra liigselt koormamist hilisemate nõuete, nt tagasitäitmise, alusetu rikastumise, kahju hüvitamise nõude, lahendamisega.⁶⁷

TMS § 45 kohaldamise aluseks on ebaõiglus võlgniku suhtes, kuid selleks ei saa ilmselt olla igasugune ebaõiglus võlgniku suhtes, kuna täitemenetlus tundubki võlgnikule reeglina ebaõiglasena ning nimetatud sätte kohaldamisel tuleb hinnata sissenõudja ja võlgniku huve. Võlgniku võimalikud raskused senise elukorralduse muutmisel ja ebamugavustunne ei kaalu üles sissenõudja õigust saada võlgnikult kätte võlgnevus.⁶⁸ Imperatiivsed alused täitemenetluse peatamiseks sätestab TMS § 46 lg 1 ja täitemenetluse ebaõiglus nende aluste hulka ei kuulu, mistõttu jääb täitemenetluse peatamise üle otsustamine kohtu diskretsiooni valda. TMS § 45 kohaldamisel ei hinda kohus täitemenetluse läbiviimise õiguspärasust vaid kontrollib ainult seda, kas esinevad erandlikud asjaolud nimetatud sätte kohaldamiseks.⁶⁹ Euroopa täitekorralduse määruse artikli 23 alusel täitmise edasilükkamiseks või piiramiseks esitatud avalduste lahendamisel on Eesti kohtud sellisteks erandlikeks asjaoludeks lugenud asjaolu, et „täitemenetluse peatamata jätmisel oleks võlgniku igapäevane majandustegevus takistatud, mistõttu võib täitemenetluse jätkamine erakordselt intensiivselt riivata kostja majandustegevust ja toimetulekut ning tekitada võlgnikule ja tema võlausaldajatele olulist kahju“ ning asjaolu, et „täitmisega võib kaasneda kahju, mida ei saa ilmselt hüvitada“.⁷⁰ Kuna sarnaselt Euroopa täitekorralduse määruse, Euroopa maksekäsmenetluse määruse ja Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse artiklites 23(c) sätestatule eeldab TMS § 45 kohaldamine erandlike asjaolude olemasolu, tuleb eeldada, et asjaolud, mida Eesti kohtud on pidanud erakorralisteks, on käsitletavad „erandlike asjaoludena“ ka Määruste mõistes.

Imperatiivsed alused täitemenetluse peatamiseks sätestab TMS § 46 lg 1, mille kohaselt peatab

⁶⁶ Täitemenetluse seadustik ei näe ette võimalust peatada täitemenetlus kolmanda isiku nõudel. Vt RKTko 3-2-1-151-09, p 17.

⁶⁷ RKTkm 3-2-1-72-03, p 31.

⁶⁸ VMKm 2-14-6817, p 6.

⁶⁹ HMKm 2-13-49382, p 6.

⁷⁰ M. Lillisaar, M. Torga, Euroopa maksekäsk – selle väljaandmine ja Eestis täitmisele võtmine. Kohtupraktika analüüs, Tartu 2013, lk 11. Internetis: http://www.riigikohus.ee/vfs/1583/ELMK_analyys_Lillisaar_Torga.pdf (25.04.2015). Viidatud analüüsis viidatud lahendeid (vastavalt HMKm 2-11-25653 ja 2-09-67440) käesoleva töö autoril kohtulahendite andmebaasist paraku leida ei õnnestunud, mistõttu puudus võimalus nendega isiklikult lähemalt tutvuda.

kohtutäitur täitemenetluse 1) sissenõudja avalduse alusel, 2) kohtulahendi esitamisel, kui selle kohaselt täitemenetlus või täitetoiming tuleb peatada, 3) kohtulahendi esitamisel, kui selle kohaselt võib täitetoimingu teha või täitemenetlust jätkata üksnes tagatise vastu, 4) kirjaliku tõendi esitamisel, kui sellest nähtub täitmisele esitatud nõude maksetähtpäeva edasilükkamine, 5) võlgniku piiratult teovõimeliseks muutumisel kuni talle eestkostja määramiseni, 6) võlgniku abikaasa või otseses ülenevas või alanevas liinis sugulase või õe või venna surma puhul – avalduse alusel surmapäevast alates 30 päevaks, 7) kinnistusraamatusse kantud õiguse ilmnemisel täitemenetluse esemeks oleva kinnisasja suhtes, kui see õigus välistab kinnisasja müümise või takistab seda või 8) muul seaduses sätestatud alusel. Riigikohus on juhtinud tähelepanu, et täitemenetluse peatamise aluste olemasolu korral peab kohtutäitur peatamise alusest teadma, kusjuures teadasaamise aluseks võib olla ka võlgniku taotlus ja kui võlgniku taotluses nimetatud kohustuslik menetluse peatamise alus on olemas, peatab kohtutäitur täitemenetluse.⁷¹

Mitteimperatiivsed alused täitemenetluse peatamiseks sätestab TMS § 46 lg 2, mille kohaselt võib kohtutäitur täitemenetluse peatada, kui kohtutäituri tegevuse peale esitatakse kaebus, võlgniku raskesti haigestumisel või talle statsionaarse tervishoiuteenuse osutamisel, võlgniku aja-, asendus- või reservteenistuses viibimise ajal või muul seaduses sätestatud alusel. Kuna kaebuseks võib pidada igasugust võlgniku rahulolematuseavaldust kohtutäituri tegevuse või toiminguga, siis tuleb hinnata, kas kaebuse sisu ehk asjaolud, mille peale kaevatakse, ka tegelikult kuidagi kaebaja õigusi rikuvad. Võlgniku rasket haigust, statsionaarset ravi või kohustuslikku aja-, asendus- või reservteenistuses viibimist tuleks üldjuhul pidada piisavaks aluseks täitemenetluse peatamiseks, kuna neil juhtudel on võlgniku osalemine täitemenetluses, sh oma õiguste kaitse teostamine, eeldatavasti raskendatud või isegi võimatu (nt haigusest tingitud otsustusvõimetuse või ajateenistuses viibimisel pikemaajalise liikumisvabaduse ja sidevahendite kasutuse piiratuse tõttu). Nagu TMS § 46 lg 1 sõnastusest nähtub, ei ole toodud loetelu ammendav, lisaks sisaldab TMS ka selliseid sätteid, mille alusel on täitemenetluse piiramise või peatamise üle otsustamine jäetud kohtutäituri või kohtu diskretsiooni valdkonda (mitteimperatiivsed alused täitemenetluse piiramiseks või peatamiseks). Riigikohus on ka selgitanud, et vajadusel saab kohus luua täiendavaid täitemenetluse piiramise aluseid, teisisõnu on kohtul seaduse lünkade korral seaduse analoogia alusel võimalik lüngad täita, sh nt vajalikel juhtudel laiendada täitemenetluse peatamise aluseid, mil kohtutäitur peab menetluse peatama.⁷²

⁷¹ RKTKo 3-2-1-25-05, p 11.

⁷² RKTKm 3-2-1-72-03, p 30.

Kohtutäituril sellist õigust ei ole ja tal on oma otsustuspädevuse piirides tegutsedes oluliselt vähem võimalusi mingit õiguslikku probleemi sisuliselt hinnata või seaduses esinevat lünka täita.

Täitmise ajatamisena on käsitletav mh võla tasumine maksegraafiku alusel. Täitemenetluse ajatamine on üksnes kohtu pädevuses⁷³, mistõttu ei ole kohtutäituril õigust võlgniku avalduse alusel ositi täitmise kokkulepet sõlmida ja selline avaldus tuleb jätta rahuldamata. Siiski on praktikas üsna levinud täitemenetluses ositi tasumine kokkuleppel sissenõudjaga. Täitmise ajatamise üle otsustamise õiguse andmine kohtutäiturile ei oleks täitemenetluse formaliseerituse printsiibist tulenevalt lubatav.

Riigikohus on TMS §-ga 45 seonduvat põhjalikult käsitlenud lahendis nr 3-2-1-79-12 ja märkinud, et kohus peab TMS § 45 järgse avalduse lahendamisel lähtuma konkreetse võlgniku isikuga seotud asjaoludest, mistõttu on TMS § 45 alusel avalduse esitamise õigus lahutamatu seotud avaldaja isikuga.⁷⁴ Riigikohtu hinnangul sätestab TMS § 45 nn üldise õiglusklauslina ja erandnormina, millal on võimalik täitemenetlus peatada, ajatada või pikendada, kui selle jätkamine oleks võlgniku suhtes ebaõiglane ja erandliku normina tuleb TMS § 45 tõlgendada kitsendavalt, kuna üldjuhul võib iga võlgnik esitada väite, et täitemenetlus on tema suhtes ebaõiglane, sest arestitakse ja müüakse temale kuuluvat vara. Seega annavad TMS § 45 kohaldamiseks alust vaid erandlikud asjaolud. Viidatud lahendis käsitleti võlgniku elukohast väljatõstmist ja Riigikohtu hinnangul ei ole erandlikuks asjaoluks üldjuhul ainuüksi elukoha kaotus, kuid möönis, et ei ole välistatud, et ka elukoha kaotuse korral võidakse täitemenetlus peatada, kui võlgnikul on nt väikesed lapsed, raske haigus, ta on väga kõrges vanuses või esinevad muud sarnased asjaolud ning võlgnik vajab aega uue elukoha leidmiseks. Kohus leidis ka, et täitemenetluse peatamine või ajatamine ei saa TMS § 45 erandlikku iseloomu arvestades olla väga pikaajaline ja üldjuhul on ajatamine võimalik kuude-, mitte aastatepikkuseks ajavahemikuks.

Tsiviilkohtumenetluses peavad pooled oma väiteid üldjuhul ise tõendama. Nii on Harju Maakohus Euroopa maksekäsu täitmise peatamisega seonduvalt tsiviilasjas nr 2-13-42487 põhjendatult märkinud, et võlgnik peab ise tõendama erandlike asjaolude, milleks antud asjas oli väidetav Euroopa maksekäsu vaidlustamine päritoluriigis, esinemist, mis annaksid aluse TMS § 45 kohaldamiseks. Kuivõrd võlgnik seda veenvalt teha ei suutnud, jäeti avaldus

⁷³ VMKm 2-10-9483, lk 3.

⁷⁴ RKTkm 3-2-1-79-12, pp 9 ja 11.

täitemenetluse peatamiseks rahuldamata. Tallinna Ringkonnakohus nõustus Maakohtu seisukohtadega.

TMS § 45 kohaldamisel tuleb arvestada sissenõudja huvisid ning muid asjaolusid, muu hulgas võlgniku perekondlikku ja majanduslikku olukorda. Seega on täitmise pikendamise ja peatamise aluseks ilmne ebaõiglus võlgniku suhtes, mille hindamine on jäetud kohtu diskretsiooni valdkonda ning kohus peab otsuse tegemisel kaaluma sissenõudja huve ja võlgniku olukorda. Kui Euroopa täitedokumendi võlgnik suudab kohut veenda, et täitemenetluse peatamine, täitmise pikendamine või ajatamine on ilmse ebaõigluse ärahoidmiseks vajalik, on võimalik Euroopa täitedokumendi täitemenetlust TMS § 45 alusel ka vastavalt piirata.

Harju Maakohus on TMS § 45 mõistes erandliku asjaoluna nimetanud võlgnikule raske tagajärje saabumist, mis võib mh väljenduda võlgniku või tema pereliikme tervise kahjustamise, võlgniku vara kahjustumise, elamiseks vajaliku toidu, esmatarbehendite ja ravimite muretsemise võimatusena.⁷⁵ Samas lahendis välistas kohus selliste aluste hulgast võlgnikule kuuluva korteriomandi enampakkumise, õigusteenuse saamiseks vajaliku raha puudumise ja asjaolu, et võlgnik ei saa ise müüa temale kuuluvat kinnisasja.

Tervislikku seisundit, kui võimalikku erandlikku asjaolu, on korduvalt käsitletud ka Tallinna Ringkonnakohus. Nt on kohus tsiviilasjas nr 2-13-30557 nentinud, et iseenesest võib täitemenetluse läbiviimise tulemusena võlgniku tervise kahjustumise võimalikkus või ravimite muretsemise võimatus olla aluseks täitemenetluse ajatamiseks TMS § 45 alusel, kuid seda siiski ainult juhul, kui tegemist on ajutise iseloomuga terviserikkega või näiteks võlgniku ajutistest makseraskustest tuleneva ravimite muretsemise võimetusega või ka võlgnikku ootamatult tabanud raske haigusega, mistõttu võlgnik vajab aega, et teha vajalikke ümberkorraldusi oma elukorralduses. Nimetatud normi eesmärgiks on kohtu hinnangul vältida olukorda, kus ebasoodsate asjaolude kokkusattumise tõttu viiakse menetlust läbi viisil, mis toob võlgniku jaoks kaasa äärmiselt rasked tagajärjed, mille talumist ei ole võimalik õigustada täitedokumendi kohese täitmise kaudu saavutatava tulemusega. Ringkonnakohus märkis, et täitemenetluse ajatamise aluseks olevate erandlike asjaolude esinemine peab seejuures olema ajutise iseloomuga või olukorra lahendamiseks vajalikud ümberkorraldused teostatavad maksimaalselt kuudepikkuse ajaperioodi jooksul.⁷⁶ Sarnasele järeltulele (mille põhjendatust Tallinna

⁷⁵ HMKm 2-13-49382, p 6.

⁷⁶ TlnRnKm 2-13-30557, p 8.

Ringkonnakohus hiljem kinnitas) on jõudnud ka Harju Maakohus tsiviilasjas nr 2-13-15815 leides mh, et kuigi võlgniku laps on raskelt haige, ei raskendaks korteri enampakkumisel müük lapse tervislikku seisundit ja ei ole seetõttu käsitletav erandliku asjaoluna TMS § 45 mõistes.⁷⁷

Selleks, et asjaolu võiks kvalifitseeruda erandlikuna olemaks aluseks täitemenetluse peatamiseks, pikendamiseks või ajatamiseks TMS § 45 alusel, peab asjaolu olema seega ajutise iseloomuga ja otseselt seotud täitemenetluse läbiviimisest tingitud tagajärgedega.

2.3. Kaebus kohtutäituri otsuse või tegevuse peale Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise või peatamise alusena

Kuivõrd täitedokumendi sisuline kontroll ei ole formaliseerituse põhimõttest⁷⁸ tulenevalt kohtutäituri pädevuses, siis ei ole välistatud, et täitemenetlus algatatakse sellise täitedokumendi alusel, mille alusel seda teha ei tohiks või osutub kohtutäituri täitedokumendi formaalne kontroll puudulikuks ning TMS § 2 lg 1 kohane täitedokument puudub üldse. A. Alekand on oma doktoritöös välja toonud, et kuigi täitemenetluse puhul on tegemist juba läbivaieldud probleemi lahenduse ellurakendamisega, mille käigus sisulisi küsimusi enam ei arutata, ei ole võimalik kehtestada ammendavaid menetlusreegleid kõigi elus ettetulevate situatsioonide jaoks, mistõttu on seadusandjal mõistlik ettenägematute ja erandlike, kuid võlgniku jaoks ebaproportsionaalselt rasket tagajärge kaasatoovate menetlustoimingute puhuks ette näha menetleja kaalutusõigus ja kohustus vastavate tingimuste esinemisel toimingute tegemisest keelduda või teha toiming eri viisil, mistõttu on Eesti kohtutäiturile sundtäitmisel teatud küsimustes antud sisuliselt kohtu roll.⁷⁹ Kuna ka kohtutäiturid eksivad, on seadusandja loonud võimaluse sellise eksimuse ilmnemisel oma õiguste kaitseks täitemenetluses esitada kaebus kohtutäituri otsuse või tegevuse peale TMS § 217 alusel. TMS § 217 lg 1 kohaselt võib täitemenetluse osaline kohtutäituri otsuse või tegevuse peale täitedokumendi täitmisel või täitetoimingute tegemisest keeldumisel esitada kohtutäiturile kaebuse kümne päeva jooksul alates päevast, kui kaebuse esitaja sai teada või pidi teada saama otsuse või toimingute tegemisest, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Sellisel kaebusel puudub vorminõue ja kaebusena on käsitletav

⁷⁷ TlnRnKm 2-13-15815, lk 6.

⁷⁸ Põhjalikult formaliseerituse põhimõttest vt: A. Alekand, Formaliseerituse printsiibi sisu ja ulatus täitemenetluses. Juridica nr 5, 2003, lk 330-337.

⁷⁹ A. Alekand, Proportsionaalsuse printsiip põhiõiguste riive mõõdupuuna täitemenetluses, doktoritöö, 2009, lk 43.

ka nt tavaline e-kiri⁸⁰.

TMS § 46 lg 2 p-st 1 tulenevalt võib kohtutäitur otsusega täitemenetluse peatada kohtutäituri tegevuse peale kaebuse esitamise puhul. Tegu on seega kohtutäituri õiguse, mitte kohustusega. Riigikohus on osutanud, et nimetatud õiguse realiseerimisel peab kohtutäitur lähtuma formaliseerituse põhimõttest ja kaaluma, kas esitatud kaebus takistab kohtuotsuse täitmist või mitte.⁸¹ Esitatud kaebuse põhjendatuse üle otsustamine sisaldab aga märkimisväärset otsustaja isikust tulenevat subjektiivset elementi (ei ole ka välistatud, et kohtutäituribüroo sisemisest tööjaotusest tulenevalt lahendab avalduse mõni büroo töötaja, mitte kohtutäitur isiklikult), mistõttu on üsna tõenäoline, et erinevad isikud jõuavad selles osas erinevale arusaamale. Kui võlgnik otsusega (või ka selle mittesaamisega) rahul ei ole, on tal võimalik pöörduda kohtu poole. Kohtutäituri kaalutusõiguse kohaldamisel hindamaks, kas võlgniku kaebuse alusel tuleks täitemenetlus peatada või mitte, on oluliseks peetud kaebuse sisulisuse kriteeriumit ning leitud, et kui võlgniku kaebus on sisuline (kohtutäituri otsus, toiming või tegevusetus vaidlustatakse faktiliselt motiveeritult), võib täitemenetluse peatamine olla sobiv abinõu võlgniku õiguste rikkumise lõpetamiseks ja edaspidiste rikkumiste vältimiseks, kui kaebus aga ei ole sisuline, ei ole täitemenetluse peatamine sobiv, kuna menetlusosalise õigusi ei ole rikutud⁸².

Riigikohus on oma otsuses ts asjas nr 3-2-1-42-08 märkinud, et „TMS § 217 kohase kaebuse eesmärk on vaidlustada kohtutäituri tegevust ja otsuseid täitedokumendi täitmisel või täitetoimingu tegemisest keeldumisel, s.o täitemenetluse korraldamisel. Seega puudutab kaebus eelkõige kohtutäituri tegevust täitetoimingute (võlgniku ruumidesse sisenemine, vara hindamine ja arestimine, müümine jms) tegemisel.“ Kolleegium leidis, et TMS § 217 alusel saab kaebuse kohtutäituri tegevuse peale esitada ka siis, kui võlgniku arvates ei ole olemas täitedokument, mida kohtutäitur võinuks täitmisele võtta. Sel juhul ei vaielda materiaalsoiguslikult täitedokumendis dokumenteeritud nõude üle, vaid selle üle, et puudub täitemenetluse alustamise üks eeldus, täitedokument. Üksikjuhtudel võib kaebuse ja sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi piiritlemine olla raske.⁸³

Riigikohus ts asjas nr 3-2-1-60-11 öelnud, et „hüpoteegi alusel saab täitemenetlust alustada

⁸⁰ RKTkm 3-2-1-102-09, p 9.

⁸¹ RKTkm 3-2-1-104-04, p 11.

⁸² V. Kutšmei, Kohtutäituri kaalutusõigus. Magistr töö, juhendaja prof Raul Narits, Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 2012, lk 51 – 52.

⁸³ RKTkm 3-2-1-42-08, p 16.

üksnes sissenõutavaks muutunud nõude täitmiseks (vt ka VÕS § 82 lg 7), st tagatud nõude võlgnik peab olema nõude rahuldamisega sattunud viivitusse. Kui hüpoteegipidaja ei ole põhistanud, et tagatud nõue on sissenõutavaks muutunud, peab täitur keelduma täitemenetluse algatamisest, alustatud täitemenetluse aga TMS § 48 p 4 või 7 alusel lõpetama.⁸⁴ Töö autori arvates on sama põhimõtte kohaldatav ka kohtulikele kokkulepetele ja ametlikele juriidilistele dokumentidele (notariaalsetele kokkulepetele) Euroopa täitekorralduse määruse mõttes, millega on kokku lepitud võla tasumine ositi, maksegraafiku alusel. Sellisel juhul muutub iga makse sissenõutavaks eraldi. Kui kohtulikus kokkuleppes või ametlikus juriidilises dokumendis ei sisaldu tingimust, mille kohaselt maksegraafikust mittekinnipidamise korral on võlausaldajal õigus kogu nõue täimisele pöörata, saab neid nõude osi ka täitmisele pöörata alles siis, kui igakordse makse tähtaeg on saabunud. Kui ositi tasumise kokkulepet sisaldava täitedokumendi alusel on algatatud täitemenetlus ka nende maksete osas, mis ei ole veel sissenõutavaks muutunud, on võlgnikul võimalus selline täitemenetlus vaidlustada. Kõige mõistlikum oleks esitada kaebus kohtutäituri tegevuse peale, juhtides kohtutäituri tähelepanu täitedokumendi sisule ja viidata tema kohustusele täiemenetlus veel sissenõutavaks mittemuutunud maksete osas lõpetada TMS § 48 p 7 alusel.

Lisaks kohtutäiturile endale lahendab täitemenetlusega seotud kaebusi ka kohus. A. Alekand on märkinud, et kaebuste lahendamise jagamine kohtu ja kohtutäituri vahel võib tuleneda nt põhimõttest, et võlgniku põhiõigusi vähem riivavate toimingute üle otsustamine jäetakse kohtutäituri, enam riivavate toimingute üle otsustamine aga kohtu ülesandeks⁸⁵. TsMS § 11 lg 1 p 4 kohaselt kuulub kohtutäituri otsuse peale esitatud kaebuse läbivaatamine maakohtu pädevusse, sama paragrahvi lg 2 kohaselt allub kaebuse läbivaatamine erandlikult maakohtule, mille tööpiirkonnas täitemenetlus toimub või peaks toimuma. Kaebus kohtutäituri otsuse peale on TsMS § 475 lg 1 p 15 kohaselt hagita asi, mille kohus vaatab TsMS § 477 lg 1 järgi läbi hagimenetluse sätete kohaselt, arvestades hagita menetluse kohta sätestatud erisusi.

Enne kohtu poole pöördumist tuleb läbida kohustuslik kohtueelne menetlus (TMS § 218 lg 1 teine lause) ehk esitada eelnevalt otsuse või tegevuse peale kaebus kohtutäiturile. Alles siis, kui kohtutäitur on jätnud kaebuse rahuldamata, rahuldanud osaliselt või avaldaja ei ole muul põhjusel kohtutäituri otsusega rahul, võib pöörduda kaebusega kohtu poole. Riigikohus on asjas nr 3-2-1-102-09 leidnud, et juhul, kui on tuvastatud kaebuse kohtutäiturile esitamine, kuid

⁸⁴ RKTKo 3-2-1-60-11, p 17.

⁸⁵ A. Alekand, *The Estonian Universal Enforcement Procedure and the Bailiff as the Taker of Procedural Decisions*, *Juridica International* XV/2008, pp 115-124, p 120.

kohtutäitur ei ole kaebust mingil põhjusel läbi vaadanud, on kaebuse esitaja teinud endast oleneva, et läbida kohustuslik kohtueelne menetlus ja edasi võib kohtutäituri otsuse või tegevuse peale esitada juba kaebuse kohtule.⁸⁶ Kohustusliku kohtueelse kaebemenetluse läbimata jätmise võib seega olla aluseks kohtule esitatud kaebuse kohtutäituri tegevuse peale rahuldamata jätmiseks. Sellist regulatsiooni tuleb menetlusökonoomia põhimõttest lähtuvalt pidada igati põhjendatuks, kuna annab võimaluse kohtutäiturile ise oma võimaliku vea parandamiseks, juhtides kaebusega sellele kohtutäituri tähelepanu, ja kaasates kohtu alles siis, kui kohtutäitur oma tegevuses midagi taunitavat ei näe ja kaebuse rahuldamata jätab või sellele üldse ei reageeri. Kaebuse esmajärjekorras kohtutäiturile esitamine on põhjendatud ka menetluskulude seisukohast, kuna kaebus kohtutäiturile on tasuta, kohtumenetluses tuleb aga tasuda riigilõiv, mis üldjuhul kaotanud poolelt sisse nõutakse. Kui kohus leiab, et kohtutäituri tegevus on olnud lubamatu, rahuldab kohus kaebuse ja täitemenetlus tuleb TMS § 46 lg 2 p 1 alusel peatada.

2.4. Sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise või peatamise alusena

TMS § 221 lg 1 kohaselt võib võlgnik esitada sissenõudja vastu hagi täitedokumendi alusel sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks, eelkõige põhjusel, et nõue on rahuldatud, ajatatud või tasaarvestatud⁸⁷. Sama paragrahvi teise lõike järgi on nimetatud vastuväited kohtulahendi puhul lubatud üksnes siis, kui alus, millel need põhinevad, on tekkinud pärast kohtulahendi jõustumist. Sundtäitmise lubamatukstunnistamise hagi on võimalik rahuldada ka osaliselt.⁸⁸

Sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi üheks eelduseks on seega kehtiva täitedokumendi olemasolu. Nimetatud sätetest võib järeldada, et ei ole ammendavat loetelu selle kohta, millised sundtäitmise lubamatuks tunnistamise alused olla võivad, kuid kui täitedokumendiks on kohtulahend, peavad need olema tekkinud pärast kohtulahendi jõustumist⁸⁹. Riigikohus on

⁸⁶ RKTkm 3-2-1-102-09, p 9.

⁸⁷ Riigikohus on asjas nr 3-2-1-104-04 (p 12) käsitlenud võlgniku tasaarvestust täitemenetluses ja leidnud, et lähtuvalt formaliseerituse printsiibist ei saa kohtutäitur otsustada selle üle, kas võlgniku ja sissenõudja vastastikused nõuded on tasaarvestatud või mitte ning et kohtutäitur on kohustatud täitma jõustunud kohtuotsust ja mitte peatama selle täitmist põhjendamatuks (antud lahendis võlgniku kaebuse alusel kohtutäituri tegevuse peale).

⁸⁸ Vt RKTko 3-2-1-190-13, p 16.

⁸⁹ M. Lillsaar, Sundtäitmise lubamatuks tunnistamine, Riigikohus, Õigusteabe osakond, Tartu, 2011, lk 3.

lahendis 3-2-1-107-09 siiski leidnud, et kuigi TMS § 221 lg 2 järgi saab kohtulahendi puhul vastuväited esitada üksnes siis, kui alus, millel need põhinevad, on tekkinud pärast kohtulahendi jõustumist, siis vaatamata sellele on võimalik esitada sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi ka juhul, kui alus, millel need põhinevad, on tekkinud enne kohtulahendi jõustumist.⁹⁰ Kolleegium pidas sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitamist õigustavaks nt soovi vabaneda täitekuludest (vt otsuse p 10). Võimalus esitada sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi enne otsuse jõustumist on oluline ka Euroopa täitedokumentide puhul, mis on viivimatult, s.o enne jõustumist, täidetavad. Hagi esitamisega on potentsiaalselt võimalik ära hoida otsuse sundtäitmine ja sellega kaasneda võiva kahju tekkimine.

Sundtäitmise lubamatukstunnistamise hagi puhul on tegemist haviga, mille eesmärk on täitedokumendi täidetavuse kõrvaldamine, mitte täitedokumendi enda või selle jõustumise kõrvaldamine⁹¹ ning seda hagi iseloomustab materiaalõiguslik vaidlus võlgniku ja sissenõudja vahel, mis puudutab täitedokumendis dokumenteeritud nõuet⁹². TMS § 48 lg 1 p 4 kohaselt lõpetab kohtutäitur täitemenetluse kohtulahendi esitamisel, millega täitmisele võetud täitedokument või kohustus see viivimata täita on tühistatud või sundtäitmine on tunnistatud lubamatuks või on määratud sundtäitmise lõpetamine.

Riigikohus on leidnud, et kui sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagis esitatakse lisaks materiaalõiguslikele väidetele ka väide, et dokument ei vasta täitedokumendi nõuetele ja seda ei oleks tohtinud täitmisele võtta, tuleb ka see väide lahendada hagimenetluses. Kui aga sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagis esitatakse üksnes väide täitedokumendi puudumise tõttu täitmisele esitatud dokumendi täitmisele võtmise vastu, toomata nõude vastu materiaalõiguslikke põhjendusi, siis tuleb see hagi jätta menetlusse võtmata või läbi vaatamata. Kuigi võlgnikul on võimalus kasutada ka teisi õiguskaitsevahendeid, tuleb eelistada sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitamist. Võlgnikul on võimalus esitada ka tuvastushagi TsMS § 368 lg 1 järgi, kuid see ei pruugi tema õiguste kaitseks olla piisav, kuna saadav lahend ei kõrvaldaks kohtutäiturile esitatud notariaalse lepingu sundtäidetavust. Otstarbekaks võib osutada sellise hagi esitamine, milles sisaldub kaks taotlust - mainitud tuvastuslik taotlus ja selle rahuldamise juhaks taotlus tunnistada sundtäitmine lubamatuks, st ühendada tuvastushagi ja sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi võimalused. Sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi on olemuslikult tuvastushagile väga lähedane, sest selleks, et

⁹⁰ RKTko 3-2-1-107-09, p 11.

⁹¹ RKTko 3-2-1-134-07, p 11.

⁹² RKTko 3-2-1-42-08, p 16.

sundtäitmise lubamatuks tunnistada ja seeläbi kujundada protsessuaalne seisukoht sundtäitmise jätkamise võimaluse kohta, on enne vaja tuvastada sellise asjaolu olemasolu, mis õigustaks hagi rahuldamist.⁹³

Riigikohus on põhjalikult analüüsinud täitedokumentiks olevale kohtulahendile sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitamisel TMS § 221 lg-st 2 tulenevat piirangut, mille kohaselt on TMS § 221 lg-s 1 nimetatud vastuväited kohtulahendi puhul lubatud üksnes siis, kui alus, millel need põhinevad, on tekkinud pärast kohtulahendi jõustumist, mille eesmärgiks on takistada jõustunud kohtulahendiga lahendatud vaidluse uuesti avamist täitemenetluse käigus.⁹⁴ Viidatud lahendis rõhutas kolleegium, et kohtulahendi sundtäitmise lubamatukstunnistamise puhul on vastava aluse⁹⁵ puhul määrav sellise aluse tekkimise, mitte sellele tuginemise aeg, mistõttu alusele õigel ajal (nt kohtumenetluse käigus) tuginemata jätmine ei anna alust sellele tugineda täitemenetluse käigus sundtäitmise lubamatukstunnistamise hagi esitamise kaudu. Kolleegium pidas siiski erandjuhul lubatuks hagi esitamist olukorras, kus alus selleks tekkis juba kohtumenetluse käigus, kuid seda ei olnud võimalik objektiivsel põhjusel menetlusõiguslikult tõhusalt maksta panna (nt kassatsioonimenetluse faasis), kuna sel juhul ei lahendataks juba lahendatud vaidlust uuesti.

Kolleegium pidas samas asjas vajalikuks ka märkida, et TMS § 221 lg-s 1 sätestatud hagi ei anna võlgnikule õigust alusetute hagide esitamisega samaaegselt hagi tagamise korras TsMS § 378 lg 1 p 6 alusel täitemenetluse peatamist taotledes täitemenetlust venitada ja kohtul tuleks vajalikel juhtudel täitemenetluse venitamist takistada, jättes hagi tagamise taotluse rahuldamata. Kolleegium viitas seejuures, et hagi tagamise taotluse rahuldamata jätmise korral on võlgnikul ka pärast täitemenetluse toimumist õigus sissenõudjalt nõuda põhjendamatu täitemenetlusega tekitatud kahju hüvitamist või alusetult saadu tagastamist.⁹⁶ Kuna hagi tagamise üks eesmärke täitemenetluse faasis on just kahju tekkimise ning tagasitäitmiste ja kahju hüvitamisega seotud vaidluste ärahoidmine, peaks kohus hagi tagamisest keeldumist siiski väga hoolikalt kaaluma.

Tsiviilasjas nr 3-2-1-64-09 on Riigikohus leidnud, et erandjuhtudel on võimalik ka jõustunud kohtulahendi toimet kõrvaldada täitemenetluses sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagiga

⁹³ RKTko 3-2-1-134-07, p 12.

⁹⁴ RKTko 3-2-1-11-15, pp 10-11.

⁹⁵ Viidatud lahendis käsitles kolleegium tasaarvestuse alusel esitatud sundtäitmise lubamatukstunnistamise hagiavaldust.

⁹⁶ RKTko 3-2-1-11-15, p 11.

TMS § 221 järgi. Antud asjas põhines pankrotihalduri vastuväide asjaolul, et aktsiaseltsi kasuks tehtud kohtuotsuse jõustumisest arvates tekkinud viivis, mida arvatati kuni pankroti väljakuulutamiseni, on ebamõistlikult suur. Riigikohus on antud asjas mh märkinud, et sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagiga võib võlgnik pärast täitemenetluse alustamist esitada materiaaloiguslikke vastuväiteid võlausaldaja nõudele, mille kohta on olemas täitedokument, sh jõustunud kohtulahend. Üheks materiaaloiguslikuks vastuväiteks TMS § 221 lg 1 alusel esitatava hagi põhjendamiseks võib olla ka ebamõistlikult suur leppetrahv VÕS § 162 lg 1 järgi. VÕS § 113 lg 8 järgi kohaldub VÕS § 162 ka viivise suhtes. Kuna TMS § 221 lg 2 kohaselt võib vastuväide kohtulahendi korral põhineda vaid sellisel asjaolul, mis on tekkinud pärast kohtulahendi jõustumist, siis ei ole võimalik sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagis vaidlustada neid asjaolusid, mis on tuvastatud jõustunud kohtulahendiga. Muu hulgas võib TMS § 221 alusel esitada hagi leppetrahvi või viivise vähendamiseks aja eest pärast kohtulahendi jõustumist. Seda aga vaid juhul, kui leppetrahv või viivis ei ole kohtulahendis välja mõistetud kindla summana või kui selle lõplik suurus ei ole lahendist tulenevalt välja arvatav (protsent võlgnetavast summast kohtulahendiga kindlaksmääratud kuupäevani). Seadus ei näe ette võimalust kohaldada TMS § 221 lg-t 1 olukorras, kus võlgniku vastu ei ole algatatud sundtäitmise menetlust, kuid on algatatud pankrotimenetlus. Kuna aga pankrotimenetlus on sundtäitmise menetluse eriliik, siis leidis kohus, et TMS § 221 lg-t 1 saab kohaldada pankrotimenetluses analoogia alusel selliselt, et pankrotihalduril on õigus esitada võlgniku seadusliku esindajana hagi jõustunud kohtulahendi täidetavuse vaidlustamiseks. Leppetrahvi või viivise vähendamiseks esitatud sundtäitmise täidetavuse vaidlustamise hagi rahuldamise korral on varasema kohtulahendiga rahuldatud nõue tunnustatud üksnes osas, milles leppetrahvi uue kohtulahendiga ei vähendatud.⁹⁷

Tsiviilasjas nr 3-2-1-107-09 leidis Riigikohus, et kuigi TMS § 221 lg 2 järgi saab kohtulahendi puhul vastuväited esitada üksnes siis, kui alus, millel need põhinevad, on tekkinud pärast kohtulahendi jõustumist, siis vaatamata sellele on võimalik esitada sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi ka juhul, kui alus, millel need põhinevad, on tekkinud enne kohtulahendi jõustumist.⁹⁸ Antud asjas oli maakohtu otsus täidetud enne selle jõustumist, kuid Riigikohus jaatas sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitamist, kuna enne kohtuotsuse jõustumist täidetud osas suhtes apellatsioonkaebust ei esitatud. Seega laiendas Riigikohus TMS § 221 lg-s 2 sätestatud normi ka olukordadele, kus alus on tekkinud enne kohtulahendi jõustumist.

⁹⁷ RKTKm 3-2-1-64-09, p 9.

⁹⁸ RKTKo 3-2-1-107-09, p 11.

Viidatud lahendi analüüsis⁹⁹ on asutud seisukohale, et sellise laiendava tõlgenduse andmisega on Riigikohus läinud vastuollu Riigikohtu üldkogu poolt lahendis 3-3-1-101-06 väljendatud tõlgendamise maksiimiga, et õigusnormi erinevad tõlgendamisvõimalused peavad tulenema normist endast. Kuigi Riigikohus pidas võlgnikku ähvardava kordustäitmise vältimiseks kohaseks õiguskaitsevahendiks ka sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitamist, on asjakohane ka eriarvamuse esitaja riigikohtunik J. Luige seisukoht, et isik võiks täitemenetluse lõpetamise saavutada vähem kulukal viisil esitades kohtutäiturile kirjaliku dokumendi sissenõudja nõuete rahuldamise kohta, lisaks oleks selline lahendus kooskõlas kohtusüsteemi efektiivse toimimise eesmärgiga, kuna vähendaks kohtute töökoormust, mis omakorda lühendaks kohtuasjade läbivaatamise aega.

Praktikas on probleeme tekkinud sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi ja kohtutäituri tegevuse peale kaebuse esitamise eristamisega ning harvad ei ole juhud, kus eesmärgi saavutamiseks valitakse vale õiguskaitsevahend. M. Lillisaar on põhjendatult leidnud, et sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi eristamisel kaebusest kohtutäituri tegevuse peale tuleb silmas pidada, et põhjusel, et isikul on vastuväited kohtutäituri tegevusele täitemenetluse läbiviimisel, ei saa esitada sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi. Ka juhul, kui hageja eesmärgiks sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitamisel on olnud vabaneda täitekuludest, tuleks isikul esitada kaebus kohtutäituri otsuse peale ning tuvastushagi ja sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi eristamisel peaks lähtuma põhimõttest, et tuvastushagi tagajärg saab olla ainult tuvastuslik ja ei lõpeta käimasolevat täitemenetlust.¹⁰⁰

TsMS § 368 lg 2 kohaselt võib täitemenetluses täitedokumendi tõlgendamise üle vaidluse tekkimise korral sissenõudja või võlgnik esitada hagi teise poole vastu nõudega tuvastada, kas täitedokumendist tuleneb hagejale mingi konkreetne õigus või kohustus. Sellise nõudega tuvastushagi võib esitada täitedokumendi selgitamiseks ka muul juhul, kui täitedokumendi täitmise või toime üle on menetlusosaliste vahel tekkinud vaidlus. Kuna Määruste alusel väljastatavate Euroopa täitedokumentide puhul on enamasti tegemist rahaliste nõuetega, mis on juba selgeks vaieldud või mis on võlgniku poolt õigeks võetud, siis üldjuhul ei saa täitedokumendi tõlgendamise üle enam vaidlust tekkida. Vaidlus võib siiski tekkida Määruste mõistes ametlikes juriidilistes dokumentides (nt kohesele sundtäitmisele allumise kokkulepet sisaldavas notariaalses kokkuleppes) sisalduvate nõuete osas või kohtulahendite puhul juhul, kui

⁹⁹ RKTko 3-2-1-107-09 analüüs, internetis: https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtulahendi_analys/3746 (15.04.2015).

¹⁰⁰ M. Lillisaar, Sundtäitmise lubamatuks tunnistamine, Riigikohus, Õigusteabe osakond, Tartu, 2011, lk 29.

lahend on sõnastatud mitmetitõlgendatavalt või ebaselgelt või on selles mõni oluline nüanss üldse reguleerimata jäänud. Nii on nt ette tulnud, et elatise nõudes tehtud lahendis on jäetud reguleerimata tulumaksu tasumise kohustusega seonduv ehk see, kas elatise summa peaks sisaldama tulumaksu või kes seda tasuma peaks¹⁰¹. Riigikohus on märkinud, et sellisel juhul saaks vajadusel esitada TsMS § 368 lg 2 järgi tuvastushagi täitedokumendi tõlgendamise kohta ja paluda tuvastada, et kohtumääruse alusel peab elatise maksmiseks kohustatud isik lisaks tasunud elatisele maksma ka nõ tulumaksuosa.¹⁰² Kohus saab nii TMS § 221 kui ka TsMS § 368 lg 2 järgset hagi tagada (TsMS § 377 lg 3 esimene lause) ning vajadusel TsMS § 378 lg 1 p 6 alusel täitemenetluse peatada.¹⁰³

Üheks võimalikuks aluseks Euroopa täitedokumendi täitmise takistamiseks on esitada hagi sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks, tuginedes täidetava lahendi vastuolule mõne varasema kohtulahendiga. Võimaluse selleks annavad Euroopa täitekorralduse määruse artikkel 21(1), Euroopa maksekäsumenetluse määruse artikkel 22(1) ja ka Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse artikkel 22(1), mis näevad ette täitmisriigi pädev kohtu kohustuse kostja avalduse alusel vastuolu tuvastamisel keelduda lahendi (Euroopa täitedokumendi) täitmisest, kui see on vastuolus muus liikmesriigis või kolmandas riigis vastu võetud varasema lahendiga, eeldusel et varasem lahend on tehtud samadel asjaoludel samade osapoolte vahel ja varasem lahend on täitmisriigis täidetav tingimusel, et vastuolu ei olnud võimalik esitada vastuväitena päritoluliikmesriigi kohtumenetluse käigus.

Esmapilgul sarnase, kuid siiski kahes olulises aspektis erineva, aluse sätestab ka Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse artikli 21(2) teine lõik, mille kohaselt võib kohtuotsuse täitmise liikmesriigi pädev asutus keelduda kohustatud isiku taotluse korral täielikult või osaliselt päritoluriigi kohtu otsuse täitmisest, kui see on vastuolus täitmise liikmesriigis, teises liikmesriigis või kolmandas riigis tehtud otsusega, mis vastab kohtuotsuse täitmise liikmesriigis tunnustamiseks vajalikele tingimustele. Esiteks, kui kolme esimest nimetatud sätet annavad täitmisest keeldumise pädevuse ainult kohtule, siis viimase puhul võib täitmise lubatavuse üle otsustada ka muu pädev asutus (või ametnik, nt kohtutäitur). Teiseks, kui kolme esimese sätte puhul on täitmisest keeldumine obligatoorne, siis viimane jätab selle pädeva asutuse

¹⁰¹ Tulumaksuseaduse 01.01.2011 jõustunud muudatuse kohaselt elatist tulumaksuga enam ei maksustata. Kuna aga erinevate liikmesriikide maksuõigused on kohati ilmselt kardinaalselt erinevad, oleks segaduste vältimiseks ehk otstarbekas elatiselt tasumisele kuuluva tulumaksuga seonduvat reguleerida EL tasandil.

¹⁰² RRTKm 3-2-1-80-11, p 32.

¹⁰³ RRTKo 3-2-1-31-10, p 21.

otsustada¹⁰⁴. Eesti täitemenetluse formaliseeritusest tulenevalt tuleks siiski kohtutäituri pädevust sellisel alusel täitemenetluse peatamise üle otsustada eitada ja võlgnik peaks sellise eesmärgi saavutamiseks igal juhul kohtu poole pöörduma.

Kohtuotsustevahelisele vastuolule tuginemine ei ole siiski absoluutne alus otsuse täitmisest keeldumiseks. Euroopa Kohtu kohtujurist Wahl on kohtuasjas C-157/12 *Salzgitter Mannesmann Handel GmbH versus SC Laminorul SA* tehtud ettepanekus märkinud, et kuigi nimetatud artiklid sätestavad, et täitmisele pööramisest võib keelduda ükskõik millises liikmesriigis tehtud varasema otsuse tõttu, kohaldatakse nendele keeldumispõhjustele siiski reservatsiooni, mille kohaselt seda vastuolu ei esitatud ega olnud võimalik esitada vastuväitena kohtumenetluse käigus kohtuotsuse tegemise riigis, mistõttu ei saa neis sätetes kehtestatud keeldumispõhjusteid kohaldada olukordades, kus vastuoluga oleks saanud tegeleda siseriiklikul tasandil kohtuotsuse tegemise riigis, nii nagu ka põhikohtuasja puhul.¹⁰⁵ Täitmisest keeldumise sellisel viisil piiramine aitab vältida võlgnikupoolset menetluse venitamist ja menetlusõiguste kuritarvitamist.

Täitmisest keeldumiseks annab aluse ka Euroopa maksekäsumenetluse määruse artikkel 22(2), mille kohaselt tuleb maksekäsu täitmisest keelduda juhul, kui võlgnik on maksekäsuga välja mõistetud summa juba tasunud. Analoogne alus sisaldub TMS § 221 lg-s 1. Kuna Euroopa maksekäsumenetluse määruse artikli 21(1) kohaselt kohaldatakse täitemenetlusele maksekäsu täitmise liikmesriigi õigust, kui see ei piira määruse sätete kohaldamist, siis on võlgnikul võimalus valida, kumba normi alusel sundtäitmise lubamatukstunnistamist taotleda.

Kui Euroopa täitedokumendi võlgnikul ei õnnestu täitemenetluse piiramist või peatamist põhistada ühegi eeltoodud (õigusaktides otseselt sätestatud) alusega, jääb talle veel võimalus otsida võimalust ühe tsiviilõiguse olulisema põhimõtte – hea usu põhimõtte – kohaldamiseks. Kuigi TMS sellist alust otseselt ei sätesta, on üheks võimalikuks aluseks sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks hea usu põhimõtte rikkumine, kuna see põhimõtte on oma üldisest iseloomust tulenevalt kohaldatav ka täitemenetluses. Riigikohus on ts asjas nr 3-2-1-78-11 leidnud, et täitemenetluses tuleb arvestada mh tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 138 lg-tes 1 ja 2 sätestatuga, mille järgi tuleb õiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel tsiviilseadustiku

¹⁰⁴ Selline reservatsioon on tingitud asjaolust, 25-st EL liikmesriigist 17 (sh Eesti) on ühinenud 1973. aasta Haagi konventsiooniga, mis on EL õiguse suhtes ülimuslik ja mille artikli 26 alusel enamik osalisriikidest on esitanud ühe või mitu reservatsiooni, jättes endale õiguse jätta tunnustamata ja täitmata teatavad otsused (selle kohta vt nt Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse seletuskiri lk 4-5).

¹⁰⁵ Kohtujuristi Wahl 16. mai 2013 ettepanek kohtuasjas C-157/12 (*Salzgitter Mannesmann Handel GmbH versus SC Laminorul SA*), p 47.

üldosa seaduse § 138 lg-te 1 ja 2 järgi toimida heas usus ning õiguse teostamine ei ole lubatud seadusvastasel viisil, samuti selliselt, et õiguse teostamise eesmärgiks on kahju tekitamine teisele isikule. Sellest tulenevalt jõudis kolleegium seisukohale, et kohus saaks erandina lõpetada sundtäitmise ka siis, kui sundtäitmine oleks vastuolus hea usu põhimõttega.¹⁰⁶ Hea usu vastaselt käitunud pool seaduse kaitset ei vääri ja seetõttu on teatud juhtudel põhjendatud ka selliselt käitunud poole suhtes seaduses sätestatud normide kohaldamata jätmine. Riigikohus on hea usu põhimõtet lahendis 3-2-1-29-14 käsitledes märkinud, et hea usu põhimõtte funktsiooniks on mh lepingust või seadusest tulenevate õiguste teostamise kuritarvitamist piirata mis tähendab, et kohus ei kohalda halvas usus käitumise juhul seadusest või lepingust tulenevat.¹⁰⁷ Kas hea usu põhimõtte rikkumine saaks olla ka teises liikmesriigis väljaantud Euroopa täitedokumendi täitemenetluse lubamatuks tunnistamise aluseks, on küsitav, kuna Eesti kohus ei või teise liikmesriigi lahendit sisuliselt läbi vaadata.

¹⁰⁶ RKTkm 3-2-1-78-11, p 11. Viidatud lahendis leidis kolleegium, et hea usu põhimõttega kooskõlas ei ole nõuda jõustunud kohtulahendi alusel täitemenetluse korras lapse ülalpidamiseks elatist isikult, kelle isadus ei ole seaduses sätestatud korras kindlaks tehtud, s.o isikult, kellel ei ole lapse suhtes PKS § 96 järgi ülalpidamiskohustust. Kolleegium leidis, et hageja elatise maksmisest vabastamise nõuet saab juhul, kui hageja ei ole lapse isa, pidada tema vastu alustatud sundtäitmise lõpetamise nõudeks, mille rahuldamise korral peab kohtutäitur TMS § 48 p 4 järgi täitemenetluse lõpetama.

¹⁰⁷ RKTko 3-2-1-29-14, p 17.

3. EUROOPA TÄITEDOKUMENDI TÄITEMENETLUSE PIIRAMISE JA PEATAMISE ALUSED TSMS-S

3.1. Hagi tagamine Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise või peatamise alusena

Kuigi kohtutäituril on tulenevalt oma sisuliselt monopoolsest seisundist täitemenetluse läbiviimisel ja täitmise käigu üle otsustamisel kohati väga lai pädevus, siis teatud menetluslike otsuste tegemise üle otsustamise õigus on nii TMS-s kui TsMS-s sisalduvate normide alusel ka kohtul, kuigi kohtu sekkumine ei ole valdava enamuse toimingute juures kohustuslik, vaid toimub menetlusosaliste vastava taotluse kaudu¹⁰⁸. TsMS-st tulenevalt on kohtute pädevusse antud hagi tagamise (TsMS § 377 jj), kaja (TsMS 415 jj) ja teistmisega (TsMS § 702 jj) seotud avalduste läbivaatamine. Käesolevas alapeatükis käsitletakse hagi tagamist kui ühte võimalikku alust täitemenetluse piiramiseks Määruste mõttes.

Kuivõrd täitedokumendi vaidlustamine täitemenetluse kulgu ei mõjuta ja selleks ajaks, kui vaidlustusmenetlus lõpule jõuab, võib täitemenetlus olla jõudnud juba sellisesse staadiumisse või tehtud on selliseid toiminguid, mida on raske või isegi võimatu tagasi pöörata. Kui Euroopa täitedokumendi võlgnik on täitedokumendi vaidlustanud, on seetõttu otstarbekas samaaegselt taotleda ka sundtäitmise peatamist, sundtäitmise lubamist üksnes tagatise vastu või täitetoimingu tühistamist, kui ühte võimalikku meetodit täitemenetluse piiramiseks Määruste mõttes. Sellise võimaluse annab TsMS § 378 lg 1 p 6 koostoimes TsMS § 377 lg 1 esimene lausega hagi tagamise korras. TsMS § 382 lg 3 võimaldab vajaduse korral hagi tagamise abinõu rakendada ka kohtul, kelle tööpiirkonnas asub vara, mille suhtes hagi tagamise abinõu rakendamist taotletakse, isegi kui hagi on esitatud või tuleb esitada mõnda muusse Eesti või välisriigi kohtusse või vahekohtusse, mis võib eriti Määruste piiriülest elementi silmas pidades aktuaalseks osutada. Seega on võimalik võlgniku või kolmanda isiku vara suhtes Eestis toimuvat täitemenetlust piirata isegi juhul, kui Euroopa täitedokumendi alusel algatatud täitemenetlus vaidlustatakse mõne muu riigi kohtus.

Hagi tagamist reguleerib TsMS 40. peatükk. TsMS § 377 lg 1 esimese lause kohaselt võib kohus hageja taotlusel hagi tagada, kui on alust arvata, et tagamata jätmine võib raskendada kohtuotsuse täitmist või teha selle võimatuks. Seega on hagi tagamise esmaseks eelduseks hageja taotlus, erandina võib kohus abielu-, ülalpidamis- ja muus perekonnaasjas omal algatusel

¹⁰⁸ A. Alekand, Proportsionaalsuse printsiip põhiõiguste riive mõõdupuuna täitemenetluses, doktoritöö, 2009, lk 37.

§ 378 lõikes 3 nimetatud abinõusid rakendada ka omal algatusel. Õiguskirjanduses on välja toodud, et hagi tagamise aluseks on eriline vajadus kiirustada, mis annab kohtule õigustuse hagi tagamise lahendamisel piirduda hagi lubatavuse eelduste kontrollimisega, sh kas hagi rahuldamise on hagi alusena toodud asjaoludele üldse võimalik, eeldades hageja esitatud faktiväidete õigsust ning et hagi tagamise abinõu kohaldamiseks on alust juba siis, kui on vaid tõenäoline, et õigus, mida maksma pannakse või kavatakse kohtus maksma panna, on tegelik ja on oht, et seda õigust rikutakse, kui viivitamatult abinõusid ei kohaldata. Seejuures on leitud, et kui hageja nõue on juba tagatud mingil viisil (pandiõigus, hüpoteek vm), siis reeglina puudub hagi tagamiseks alus.¹⁰⁹ Teatud juhtudel¹¹⁰ on võimalik hagi tagamine asendada raha maksmisega, mis võib kostja jaoks olla oluliselt vähemkoormav, kui mõni hagi tagamise abinõu. TsMS § 385 esimese ja teise lause kohaselt tühistab kohus kostja avalduse alusel hagi tagamise ja asendab selle rahaga, kui kohtu selleks ettenähtud pangakontole makstakse hagi tagamise asendamiseks kohtu määratud rahasumma või esitatakse samas ulatuses pangagarantii. TsMS § 385 ei näe hagi tagamise abinõu asendamisel sellisel viisil ette kohtu diskretsiooniõigust¹¹¹ ja kohus tühistab nõutud summa tasumisel või garantii esitamisel hagi tagamise abinõu. Täitemenetluse jätkamise tingimusena tagatise andmine on sätestatud ka Euroopa täitekorralduse määruse, Euroopa maksekäsumenetluse määruse ja Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruste artiklites 23(b).

TsMS § 377 lg 2 kohaselt võib kohus hageja taotlusel hagi tagamiseks ka vaidlusalust õigussuhet esialgselt reguleerida, eelkõige asja kasutusviisi, kui see on vajalik olulise kahju või omavoli vältimiseks või muul põhjusel ja seda sõltumata sellest, kas on alust arvata, et hagi tagamata jätmine võib raskendada kohtuotsuse täitmist või teha selle võimatuks juhul, kui hagi esemeks ei ole rahaline nõue kostja vastu. Kuivõrd vaidlusaluse õigussuhte esialgne reguleerimine on lubatav ainult mitterahaliste nõuete puhul, Määruste alusel väljaantud Euroopa täitedokumentid on aga seotud rahaliste nõuetega, jääb õigussuhte esialgne reguleerimine Määruste kohaldamisalast välja.

Nagu eelpool¹¹² kirjeldatud, võib võlgnik nt TMS § 221 lg 1 alusel esitada sissenõudja vastu hagi täitedokumendi alusel sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks. Sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagimenetluse algatamine iseenesest täitemenetlust ei peata, hagimenetlus aga

¹⁰⁹ A. Pärsimägi, lk 448 - 449.

¹¹⁰ TsMS § 385 kohaselt on sellisteks juhtudeks rahalise nõudega hagi tagamine ja isikule aresti või isikul elukohast lahkumise keelu kohaldamine.

¹¹¹ RKTkm 3-2-1-140-13, p 14.

¹¹² Vt alapeatükk 2.4.

võib kesta aastaid ja täitemenetluse jätkamisel võib hagi rahuldamise korral selle täitmine olla raskendatud või osutada juba võimatuks, mistõttu võib võlgnikule võimaliku tekkida võiva kahju ärahoidmiseks olla vajalik nimetatud hagi tagada. Hagi tagamise eesmärgina on õiguskirjanduses nimetatud vajadust kaitsta end kostja maksejõuetuks muutumise ohu eest, milleks on hagejal võimalus menetluse alguses, teatud juhtudel ka enne või väljaspool menetlust, samuti menetluse kestel taotleda, et säiliks vaidlusalune vara, ning et hagi tagamise meetmed peavad kindlustama, et menetluses tehtav otsus oleks tõhus ja täidaks hageja kui asja algatanud poole taotletavat praktilist eesmärki.¹¹³ Selline hagi tagamise vajadus võib tekkida nii võla sissenõudmise menetluses kui ka hiljem, siis kui võlg on juba välja mõistetud ja täitemenetlus algatatud. Täitemenetluse faasis on hagi tagamise eesmärgiks võlgniku vara vastu suunatud nõuete täitmise takistamine, hoidmaks ära olukorda, kus vaidlustatud täitedokumendi täidetavus on kõrvaldatud ja täitemenetlus tuleb lõpetada, kuid selleks ajaks on nt vara täitemenetluses juba müüdud. Sissenõudjalt kahju hüvitamise hilisem nõudmine võib olla aga raskendatud, seotud suurte kulutustega või isegi võimatu.

TsMS-i mõtte kohaselt on täitemenetluse peatamine selline tagamisabinõu, mille kasutusala on (eelkõige) olukorrad, kus on oht, et täitemenetluses võidakse realiseerida kolmanda isiku vara, või kus soovitakse vaidlustada sundtäitmist või täitedokumenti.¹¹⁴ Nõuet, mille tagamist soovitakse, ja tagamise aluseks olevaid asjaolusid tuleb TsMS § 381 lg 2 kohaselt hagi tagamise avalduses põhistada. A. Pärsimäe kohaselt eristab TsMS hagi tagamiseks kahte toimingut, milleks on esialgne õigussuhte reguleerimine ehk esialgne õiguskaitse, mis tagamise alust ei eelda ning mille puhul kohus ei saa aluse põhistamist nõuda ega selle olemasolu kontrollida, ja hagi tagamine, mis eeldab tagamise alust ja sisaldab kohtu kohustust selle põhistatust kontrollida.¹¹⁵ Seega peab võlgnik Euroopa täitedokumendi vaidlustamisel sundtäitmise piiramiseks hagi tagamise kaudu põhistama, miks hagi tagamine vajalik on ehk kuidas sundtäitmise jätkamine tema õigusi rikuks või hiljem, pärast täitemenetluse lubamatuks tunnistamist, endise olukorra taastamise raskeks või võimatuks teeks.

Hagi tagamise eelduseks on nõude, millele kaitset vajatakse, olemasolu ja soov seda hagimenetluses kaitsta, mistõttu hagi tagamise avalduse esitamine ilma hagi esitamata või kavatsuseta seda teha ei ole lubatav. Hagi tagamise avalduste esitamine ilma tegeliku soovita

¹¹³ A. Pärsimägi, lk 447.

¹¹⁴ M. Vutt, Hagi tagamine tsiviilkohtumenetluses. Kohtupraktika analüüs. Tartu 2009, lk 21. Internetis: http://www.riigikohus.ee/vfs/918/HagiTagamineTsiviilkohtumenetluses_Margit_Vutt.pdf (26.04.2015).

¹¹⁵ A. Pärsimägi, lk 447.

oma õigusi täitemenetluses kaitsta annaks võlgnikule põhjendamatu võimaluse täitemenetlust venitada. TsMS § 382 lg 1 kohaselt võib kohus avalduse alusel tagada hagi ka enne hagi esitamist. Riigikohtu tsiviilkolleegium on leidnud, et hagi tagamise avalduse lahendamine on osa hagimenetlusest, mitte hagita menetlus ja seda ka juhul, mil hagi tagamise avaldusele ei järgne hagiavalduse esitamist TsMS § 382 lg 2 järgi kohtu määratava tähtaja jooksul, kuna hagi tagamise avaldusest on näha soov menetleda tulevikus esitatavat nõuet hagimenetluses.¹¹⁶ Praktikaspüüavad menetlusosalised täitemenetluse peatamist kui hagi tagamise abinõu kasutada ka selleks, et nõ jätkata vaidlust juba lõppenud kohtumenetluses, kus toimub kohtuotsuse täitmine, kuid kohtupraktikas on siiski väljendatud seisukohta, et hagi tagamise abinõu kohaldamine ei saa olla üldiseks abivahendiks teises asjas jõustunud kohtuotsuse täitmise peatamiseks.¹¹⁷ Seega tuleb kohtul enne hagi tagamist hinnata, kas tagatav nõue ka tegelikult olemas on ja kas seda on kavatsetaval viisil ja alustel võimalik realiseerida.

TsMS § 378 annab mitteammendava loetelu hagi tagamise abinõudest. Euroopa täitedokumendi sundtäitmise piiramise või peatamise võimaliku aluse annab nimetatud paragrahvi lõike 1 punkt 6, mille kohaselt on võimalikeks hagi tagamise abinõudeks mh täitemenetluse peatamine, täitemenetluse jätkamise lubamine üksnes tagatise vastu või täitetoimingu tühistamine, kui täitedokument on hagi esitamisega vaidlustatud või kui kolmas isik on esitanud hagi vara arestist vabastamiseks või muul põhjusel sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks. TsMS § 382 lg 3 kohaselt võib hagi tagamiseks vajaduse korral hagi tagamise abinõu rakendada ka kohus, kelle tööpiirkonnas asub vara, mille suhtes hagi tagamise abinõu rakendamist taotletakse, isegi kui hagi on esitatud või tuleb esitada mõnda muusse Eesti või välisriigi kohtusse või vahekohtusse. Seega võib Eesti kohus hagi tagada ka juhul, kui taotletakse Euroopa täitedokumendi tühistamist või muutmist muus liikmesriigis, kuid vara, mille arvelt selle täitedokumendi alusel täitmist nõutakse, asub Eestis.

Kuivõrd hagi tagamine rikub kostja õigusi, peab kohus hagi tagamise põhjendatuse üle otsustamisel poolte huve kaaluma. M. Vutt on hagi tagamise normide esimese ja teise astme kohtutes rakendamise praktika kohta tsiviilasjades läbiviidud uuringus jõudnud järeldusele, et kohtupraktikas on hagi tagamise põhjendatuse üle otsustamisel ülekaalus subjektiivsed ehk kostjast või pooltevahelisest võlasuhtest lähtuvad kriteeriumid.¹¹⁸ TsMS § 378 lg 4 esimese lause järgi tuleb hagi tagava abinõu valikul arvestada, et kohaldatav abinõu koormaks kostjat

¹¹⁶ RKTkm 3-2-1-91-13, p 12.

¹¹⁷ M. Vutt, Hagi tagamine tsiviilkohtumenetluses. Kohtupraktika analüüs, lk 38.

¹¹⁸ Samas, lk 37.

üksnes niivõrd, kuivõrd seda võib pidada hageja õigustatud huvisid ja asjaolusid arvestades põhjendatuks. Hagi tagamine ei kujuta endast olulist menetluslikku garantiid, vaid on pigem seaduses ette nähtud erand.¹¹⁹ Riigikohus on selgitanud, et hagi tagamisel kui diskretsiooniotsuse tegemisel arvestab kohus muu hulgas hageja nõude suuruse ja kostja majandusliku seisundiga ning kõigi asjaoludega arvestades hindab kohus, kas tagamata jätmine võib raskendada kohtuotsuse täitmist või selle võimatuks teha.¹²⁰ Kolleegiumi arvates on hagi tagamine kostja jaoks põhjendamatult koormav, kui hagi tagamiseks valitud vahend piirab kostjat rohkem, kui on vaja hagi rahuldava kohtuotsuse täitmiseks.¹²¹

Kui tagatud hagi jäetakse rahuldamata, peab hageja TsMS § 391 lg 1 järgi hüvitama kostjale hagi tagamisega tekitatud kahju. Kahju võiks tekkida nt olukorras, kus Euroopa täitedokumendi alusel algatud täitemenetluses soovitakse müüa võlgnikule kuuluv hoonestatud kinnistu, mille säilimiseks tuleb sissenõudjal teha kulutusi (nt hoone püsimiseks vajalike hädapäraste remonditööde või kindlustusmaksete näol), võlgnik aga esitab hagi sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks koos hagi tagamise taotlusega ja täitemenetlus peatatakse, sundtäitmise lubamatuks tunnistamise menetluse ajal kinnistuga seotud kulutused aga kasvavad. Kostjale tekkiva kahju katteks võib kohus TsMS § 383 alusel kohustada hagejat andma tagatise. Riigikohus on selgitanud, et hagi tagamise taotluse esitamisega võtab hageja endale riski hagi tagamisest kostjale tekkida võiva kahju hüvitamiseks, kui hagi jääb rahuldamata. Nii peab hageja talle varasemas menetluses hagi tagamisega tekitatud kahju hüvitamiseks üksnes tõendama, et hagi tagati ja hagi jäi jõustunud kohtulahendiga rahuldamata, samuti kahju tekkimise ning põhjusliku seose hagi tagamise ja kahju tekkimise vahel. Kahju hüvitamise eesmärk on saavutada olukord, mis oleks võimalikult lähedane hüpoteetilisele olukorrale, kui hagi ei oleks tagatud, st nn negatiivse kahju hüvitamine.¹²²

Tsiviilasjas nr 3-2-1-10-10 on Riigikohus leidnud, et üheks võimalikuks hagi tagamise aluseks TsMS § 377 lg 1 esimese lause kohaselt võib olla ka majandusaasta aruande esitamatajätmise ja hagi tagamise tühistamiseks, nagu seda taotles kostja, ei anna alust ka aruande hilisem esitamine. Nimetatud lahendis nõustus Riigikohus Tartu Ringkonnakohtu põhjendustega, mille kohaselt olukorras, kus äriühing ei ole tähtaegselt majandusaasta aruannet esitanud, mistõttu võidakse ta kustutada äriregistrist, ning kostja võib asuda oma vara võõrandama või varjama, on

¹¹⁹ Samas, lk 7.

¹²⁰ RKTkm 3-2-1-10-10, p 11.

¹²¹ RKTkm 3-2-1-10-10, p 12.

¹²² RKTko 3-2-1-49-08, p 13.

põhjustatud kartus, et sellega võidakse raskendada või muuta võimatuks kohtuotsuse täitmine. Kolleegium selgitas, et ka majandusaasta aruande (hilisem) esitamine ei välista hagi tagamist, kuna hagi tagamisel kui diskretsiooniotsuse tegemisel hindab kohus kõigi asjaoludega arvestades hagi tagamisel, kas tagamata jätmine võib raskendada kohtuotsuse täitmist või selle võimatuks teha ning arvestab muu hulgas hageja nõude suuruse ja kostja majandusliku seisundiga.¹²³ Kuivõrd hagi tagamise abinõuks võib § 378 lg 1 p 6 kohaselt olla täitemenetluse peatamine, täitemenetluse jätkamise lubamine üksnes tagatise vastu või täitetoimingu tühistamine (seega täitemenetluse piiramine või peatamine Määruste mõistes) võib majandusaasta aruande esitamatajätmise olla käsitletav ühe võimaliku „erandliku asjaoluna“ Määruste mõistes.

3.2. Kaja esitamine Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise või peatamise alusena

Euroopa Inimõiguste Konventsiooni¹²⁴ artikli 6(1) esimese lause kohaselt on igäühel oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamise korral õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise volitustega institutsioonis. Põhiseaduse¹²⁵ (PS) § 24 lg 2 sätestab igäühe õiguse olla oma kohtuasja arutamise juures, kuid sellist õigust ei saa siiski pidada absoluutseks. Õiguskirjanduses on märgitud, et PS § 24 lg-1 2 on printsiipaalne aga mitte absoluutne iseloom, mis tähendab, et üksikisikule tuleb anda võimalus osaleda oma kohtuasja arutamisel, kuid kui isik seda võimalust ei kasuta, ei takista see kohtuotsuse langetamist ilma isikut ära kuulamata ning võimaldab menetlusökonomia huvides teatud juhtudel langetada kohtuotsuseid ka tagaselja ilma isiku kohaloluta.¹²⁶ Selleks, et isik üldse saaks teada tema suhtes algatatud kohtumenetlusest ja selle sisust, tuleks talle menetlusdokumendid kätte toimetada. Kättetoimetamise instituut teenib üldist põhiõigust tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele¹²⁷ kuid on samas ilmselt suurimaks takistuseks kiirele kohtumenetlusele¹²⁸.

¹²³ RKTko 3-2-1-10-10, p 11.

¹²⁴ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon [terviktekst], RT II 2000, 11, 57.

¹²⁵ Eesti Vabariigi põhiseadus, RT I, 27.04.2011, 2.

¹²⁶ M. Vutt, Tagaseljaotsuste regulatsiooni kohaldamine kohtupraktikas (01. 01. 2006 jõustunud TsMS kohaselt), lk 1-2. Internetis: <http://www.riigikohus.ee/vfs/654/TagaseljaotsusedAnalyys7.pdf> (26.04.2015).

¹²⁷ B. Aaviksoo jt., Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura, 2008, lk 172.

Kuigi ei ole harvad juhud, kus võlgnikud teadlikult pahauskselt väldivad menetluskohaldamiste vastuvõtmist, on siiski võimalik, et võlgnik menetluskohaldamiste olemasolust ja nende kättetoimetamise katsetest üldse teada ei saagi või takistavad teda vastuvõtmisel või menetlusest teadasaamisest sellele reageerimisel mingid objektiivsed, võlgnikust sõltumatud asjaolud. Sellises olukorras jääks heauskne võlgnik ilma võimalusest oma õigusi kaitsta, mistõttu on seadusandjad ebaõigluse ärahoidmiseks sellisteks puhkudeks loonud menetluslikud võimalused asuda oma õigusi kaitsma ka hiljem, siis kui takistused selleks ära langevad. TsMS sätestab ühe sellise võimalusena menetluse taastamise tagaseljaotsuse peale kaja esitamise kaudu.

TsMS § 415 lg 1 kohaselt võib kostja esitada tagaseljaotsuse peale kaja, kui tema tegevusetus, mis oli tagaseljaotsuse tegemise aluseks, oli tingitud mõjuvast põhjusest, milleks TsMS § 422 lg 1 kohaselt on eelkõige liikluskatkestus, poole ootamatu haigestumine või lähedase ootamatu raske haigus, mille tõttu isik ei saanud hagile vastata või kohtusse ilmuda ega saata kohtusse esindajat. Seega võib mõjuvaks põhjuseks olla ka mõni muu, TsMS § 422 lg-s 1 loetlemata põhjus, kui kostja suudab põhjendada ehk usutavaks teha, et just selle tõttu ei olnud tal võimalik vajalikul viisil reageerida.

Kaja võib TsMS § 415 lg 1 p-de 1-3 kohaselt siiski esitada ka sõltumata mõjuva põhjuse olemasolust, kui hagile vastamata jätmise puhul oli hagi kostjale või tema esindajale kätte toimetatud muul viisil kui isiklikult allkirja vastu üleandmisega või elektrooniliselt, kohtuistungile ilmumata jäämise puhul oli kohtukutse toimetatud kostjale või tema esindajale kätte teisiti kui isiklikult allkirja vastu üleandmisega või kohtuistungil või kui tagaseljaotsust ei võinud seaduse kohaselt teha. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt võib kaja esitada 30 päeva jooksul tagaseljaotsuse kättetoimetamisest või kui tagaseljaotsus toimetatakse kätte avalikult, alates päevast, kui kostja sai tagaseljaotsusest või selle täitmiseks algatatud täitemenetlusest teada.¹²⁹ Kohus lahendab kaja määrusega, vajadusel kohtuistungil (TsMS § 417 lg 1). Kaja

¹²⁸ Nt on Riigikohtu esimees Märt Rask oma Riigikogu 2009. aasta kevadistungjärgu ettekandes välja toonud, et hinnanguliselt umbes pooled tsiviilasjad on kättetoimetamise faasis, mistõttu muu menetlus nendes asjades seisab. Internetis:

http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CDwQFjAC&url=http%3A%2F%2FRiigikogu.ee%2F%3Fop%3Ddemsplain%26page%3Dpub_file%26file_id%3D268ef68e-88c3-3dae-35fb-3b464db702f2%26&ei=H4pjUZamHMHa0QWgt4GICQ&usq=AFOjCNHajfoeG7CtoJfdwY5S5tVWFIL8hg&sig2=-kwBla8KOTZUSGGvbChvDA&bvm=bv.44990110.d.d2k (10.03.2015).

¹²⁹ Sätte varasem (kuni 31.12.2012 kehtinud) redaktsioon nägi ette, et kaja võib esitada tagaseljaotsuse kättetoimetamisest alates 14 päeva jooksul (esimene lause) ja kui tagaseljaotsus tuleb kätte toimetada väljaspool Eesti Vabariiki või avaliku teatavakstegemisega, võib kaja esitada otsuse kättetoimetamisest alates 28 päeva jooksul. Kehtiv redaktsioon on seega oluliselt paindlikum ja võlgnikusõbralikum, andes reageerimiseks pikema tähtaja ja sidudes tagaseljaotsuse avaliku kättetoimetamise puhul otsusest tegeliku teadasaamisega täitemenetluse algatamisel.

alusel menetluse taastamata jätmise määruse peale saab esitada määruskaebuse (TsMS § 666 lg 2).

Teatavasti võimaldavad Määrused teha otsuse või väljastada muu täitedokumendi ka ilma poole osavõtuta juhul, kui on võimalik eeldada, et kostja on menetlusküsimused kätte saanud, ehk kättetoimetamise miinimumstandardite järgimisel. Kuigi sellisel viisil dokumentide kättetoimetamise puhul võlgnikud need enamasti ka realselt kätte saavad ja selliseid otsuseid vaidlustatakse harva¹³⁰, on siiski võimalik, et võlgnik menetlusküsimusi kätte ei saa ja seetõttu ei ole tal võimalik oma kaitset menetluses korraldada. Menetluse tulemuseks võib olla tagaseljaotsus, mille võlgnik soovib menetlusest või otsusest teada saades, mis võib juhtuda nii enne kui pärast täitemenetluse algatamist, vaidlustada. Tagaseljaotsustega seonduv on oluline ka kohtuotsuste vastastiku tunnustamisega seonduvalt, kuivõrd tagaseljaotsuse tegemise asjaoludest võib sõltuda selle tunnustatavus ja täidetavus¹³¹. Määrustega kehtestatakse mh nõuded menetluse käigule, sh menetlusküsimuste kättetoimetamise nõuetele, mille täitmisest sõltub, kas täitedokumenti on võimalik väljastada ja kas selle täidetavust või kehtivust on võimalik hiljem vaidlustada (miinimumnõuded). Isegi kui kõiki neid nõudeid täpselt järgida, ei ole välistatud võimalus, et teatud erakorraliste asjaolude ilmnemisel (nt *force majeure*) ei pruugi võlgnik enda vastu algatatud menetlusest teada saada või on nõude vaidlustamine muul temast sõltumatul põhjusel takistatud. Kuigi nõudele vastuväidete esitamise ja otsuse vaidlustamise võimalus on ajaliselt piiratud (vastuväiteid nõudele saab esitada otsuse jõustumiseni), nähakse teatud erakorraliste asjaolude esinemise puhuks siiski ette ka võimalus teatud juhtudel otsuse vaidlustamiseks pärast tähtaja möödumist.

Nagu eelpool toodud, on kohtuotsuse läbivaatamise üheks eelduseks menetlusküsimuste kättetoimetamine ilma võlgniku kättesaamistõendita. Menetlusküsimuste

¹³⁰ Näiteks on A. Levin oma uurimuses välja toonud, et uuritud viiekümne kohtutoimiku materjalidest nähtavalt reageeris 70 % kostjatest menetluse algatamise määrusele ja hagiavaldusele tähtajaliselt, kui pärast isikliku kättetoimetamise ebaõnnestumist edastati menetlusküsimused hoiustamisega samal aadressile kus isiklik kättetoimetamine ebaõnnestus. Ülejäänud 30 % ei reageerinud kohtu püüdlustele üldse ning pärast teate avaldamist väljaandes Ametlikud Teadaanded tegi kohus nendes asjades tagaseljaotsused, mille peale aga kaja ei esitatud, (A. Levin, Menetlusküsimuste kättetoimetamine hoiustamisega tsiviilkohtumenetluses kui igapäevase õiguse riive olla oma kohtuasja arutamise juures. Magistr töö, juhendaja mag iur Kai Härmand, Tartu Ülikooli Õigusinstituut, 2013, lk 49.) Nii väike vaidlustamiste hulk viitab suure tõenäosusega sellele, et need kostjad pidasid nõuet põhjendatuks või ei soovinud oma õigusi mingil põhjusel kaitsta.

¹³¹ Siinjuures on oluline märkida, et eesti tsiviilkohtumenetluses on aktsepteeritav ka menetlusküsimuste avalik kättetoimetamine väljaande Ametlikud Teadaanded vahendusel, mis Määruste miinimumstandarditele ei vasta, mistõttu oleks sellisel teel saadav tagaseljaotsus Euroopa täitedokumentide välisriigis täitmisele pööramise seisukohast kõlbmatu ja seega on Eestis selliselt tehtud kohtulahend täidetav ainult Eestis. TsMS § 317 lg 6 võimaldab kohtul menetlusküsimuste avalikust kättetoimetamisest ka keelduda, kui menetluses tehtavat lahendit soovitakse eeldatavasti tunnustada või täita välisriigis ja avaliku kättetoimetamise tõttu on tõenäoline, et lahendit ei tunnustataks või ei täidetak.

kättetoimetamise meetodeid iseloomustab täielik kindlus või väga suur tõenäosus, et kättetoimetatud dokument jõudis adressaadini.¹³² M. Kaur on eriti rõhutanud ja miinimumstandardite puhul kõige olulisemaks pidanud just menetluskohustuste kättetoimetamist, märkides, et menetluskohustuste kättetoimetamisele kehtestatud nõuded peavad tagama, et võlgnik on teadlik tema suhtes algatatud menetlusest ja tehtavast kohtu lahendist.¹³³ Menetluskohustuste kättetoimetamisele kohaldatakse riigisisest õigust ja Eestis reguleerib seda TsMS 6. osa. TMS § 10 lg 2 esimese lause järgi kohaldatakse ka täitemenetluses dokumentide kättetoimetamisele TsMS vastavaid sätteid.

Saanud teada enda suhtes algatatud täitemenetlusest, olemata seejuures teadlik enda suhtes teises riigis läbi viidud kohtumenetlusest, on võlgnikul seega võimalik taotleda menetluse taastamist, mis on käsitletav otsuse läbivaatamisena Määruste mõistes. Selline olukord on võimalik eelkõige juhul, kui kohtuotsus on tehtud miinimumstandardeid järgides ilma menetluskohustuste tegeliku kättetoimetamiseta või ei ole dokumente kätte toimetatud piisavalt aegsasti, et võlgnik suudaks oma kaitset korraldada, ja võlgnik suudab tõendada, et tal ei olnud võimalik oma õigusi kohtumenetluses kaitsta. Euroopa täitekorralduse määruse järgi ei saa tagaseljaotsust Euroopa Liidu üleselt täitmisele pöörata, kui selle tegemisel kätte toimetamise miinimumstandardeid järgitud ei ole.

Kuna otsuse vaidlustamise reguleerimine on jäetud päritoluliikmesriigi õiguse ülesandeks, tuleb vastavaid norme otsida TsMS-st. Eesti Vabariigi Justiitsministri määruse¹³⁴ alusel anti Euroopa komisjonile Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse artiklis 71 nõutud teavet, sh teave artikli 19 alusel läbiviidava läbivaatamismenetluse kohaldamise kohta. Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse konsolideeritud versioonis on nimetatud teabe kohaselt sätestatud, et artiklis 19 sätestatud läbivaatamistaotluse menetlemine toimub Eestis kaja lahendamise sätete alusel maakohutes ulatuses, milles määruses ei ole ette nähtud teisiti¹³⁵. Sama on kohaldatav ka teiste Määruste puhul ja seega saab Eestis väljastatud Euroopa täitedokumentide läbivaatamist

¹³² Euroopa täitekorralduse määruse preambuli p 14, Euroopa maksekäsmenetluse määruse preambuli p 20. Sama põhimõte on tuletatav ka Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse artiklist 13(2), mis lubab menetluskohustused kätte toimetada Euroopa täitekorralduse määruse artiklites 13 ja 14 sätestatud viisil, kui peaks ebaõnnestuma posti teel kättetoimetamine, mida tõendab kättesaamise kuupäevaga vastuvõtuteatis (artikkel 13(1)). Euroopa ülalpidamiskohustuste määrus miinimumnõudeid kättetoimetamisele ei sätesta.

¹³³ M. Kaur, lk 125.

¹³⁴ Eesti Vabariigi Justiitsministri 09.06.2011 määrus nr 30 „Ülalpidamiskohustuste määruse rakendamise määrus“, RT I, 14.06.2011, 6.

¹³⁵ Konsolideeritud versioon. Teave, mille liikmesriigid on edastanud Nõukogu 18. detsembri 2008. aasta määruse (EÜ) nr 4/2009 artikli 71 alusel. Internetis:

http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/vers_consolide_et_4.pdf (23.04.2015).

taotleda maakohult TsMS § 415 alusel kaja esitamisega.

TsMS § 420 lg 1 esimene lause kohaselt ei saa kostja küll tagaseljaotsuse peale esitada apellatsioonkaebust, kuid ta saab esitada kaja, mille rahuldamise korral menetlus taastatakse (TsMS § 417 lg 2 esimene lause) ja otsus ei jõustu, mistõttu ei ole otsus ka täidetav (TsMS § 418 lg 1 esimene lause). TsMS § 417 lg 6 kohaselt võib kohus enne kaja lahendamist määrusega peatada täitemenetluse või lubada selle jätkamist üksnes tagatise vastu või tühistada täitetoimingut. Seega võib kaja esitamine olla üheks võimaluseks Määruste alusel väljastatud täitedokumentide vaidlustamiseks, mille kaudu saaks täitemenetlust piirata või selle peatada. Riigikohus on menetluse taastamise võimaluste kohta märkinud, et kui hageja kaja ei esita ja tagaseljaotsus seetõttu jõustub, on hagejal õigus valida, kas esitada kaja või teistmisavaldus.¹³⁶ Teistmise kasuks otsustamine on aga seotud riskiga, et Riigikohus asja ei menetle, kui ei ole täidetud TsMS §-s 709 sätestatud tingimus¹³⁷ ja teistmisavalduse menetlemata jätmisel võib menetlusosalise jaoks olla kaja esitamise tähtaeg juba möödunud¹³⁸.

Euroopa Kohus on tagaseljaotsuse vaidlustamise võimalust käsitlenud kohtuasjas C-283/05 *ASML Netherlands BV versus Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)* ja märkinud, et tegelik vaidlustamisvõimalus, mille kaudu kostja saab oma õigusi kaitsta, nõuab, et kostjal oleks võimalus tutvuda tagaselja langetatud otsuse põhjendustega, et neid tõhusalt vaidlustada, kuna otsuse vaidlustamine on võimalik vaid siis, kui selle vaidlustajale on antud võimalus tutvuda selle otsuse sisuga, mistõttu see, et isik on kõnesoleva otsuse olemasolust teadlik, ei ole vaidlustamiseks piisav¹³⁹. Antud asjas oli kostja küll teadlik tema suhtes algatatud kohtu- ja täitemenetlustest, kuid kohtukutse toimetati talle kätte hilinenult ja talle ei olnud kunagi kätte toimetatud ega teatavaks tehtud kohtumenetluse algatamist käsitlevat dokumenti. Lahendis jõudis Euroopa Kohus järeldusele, et Brüsseli I määruse artiklit 34(2) tuleb tõlgendada selliselt, et kostjal on „võimalus” end kaitsta tema kahjuks tehtud tagaseljaotsuse vastu siis, kui ta on tõepoolest teadlik selle sisust, kuna see otsus on talle kätte toimetatud või teatavaks tehtud piisavalt aegsasti, et ta saaks end kaitsta otsuse teinud riigi kohtus. Kohus pidas oluliseks märkida, et tagaseljaotsuse nõuetekohane kättetoimetamine või teatavakstegemine ehk kõigi sellele kehtestatud eeskirjade järgimine ei ole vältimatult vajalik, asumaks seisukohale, et

¹³⁶ RKTkm 3-2-2-3-14, p 8.

¹³⁷ TsMS §-s 709 kohaselt võtab Riigikohus teistmisavalduse menetlusse, kui teistmisavalduses esitatud asjaolud võimaldavad arvata, et tegemist on seaduses sätestatud teistmise alusega.

¹³⁸ RKTkm 3-2-2-2-06, p 10.

¹³⁹ EKo C-283/05 *ASML Netherlands BV versus Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*, pp 34 - 35.

kostjal oli vaidlustamisvõimalus olemas. Kuna viidatud lahendis käsitletud kättetoimetamise regulatsioon ja põhimõtted on sarnased Määruste analoogse regulatsiooniga, on sama põhimõtte autonoomse tõlgendamise põhimõttest tulenevalt kohaldatav ka Määruste puhul.

Riigikohus on korduvalt rõhutanud, et kohus peab tagaseljaotsuse tegemise eeldusi omal algatusel kontrollima ka kaja lahendamisel, samuti määruskaebuse lahendamisel, mis esitatakse maakohu määruse peale, millega menetlus jäeti taastamata, ja ringkonnakohtu määruse peale Riigikohtule esitatud määruskaebuse lahendamisel ning seda sõltumata määruskaebuse väidetest. Tuvastades tagaseljaotsuse tegemise eelduste puudumise, peab kaja lahendav maakohus või menetluse taastamata jätmise peale esitatud määrus- või apellatsioonkaebust lahendav ringkonnakohus või Riigikohus asjas menetluse taastama. Kolleegium leidis, et tagaseljaotsuse tegemise eeldusi peab kohus kontrollima ka määruskaebuse lahendamisel, mis on esitatud maakohu määruse peale, millega jäeti kaja menetlusse võtmata kaja puuduste kõrvaldamata jätmise tõttu. Tagaseljaotsust ei või teha TsMS § 407 lg-s 5 sätestatud juhtudel, sh kui kostjale anti hagile vastamiseks ilmselt liiga lühike tähtaeg (p 1) või kostjale ei teatatud hagile vastamata jätmise tagajärgedest (p 2) või kostja on teatanud kohtule mõjuvast põhjusest hagile vastamata jätmiseks ja on seda põhistanud (p 3).¹⁴⁰

Tagaseljaotsuse tegemine ei ole lubatud menetluse käigus võlgniku võimalikest menetlusedokumentidele reageerimatajätmise tagajärgedest informeerimata jätmise tõttu. Lahendis 3-2-1-5-14 on Riigikohus märkinud, et kohus peab kohtukutses hoiatama pooli istungilt puudumise tagajärgede eest, sest TsMS § 344 lg 1 p 7 järgi märgitakse kohtukutsesse kohtusse ilmumata jätmise tagajärjed. Seega tuleb kohaldada TsMS § 413 lg 3 p 1, mille kohaselt ei tee kohus tagaseljaotsust, kui kutses ei ole selgitatud istungilt puudumise tagajärgi.¹⁴¹ Kaja võib TsMS § 415 lg 1 p 3 järgi esitada tagaseljaotsuse peale sõltumata mõjuva põhjuse olemasolust kui tagaseljaotsust ei võinud seaduse kohaselt teha.

Kuna kohtutäitur peab TMS § 10 lg 1 esimese lause kohaselt võlgnikule kätte toimetama täitmisteate ja § 24 lg 2 esimese lause kohaselt loetakse täitemenetlus alanuks täitmisteate võlgnikule kättetoimetamisega, siis selliselt tagatakse võlgnikule võimalus menetlusest ka tegelikult teada saada ja vajadusel täitedokument vaidlustada juhul, kui ta ei olnud kohtumenetlusse kaasatud. Eriti oluline on see menetlusedokumentide avaliku kättetoimetamise puhul, kuna sellisel viisil otsuse adressaadini jõudmine ei ole (vähemalt tavakodanike puhul)

¹⁴⁰ RRTKm 3-2-1-145-11, p 13.

¹⁴¹ RRTKm 3-2-1-5-14, p 10.

kuigi tõenäoline. Riigikohus on rõhutanud, et TsMS § 415 lg 1 p-s 1 toodud asjaolu on TsMS § 417 lg 2 teise lause järgi menetluse taastamise absoluutne alus¹⁴², mistõttu tuleb sellel alusel kaja esitamise puhul menetlus igal juhul taastada võimaluseta nõuda poolelt tegevusetuse mõjuva põhjuse põhistamist.

3.3. Teistmine Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramise või peatamise alusena

Ei ole välistatud, et muutuvad või ilmnevad uued asjaolud, mille alusel Euroopa täitedokument välja anti, mistõttu tekib vajadus olemasolev lahend üle vaadata. Sellega võib kaasneda vajadus juba jõustunud lahendi alusel algatatud täitemenetlust ebaõigluse ja võlgnikule kahju tekitamise vältimiseks piirata nt tagatise nõudmise või menetluse peatamisega. Ühe võimaliku vahendina muutunud asjaolude tõttu Eestis tehtud lahendi Määruste mõistes ülevaatamiseks võiks kõne alla tulla TsMS § 702 lg-s 1 sätestatud võimalus jõustunud kohtulahend sama paragrahvi lg-s 2 sätestatud aluste esinemisel hagimenetluses poole avalduse alusel, hagita menetluses menetlusosalise või muu isiku, kelle kohus oleks pidanud asja lahendamisel kaasama, avalduse alusel uute asjaolude ilmsikstulekul teistmise korras uuesti läbi vaadata. TsMS § 706 lg 1 kohaselt esitatakse teistmisavaldus Riigikohtule ja § 218 lg 3 järgi võib menetlusosaline teha hagimenetluses Riigikohtus menetlustoiminguid ning esitada avaldusi ja taotlusi üksnes vandeadvokaadi vahendusel.

Teistmise aluste mitteammendav loetelu on toodud TsMS § 702 lg-s 2, mille punkt 9 kohaselt võib teistmise aluseks olla ka selles lõikes loetlemata muu oluline asjaolu või tõend, mis kohtulahendi tegemise ajal oli olemas, kuid ei olnud ega võinud olla menetlusosalisele teada ja mille esitamisel või millele tuginemisel menetluses oleks ilmselt tehtud teistsugune kohtulahend. Sellest punktist on tuletatavad teistmise eeldused, mis peaksid esinema üheaegselt. Nimelt nt juhul, kui asjaolu oli olemas ja ei olnud menetlusosalisele teada aga selline asjaolu ei oleks ilmselt kaasa toonud teistsugust lahendit, tuleb teistmisavaldus jätta rahuldamata. Lahendi tulemuse mõjutamise olulisust rõhutab eraldi ka sama paragrahvi lõige 3, mille kohaselt ei ole teistmise aluseks paragrahvi lõikes 2 nimetatud asjaolu, kui see ei ole mõjutanud kohtulahendi tegemist menetlusosalise kasuks või kahjuks.

Teistmisavalduse esitamine juba algatatud täitemenetlust ei peata (TsMS § 708 lg 5 esimene lause), kuid Riigikohus võib määrusega täitemenetluse peatada või lubada selle jätkamist

¹⁴² RRTKm 3-2-2-2-13, p 14.

üksnes tagatise vastu või tühistada täitetoimingu (TsMS § 708 lg 5 teine lause). Sätte sõnastusest tulenevalt ei kohusta see Riigikohut täitemenetlust peatama või muul sättes nimetatud moel piirama. Kuna säte ei näe ette, et täitemenetluse peatamiseks tuleks tingimata kohtule esitada vastavasisuline taotlus, võib järeldada, et Riigikohus võib seda teha ka omal algatusel. Käesoleva töö koostamisel analüüsitud teistmismenetluste hulgas siiski ühtki sellist lahendit ei leidunud.

Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse artiklis 25 sätestatud info andmise kohustuse alusel Euroopa Komisjonile esitatu kohaselt on nimetatud määruse konsolideeritud versioonis artikli 17 kohase kaebemenetluse osas, et „jõustunud kohtuotsuse läbivaatamiseks võib erandkorras menetlusosalise avalduse alusel teatud uute asjaolude ilmsikstulekul esitada tsiviilkohtumenetluse seadustiku 68. peatükis sätestatud korras Riigikohtule teistmisavalduse“, ja välja toodud teistmise põhilised eeldused.¹⁴³ Teistmismenetlus on võimalik ka teiste Eestis Määruste alusel välja antud kohtuotsuste puhul.

Selleks, et teistmisavaldust esitada, peab teistetav lahend olema jõustunud. Riigikohus on märkinud, tagaseljaotsuse teistmine ei ole TsMS § 703 lg 2 järgi lubatud, kui tagaseljaotsus ei ole teistmisavalduse esitamise ajaks jõustunud.¹⁴⁴ TsMS § 704 lg 1 esimese lause järgi võib teistmisavalduse esitada kahe kuu jooksul teistmise aluse olemasolust teadasaamisest alates, kuid mitte enne lahendi jõustumist. Seega on teistmisavalduse esitamise absoluutseks tingimuseks teistetava lahendi jõustumine. Kuna jõustunud lahend on ka täidetav, siis võib juhtuda, et võlgnik saab enda suhtes toimunud kohtumenetlusest teada alles pärast täitemenetluse algatamist.

TsMS § 702 lg 2 p 2 sätestab ühe teistmise alusena olukorra, kus menetlusosalisele ei olnud menetlusest seaduse kohaselt teatatud, muu hulgas hagiavaldust kätte toimetatud või menetlusosaline ei olnud seaduse kohaselt kohtusse kutsutud, kuigi lahend tehti tema suhtes. Tsiviilasjas nr 3-2-2-5-14 on Riigikohus käsitlenud olukorda, kus tsiviilasja materjalid edastati kostjale Ametlike Teadaannete kaudu, pärast maakohtu tagaseljaotsuse jõustumist ja täitemenetluse algatamist tuvastati kostjal aga vaimuhaigus, mistõttu vajas kostja eestkostjat, keda aga kohtumenetluse toimumise ajal määratud ei olnud. Kostja esindaja leidis seetõttu, et

¹⁴³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määruse (EÜ) nr 861/2007 millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus konsolideeritud versioon, lk 12.

¹⁴⁴ RKTKm 3-2-2-13, p 7. Antud asjas puudus nii hagiavalduse esitamise, selle kättetoimetamise kui ka tagaseljaotsuse tegemise ajal kostjal esindusorgan, kelle kaudu kostja saanuks tegutseda ning kellel oleks olnud õigus dokumente vastu võtta.

kostja ei olnud kohtumaterjale ega kohtukutset kätte saanud, kuna oma tervisliku seisundi tõttu ei saanud kostja aru oma tegude tähendusest. Kolleegium leidis, et sellistel asjaoludel oleneb teistmisavalduse põhjendatus sellest, kas kostjal oli kohtumenetluse ajal tsiviilkohtumenetlusteovõime, sest sellest sõltub ka tsiviilasja materjalide kättetoimetamise õiguspärasus (otsuse p 7). Kolleegiumi hinnangul oli antud asjas teistmise aluseks ka TsMS § 702 lg 2 p 3, mille kohaselt on teistmise aluseks asjaolu, et menetlusosalist ei esindanud menetluses selleks õigust omav isik, kuigi otsus tehti tema suhtes, välja arvatud juhul, kui menetlusosaline on enda esindamise menetluses heaks kiitnud. Kuna tuvastamist leidis, et kostjal ei olnud menetluse ajal eestkostjat, siis ei esindanud teda menetluses selleks õigust omav isik. Kolleegium leidis, et TsMS § 702 lg 2 p 3 kohaselt on teistmise aluse olemasolu hindamisel määravaks, kas isik oli seaduse kohaselt esindatud menetluse ajal (otsuse p 10). Kostja esindaja tugines viidatud tsiviilasjas teistmisavalduses lisaks ka TsMS § 702 lg 2 p-le p 8¹ põhjusel, et kostja tsiviilkohtumenetlusteovõime puudumise tõttu esines menetluse peatumise alus, mis kohtuotsuse tegemise ajal oli olemas, kuid ei olnud kohtule teada. Tsiviilkolleegium leidis aga, et nimetatud säte kohaldub olukorras, kus menetluse peatumise alus ilmneb menetluse ajal, kuid see ei olnud kohtule lahendi tegemise ajal teada (TsMS § 354), antud juhul võis aga eeldada, et kostja kaotas tsiviilkohtumenetlusteovõime juba enne menetluse algust (otsuse p 11). Kuna piiratud teovõime on mh ka alaealisel isikul (TsÜS § 8 lg 2 teine lause) ja alaealine võib kohtumenetluses osaleda ainult esindaja kaudu, siis on samad alused kohaldatavad ka alaealise puhul. Ei ole välistatud, et alaealist esindab isik, kellel selleks tegelikult õigust ei olnud ja kohus on selle mingil põhjusel jätnud tuvastamata, mis võib olla aluseks hiljem asi teistmise korras uuesti üle vaadata.

Tsiviilasjas nr 3-2-2-2-06 esitas teistmisavalduse esitaja, kes väidetavalt sai tagaseljaotsusest teada alles pärast otsuse jõustumist kolmandate isikute kaudu, taotluse täitemenetluse peatamiseks ning täitetoimingute tühistamiseks, mille Riigikohus rahuldab ja määrusega täitemenetluse kuni lahendi tegemiseni peatas. Riigikohus on rahuldanud avaldajate taotlused täitemenetluse peatamiseks ka teistes teistmisasjades¹⁴⁵, mida saab pidada igati põhjendatuks, kuivõrd teistmisavalduse rahuldamine toob kaasa teistetava kohtulahendi tühistamise¹⁴⁶.

¹⁴⁵ Vt nt ka RKTkm 3-2-2-1-14.

¹⁴⁶ TsMS § 710 lg 1 kohaselt kui Riigikohus leiab, et teistmisavaldus on põhjendatud, tühistab Riigikohus määrusega kohtulahendi ja saadab asja uueks läbivaatamiseks sellesse alama astme kohtusse, kus kohtulahend oli tehtud või kui asjaolud on selged, muudab alama astme kohtu lahendi või tühistab alama astme kohtu lahendi ja teeb uue otsuse või määruse.

Kuigi Euroopa täitedokumendi kehtivuse ja täidetavuse seisukohast on Määrustega sätestatud kättetoimetamise reeglitest kinnipidamine määrava tähtsusega, on lisaks menetluskärdokumentide tegelikule kättetoimetamisele oluline ka kättetoimetamise fakti nõuetekohane dokumenteerimine. Riigikohus on maksekäsu kiirmenetluses tehtud lahendi peale esitatud teistmisavaldust käsitlevas lahendis nr 3-2-2-1-12 märkinud, et TsMS § 306 lg 2 kohaselt peab menetluskärdumendi üleandmine kättetoimetamise puhul toimuma seaduses sätestatud vormis ning olema ettenähtud vormis dokumenteeritud. Antud asjas oli maakohus teinud kaks makseettepanekut, kuid nende seadusekohane kättetoimetamine ei olnud üheselt tuvastatav. Menetluskärdokumentide võlgnikule kättetoimetamise kohta oli toimikus üksnes üks väljastusteade, millest nähtus, et võlgnikule oli mingi menetluskärdokument kätte toimetatud, kuid sellel väljastusteatel ei olnud märgitud, milline menetluskärdokument võlgnikule üle anti, mistõttu ei olnud võimalik kindlaks teha, kas võlgnikule toimetati kätte makseettepanek, täiendav makseettepanek või mõni muu kärdokument. Riigikohus ei pidanud selliseid tõendeid piisavaks, väitmaks kindlalt, et kumbki makseettepanek oleks võlgnikule kätte toimetatud, ning leidis, et sellisel juhul on olemas TsMS § 702 lg 2 p-s 2 toodud teistmise alus.¹⁴⁷ Riigikohtu seisukoha järgi tuleb seega menetluskärdokumentide kättetoimetamine vormikohaselt kärdokumenteerida, et oleks võimalik tuvastada, kellele, millal ja milline kärdokument kätte toimetati. Seega isegi, kui menetluskärdokument ka tegelikult adressaadini jõuab aga seda ei ole võimalik hiljem üheselt tuvastada, võib sellise suhteliselt lihtsalt ärahoitava vormistuspuuduse tõttu senine menetlus vähemalt suures osas tulutuks kujuneda.

TsMS § 704 sätestab teistmisavalduse esitamise tähtajad, mis sõltuvalt põhjusest varieeruvad kahest kuus kuni kümne aastani. Mõjuval põhjusel on siiski võimalik teistmisavalduse esitamise tähtaega ka ennistada. Näiteks on Riigikohtu kriminaalkolleegium asunud seisukohale, et kuna teistmisavaldust saab esitada vaid advokaadi vahendusel, tuleb teistmisavalduse tähtaja möödalaskmise mõjuvaks põhjuseks lugeda olukord, kus määratud kaitsja oma kaitskohustust ei täida ja advokatuur välja heidetud advokaadi asemele uut kaitsjat ei määra.¹⁴⁸ Riigi õigusabi seaduse¹⁴⁹ (RÕS) § 20 lg 3 kohaselt riigi õigusabi osutava advokaadi advokatuurist väljaarvamise, väljaheitmise või tema kutsetegevuse peatamise või pikaajalise töövõimetuse või surma korral, samuti muul seaduses sätestatud juhul nimetab advokatuur senise riigi õigusabi osutaja või riigi õigusabi saaja taotlusel või kohtu, prokuratuuri või uurimisasutuse määruse

¹⁴⁷ RKTkm 3-2-2-1-12, p 8.

¹⁴⁸ RKTko 3-1-2-3-13, p 15.

¹⁴⁹ Riigi õigusabi seadus, RT I 2004, 56, 403 ... RT I, 31.12.2014, 1.

alusel või omal algatusel uue riigi õigusabi osutaja RÕS §-s 18 sätestatud korras. Riigikohtu hinnangul on advokatuuril kohustus määrata alati viivitamatult omal algatusel uus riigi õigusabi osutaja¹⁵⁰ ja selle ülesande täitmatajätmise riski jätmine õigusabi saajale ei oleks mõeldav. See seisukoht peaks olema kohaldatav ka tsiviilkohtumenetluses, eelkõige menetluses Riigikohtus kuna TsMS § 706 lg 1 kohaselt esitatakse teistmisavaldus Riigikohtule ja TsMS § 218 lg 3 esimese lause kohaselt võib hagimenetluses Riigikohtus menetlusosaline menetlustoiminguid teha ning avaldusi ja taotlusi esitada üksnes vandeadvokaadi vahendusel, olukorras, kus kostjale on määratud riigi õigusabi korras esindaja. TsMS § 67 lg 1 kohaselt kui menetlusosaline lasi mööda seaduses sätestatud menetlustähtaja, ennistab kohus tähtaja menetlusosalise avalduse alusel, kui menetlusosaline ei saanud tähtaega järgida mõjuval põhjusel ja tähtaja möödalaskmine ei võimalda enam menetlustoimingut teha või põhjustab talle muu negatiivse tagajärje. Kuna teistmisavalduse võib esitada kahe kuu jooksul teistmise aluse olemasolust teadasaamisest alates, mis on eelduslikult piisav aeg, et endale uus esindaja (vajadusel advokaat) leida, siis muul juhul (st juhul, kui kostjal tuleb endale ise esindaja leida) ei saa advokaadi ametist kõrvaldamist lugeda piisavalt mõjuvaks põhjuseks ja sellist teistmisavalduse esitamise tähtaja ennistamise alust tuleks eitada.

Tsiviilasjas nr 3-2-2-3-07 on Riigikohus leidnud, et teistmise aluseks võib olla ka postiasutuse (AS-i Eesti Post) kodulehel sisaldunud eksitav teave tähtkirjade kättetoimetamisele kuuluva aja kohta. Antud asjas lähtus avaldaja menetlusdokumendi kohtule edastamisel ja selle adressaadini jõudmise aja arvestamisel AS-i Eesti Post kodulehel olnud infost, mistõttu jõudis menetlusdokument kohale hilinenult. Avaldaja esitas teistmisavalduse, milles palus tühistada Riigikohtu 20. septembri 2006. a määruse ja ennistada määruskaebuse esitamise tähtaeg. Kolleegium leidis, et teistmiseks TsMS § 702 lg 2 p 9 on järgi alus, kuivõrd nimetatud asjaolu (info ekslikkus) ei olnud ega võinud olla teada avaldajale ning see võis mõjutada kohtulahendi tegemist avaldaja kahjuks.¹⁵¹ Viidatud lahendis käsitletud olukord on käsitletav erakorralise asjaoluna Määruste mõttes.

Kuna teistmisavalduse rahuldamine toob kaasa teistetava lahendi (Euroopa täitedokumendi) tühisuse, tuleks juhul, kui sellise lahendi alusel on algatatud täitemenetlus, see igal juhul peatada. Kuna teistmismenetlus võib kesta kuid, võib täitemenetluse jätkamine hilisema teistmisavalduse rahuldamise korral tekitada põhjendamatult kahju. Vastavasisulise avalduse saamisel on Riigikohus täitemenetluse ka peatanud, küll aga ei ole Riigikohus seda teinud omal

¹⁵⁰ RRTKo 3-1-2-3-13, p 15.

¹⁵¹ RRTKm 3-2-2-3-07, p 10.

algatusel. Eeltoodust tulenevalt võib järeldada, et teistmisavalduse esitamine koos taotlusega täitemenetluse peatamiseks on käsitletav ühe võimaliku alusena Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramiseks eeldusel, et Riigikohus avalduse menetlusse võtab.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas sisustada Euroopa täitekorralduse määruses, Euroopa ülalpidamiskohustuste määruses, Euroopa maksekäsmenetluse määruses ja Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruses (ühiselt Määrused) sätestatud täitemenetluse piiramise ja peatamise võimalusi Eesti riigisisese õiguse alusel ehk selgitada välja, millised on võimalused Euroopa täitedokumendi alusel Eestis algatatud täitemenetluse piiramiseks või peatamiseks. Euroopa täitekorralduse määruse, Euroopa maksekäsmenetluse määruse ja Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse artikkel 23 sätestavad alused nimetatud määruste alusel välja antud Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramiseks ja peatamiseks ning Euroopa ülalpidamiskohustuste määruse artikkel 21 vastavalt Euroopa täitedokumendi täitmisest keeldumiseks või selle peatamiseks. Määrused jätavad täitemenetlusega, sh täitemenetluse piiramise ja peatamisega, seonduva liikmesriikide reguleerida ja Eesti õiguses on täitemenetluse piiramine alused tuletatavad nii täitemenetluse seadustikust (TMS) ja tsiviilkohtumenetluse seadustikust (TsMS).

TMS sätestab neli võimalikku alust Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramiseks või peatamiseks. Nendeks on täitetoimingu edasilükkamine (TMS § 44), täitemenetluse peatamine, pikendamine või ajatamine kohtumääruse alusel (TMS § 45), kaebus kohtutäituri otsuse või tegevuse peale (TMS § 217) ja sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitamine (TMS § 221).

TMS § 44 kohaselt võib kohtutäitur Euroopa täitedokumendi täitemenetluses tehtava täitetoimingu edasi lükata sissenõudja avalduse või kohtu vastava lahendi alusel või täitemenetluse läbiviija vahetumisel. Kui sissenõudja täitetoimingu edasilükkamisega nõus ei ole, on Euroopa täitedokumendi võlgnikul võimalus täitetoimingu edasilükkamise taotlemiseks pöörduda vastavasisulise avaldusega kohtu poole. Kui kohus peab täitetoimingu edasilükkamist põhjendatuks ja teeb vastavasisulise lahendi, saab võlgnik selle lahendi alusel taotleda kohtutäiturilt täitetoimingu edasilükkamist ja ei ole kohtutäituril alust täitetoimingu edasilükkamisest keelduda. Euroopa ülalpidamiskohustuste määrus võimalust täitemenetlust kaitsemeetmetega piirata või seada täitmise tingimuseks tagatise andmist, selliselt nagu teised Määrused, ette ei näe kuid sätestab selle asemel võimaluse kohtuotsuse täitmisest keelduda. TMS tähenduses täitetoimingu edasilükkamisena ja seega Määruste tähenduses on täitemenetluse piiramisena kaitsemeetmega käsitletav ka olukord, kus kohtutäitur vabatahtliku täitmise tähtaega seaduses sätestatud ajavahemiku piires või sissenõudja nõusolekul ka pikemaks perioodiks pikendab.

Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramine või peatamine Määruste tähenduses on võimalik ka TMS § 45 alusel, mille kohaselt võib kohus võlgniku avalduse alusel täitemenetluse peatada või täitmist pikendada või ajatada, kui menetluse jätkamine on võlgniku suhtes ebaõiglane. Kohus peab TMS § 45 järgse avalduse lahendamisel lähtuma konkreetse võlgniku isikuga seotud asjaoludest, mistõttu on TMS § 45 alusel avalduse esitamise õigus lahutamatult seotud avaldaja isikuga. Kui Euroopa täitedokumendi võlgnik suudab kohut veenda, et täitemenetluse peatamine, täitmise pikendamine või ajatamine on ilmse ebaõigluse ärahoidmiseks vajalik, on võimalik Euroopa täitedokumendi täitemenetlust TMS § 45 alusel vastavalt piirata.

Üheks võimaluseks Euroopa täitedokumendi võlgnikule oma õigusi täitemenetluses kaitsta on esitada kaebus kohtutäituri otsuse või tegevuse peale TMS § 217 alusel. Sellise kaebuse eesmärk on vaidlustada kohtutäituri tegevust ja otsuseid täitedokumendi täitmisel või täitetoimingu tegemisest keeldumisel, s.o täitemenetluse korraldamisel. Kaebus puudutab eelkõige kohtutäituri tegevust täitetoimingute (võlgniku ruumidesse sisenemine, vara hindamine ja arestimine, müümine jms) tegemisel. Kaebuse kohtutäituri tegevuse peale võib aga esitada ka siis, kui võlgniku arvates ei ole olemas täitedokument, mida kohtutäitur võinuks täitmisele võtta, nt kui Euroopa täitedokument on välja antud ilmsete vigadega. Kaebus tuleb kõigepealt esitada kohtutäiturile ja kaebuse rahuldamise üle otsustamisel peab kohtutäitur lähtuma formaliseerituse põhimõttest ning kaaluma, kas esitatud kaebus takistab kohtuotsuse täitmist või mitte. Alles siis, kui kohtutäitur kaebust ei rahulda või sellele ei reageeri, on võlgnikul võimalik pöörduda kohtu poole. Kui kohus leiab, et kohtutäituri tegevus on olnud lubamatu, rahuldab kohus kaebuse ja täitemenetlus tuleb TMS § 46 lg 2 p 1 alusel peatada või TMS § 48 lg 1 p 4 alusel lõpetada.

Neljanda võimaluse Euroopa täitedokumendi täitemenetluse piiramiseks või peatamiseks annab TMS § 221 lg 1, mille kohaselt võib võlgnik esitada sissenõudja vastu hagi täitedokumendi alusel sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks, eelkõige põhjusel, et nõue on rahuldatud, ajatatud või tasaarvestatud. Kuigi sama paragrahvi teise lõike järgi on nimetatud vastuväited kohtulahendi puhul lubatud üksnes siis, kui alus, millel need põhinevad, on tekkinud pärast kohtulahendi jõustumist, on Riigikohtu hinnangul vaatamata sellele võimalik esitada sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi ka juhul, kui alus, millel need põhinevad, on tekkinud enne kohtulahendi jõustumist. Võimalus esitada sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi juba enne otsuse jõustumist on oluline ka Euroopa täitedokumentide puhul, mis on viivimatult, s.o enne jõustumist, täidetavad, võimaldades läbi sellise hagi esitamise ära hoida otsuse sundtäitmine ja sellega kaasneda võiva kahju tekkimine. Sundtäitmise lubamatuks

tunnistamise hagiga on võimalik lahendada ka Määruste mõistes ametlikes juriidilistes dokumentides (nt kohesele sundtäitmisele allumise kokkulepet sisaldavas notariaalses kokkuleppes) sisalduvate nõuete pinnalt tekkida võivaid vaidlusi.

TsMS-s sisaldab samuti võimalusi Euroopa täitedokumendi sundtäitmist piirata või see peatada. Sellisteks võimalusteks on taotleda hagi tagamise korras sundtäitmise peatamist, sundtäitmise lubamist üksnes tagatise vastu või täitetoimingu tühistamist TsMS § 377 lg 1 esimene lause koostoimes TsMS § 378 lg 1 p-ga 6, tagaseljaotsuse puhul esitada TsMS § 415 lg 1 alusel kaja, kui võlgniku tegevusetus, mis oli tagaseljaotsuse tegemise aluseks, oli tingitud mõjuvast põhjusest või taotleda kohtult TsMS § 702 lg 1 alusel pärast kohtulahendi jõustumist uute asjaolude ilmsikstulekul ja TsMS § 702 lg-s 2 sätestatud aluste esinemisel teistmise korras kohtulahendi uuesti läbivaatamist.

Hagi tagamist reguleerib TsMS 40. peatükk. TsMS § 377 lg 1 esimese lause kohaselt võib kohus hageja taotlusel hagi tagada, kui on alust arvata et tagamata jätmine võib raskendada kohtuotsuse täitmist või teha selle võimatuks. Seega tuleb nõuet, mille tagamist soovitakse, ja tagamise aluseks olevaid asjaolusid TsMS § 381 lg 2 kohaselt hagi tagamise avalduses põhistada. TsMS § 378 annab mitteammendava loetelu hagi tagamise abinõudest. Euroopa täitedokumendi täitmise piiramise või peatamise võimaliku aluse annab § 378 lõike 1 punkt 6, mille kohaselt on võimalikeks hagi tagamise abinõudeks mh täitemenetluse peatamine, täitemenetluse jätkamise lubamine üksnes tagatise vastu või täitetoimingu tühistamine, kui täitedokument on hagi esitamisega vaidlustatud või kui kolmas isik on esitanud hagi vara arestist vabastamiseks või muul põhjusel sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks. Kuivõrd hagi tagamine rikub kostja (kelleks Euroopa täitedokumendi sundtäitmise vaidlustamise puhul on sissenõudja) õigusi, peab kohus hagi tagamise põhjendatuse üle otsustamisel poolte huve kaaluma. Kohtupraktikas on hagi tagamise põhjendatuse üle otsustamisel ülekaalus subjektiivsed ehk kostjast või pooltevahelisest võlasuhtest lähtuvad kriteeriumid. Hagi tagamine ei kujuta endast olulist menetluslikku garantiid, vaid on pigem seaduses ette nähtud erand.

Kuigi sellist ohtu on üritatud Määrustega menetlusdokumentide kättetoimetamisele miinimumstandardite kehtestamisega miinimumini viia, ei ole välistatud, et võlgnik ei saa tema suhtes toimuvast kohtumenetlusest teadlikuks või ei ole tal võimalik muudel endast olenematutel põhjustel nõudele vastuväidet esitada. Tulemuseks võib olla tagaseljaotsus, mida võlgnik soovib vaidlustada. Sellisel juhul võib Euroopa täitedokumendi võlgnik TsMS § 415 lg 1 kohaselt esitada tagaseljaotsuse peale kaja, kui tema tegevusetus, mis oli tagaseljaotsuse tegemise aluseks, oli tingitud mõjuvast põhjusest. Seejuures peab ta mõjuvat põhjust põhistama

ehk tegema selle kohtule usutavaks. Kaja võib esitada ka sõltumata mõjuva põhjuse olemasolust, kui 1) hagile vastamata jätmise puhul oli hagi kostjale või tema esindajale kätte toimetatud muul viisil kui isiklikult allkirja vastu üleandmisega või elektrooniliselt, 2) kohtuistungile ilmumata jäämise puhul oli kohtukutse toimetatud kostjale või tema esindajale kätte teisiti kui isiklikult allkirja vastu üleandmisega või kohtuistungil, 3) tagaseljaotsust ei võinud seaduse kohaselt teha. Nendest viimasest kolmest asjaolust vähemalt ühe esinemisel tuleb kohtul menetlus taastada ilma võimaluseta nõuda mõjuva põhjuse põhistamist. Taastatud menetluses saab võlgnik juba esitada nõudele vastuväited.

Jõustunud kohtuotsuse läbivaatamiseks Määruste mõistes võib erandkorras menetlusosalise avalduse alusel teatud uute asjaolude ilmsikstulekul esitada teistmisavalduse tsiviilkohtumenetluse seadustiku 68. peatükis sätestatud korras Riigikohtule. Võimaluse selleks sätestab TsMS § 702 lg 1, mis võimaldab jõustunud kohtulahendi hagimenetluses poole avalduse alusel, hagita menetluses menetlusosalise või muu isiku, kelle kohus oleks pidanud asja lahendamisel kaasama, avalduse alusel uute asjaolude ilmsikstulekul ja TsMS § 702 lg-s 2 sätestatud aluste esinemisel teistmise korras uuesti läbi vaadata. Selleks, et teistmisavaldust esitada, peab teistetav avaldus olema jõustunud. Riigikohus on märkinud, tagaseljaotsuse teistmine ei ole TsMS § 703 lg 2 järgi lubatud, kui tagaseljaotsus ei ole teistmisavalduse esitamise ajaks jõustunud. Ühe teistmise alusena sätestab TsMS § 702 lg 2 p 2 olukorra, kus menetlusosalisele ei olnud menetlusest seaduse kohaselt teatatud, muu hulgas hagiavaldust kätte toimetatud või menetlusosaline ei olnud seaduse kohaselt kohtusse kutsutud, kuigi lahend tehti tema suhtes. Seega võiks selle punkti alusel teistmine kõne alla tulla juhul, kui Euroopa täitedokument on väljastatud sellise menetluse tulemusena, kus menetlusdokumendid toimetati kätte miinimumnõuete kohaselt, st ilma võlgniku kättesaamistõendita.

Kuigi asjaolu, mille ilmnemisel teistmist taotletakse, võib formaalselt vastata mõnele TsMS § 702 lg-s 2 loetletud alustest, ei ole see siiski TsMS § 702 lg 3 kohaselt teistmise aluseks, kui see ei ole mõjutanud kohtulahendi tegemist menetlusosalise kasuks või kahjuks. Seega ei ole TsMS § 702 lg-s 2 loetletud alused absoluutseks garantiiks jõustunud Euroopa täitedokumendi läbivaatamiseks ja sellise aluse olemasolul tuleb iga kord hinnata, kas see võis kuidagi menetluse tulemust mõjutada.

Käesoleva magistritöö tulemusena saab asuda seisukohale, et Eesti riigisiseses õiguses on piisavalt aluseid nii Eestis kui ka teistes liikmesriikides välja antud Euroopa täitedokumentide piiramiseks ja peatamiseks. Määruste asjakohaseid sätteid ja mõisteid, mille rakendamine on jäetud riigisisese õiguse ülesandeks, on võimalik nendega ka edukalt ühildada. Töö käigus

õnnestus Määrustes kasutatavad täitemenetlusega seonduvad mõisted „piiramine“ ja „peatamine“ selliselt täitemenetluse seaduses ja tsiviilkohtumenetluse seadustikus sisalduvate sätetega sisustada, et oleks võimalik vajadusel Euroopa täitedokumendi alusel algatatud täitemenetlust Eesti riigisisese õiguse alusel piirata või peatada.

GROUNDS FOR LIMITING AND STAYING THE ENFORCEMENT OF EUROPEAN ENFORCEMENT DOCUMENTS IN ESTONIA. Summary

The aim of the current thesis is to identify how the norms stipulated in European Enforcement Order Regulation, European Maintenance Obligations Regulation, European Payment Order Regulation and European Small Claims Regulation (jointly referred to as the Regulations) concerning limiting and staying of enforcement procedures should be equipped with national law or in other words on what grounds could enforcement procedures initiated on grounds of European enforcement documents in Estonia be limited or stayed. The articles 23 of European Enforcement Order Regulation, European Payment Order Regulation, European Small Claims Regulation enact grounds for limiting and staying enforcement procedures initiated on the grounds of European enforcement document as well as the article 21 of Maintenance Obligations Regulation enacts grounds for refusal or suspension of enforcement of such an enforcement document.

As the Regulations leave the grounds for enforcement procedure, incl. these considering limiting and staying, to be regulated by national law of Member States, it is essential to find out which provisions of law of Member States in certain situation apply. The grounds for limiting and staying of enforcement procedure in Estonian law derive from the Code of Enforcement Procedure (CEP) as well from the Code of Civil Procedure (CCP). Therefore the current thesis consists of three chapters in the first of which the grounds for limiting and staying the enforcement proceedings, deriving from Regulations and the principle of autonomous interpretation of EU law as a substantial principle regarding to applying EU law, are dealt with. The second chapter regards the grounds for limiting or staying the enforcement proceedings deriving from the CEP and the third chapter accordingly such grounds deriving from the CCP.

CEP enacts four possible grounds for limiting and staying of enforcement procedure. Those are postponing of enforcement action under § 44 of the CEP, suspension, extension and deferral of enforcement proceedings based on court ruling under § 45 of the CEP, complaints about decisions and activities of bailiff under § 217 of the CEP and action for declaration of compulsory enforcement to be inadmissible under § 221 of the CEP.

Under § 44 of the CEP a bailiff may postpone an enforcement action on the basis of an application of the claimant or a corresponding court decision or when the person conducting the enforcement proceedings is changed. In case the claimant does not agree to postpone the

enforcement action, the debtor of European enforcement document has an opportunity to turn to court for postponing the enforcement action by filing an according application. If the court rules the postponing of the enforcement action to be grounded the debtor can file the court ruling to the enforcement officer to postpone the action. In this case the enforcement officer has no right to refuse postponing. Unlike the other Regulations the Maintenance Obligations Regulation does not stipulate a ground to limit enforcement procedure to protective measures or make it conditional on the provision of a security but instead stipulates a ground for refusal of enforcement of the court decision. A situation where the enforcement officer extends the term for voluntary compliance can also be considered as a postponing of an enforcement action in the meaning of the CEP and therefore also as limiting of enforcement proceedings in the meaning of the articles 23(a) of the Regulations (excl. Maintenance Obligations Regulation).

Limiting and staying of enforcement procedure in the meaning of the Regulations can take place also under § 45 of the CEP, that stipulates, that on the basis of an application of a debtor, a court may suspend enforcement proceedings or extend or defer enforcement if continuation of the proceedings is unfair in respect of the debtor. In such case, the interests of the claimant and other circumstances shall be taken into account, including the family and economic situation of the debtor. In case the debtor manages to convince the court that the suspension, extension or deferral of enforcement proceedings is necessary to prevent obvious injustice, the limiting or staying of enforcement of the European enforcement document under § 45 of the CEP should be possible.

Another possibility for a debtor of the European enforcement document to protect his rights during enforcement proceedings is to file a complaint about a decision or an activity of bailiff under § 217 of the CEP. The purpose of such a complaint is to dispute activities and decisions of the bailiff while enforcing an enforcement document or refusing an enforcement action, i.e. while performing enforcing activities. A complaint about a decision or an activity of a bailiff can also be filed in case the debtor is of an opinion that there exists no enforcement document to be enforced, e.g. in case the European enforcement document was clearly wrongly issued.

In first order the complaint should be filed with the bailiff. Deliberating the complaint the bailiff has to act considering the formalization principle and deliberate if the complaint filed could obstruct the enforcement procedure. The debtor has a possibility to turn to court only after the bailiff has declined the complaint or has not responded. In case the court finds the activities of the bailiff to be inadmissible, the court considers the complaint to be grounded,

the enforcement proceedings shall be stayed under § 46(2)(1) of the CEP or terminated under § 48(1)(4) of the CEP

As a fourth possibility for limiting and staying of enforcement of a European enforcement document § 221(1) of the CEP foresees a possibility for the debtor to file an action against a claimant for declaration of compulsory enforcement to be inadmissible, in particular for reason that a claim has been satisfied, postponed or set off. Although the § 221(2) declares that the objections specified in subsection (1) are admissible only if the grounds on which they are based were created after the entry into force of the court decision, in the opinion of the Supreme Court of Estonia it nevertheless is admissible to file an action against a claimant for declaration of compulsory enforcement to be inadmissible also in case the grounds on which they are based became evident before the entry into force of the court decision. This is important considering that some European enforcement documents are enforceable without delay i.e. even before entering into force. By filing an action against a claimant for declaration of compulsory enforcement to be inadmissible the authentic documents (notarized agreements which prescribe the obligation of the owner of an immovable or a ship to be subject to immediate compulsory enforcement for the satisfaction of a claim) can also be contested.

Code of Civil Procedure (CCP) also contains grounds for limiting and staying of enforcement procedure of a European enforcement document, such as securing an action at the request of the plaintiff if there is a reason to believe that failure to secure the action may render compliance with the judgment difficult or impossible under § 377(1) and § 378(1)(6) of the CCP, filing of petition to set aside the default judgment under § 415(1) of the CCP or under § 702(1) of the CCP if new facts become evident in a matter, a new hearing of a court decision which has entered into force may be organized pursuant to the procedure for review on the basis of a petition filed by a party in the case of an action or, in the case of a matter on petition, based on a petition filed by a participant in the proceeding or another person who should have been involved by the court in the hearing of the matter under § 702(1) of the CCP.

The securing of an action is regulated under section 40 of the CCP. Under § 377(1) the court may secure an action at the request of the plaintiff if there is reason to believe that failure to secure the action may render compliance with the judgment difficult or impossible. Therefore the grounds on which the securing of the action is sought have to be well grounded. Limiting or staying of enforcement procedure in the meaning of the Regulations can be performed under § 378(1)(6) of the CCP under which the suspension of execution procedure, permitting

the continuation of execution procedure only against a security, or cancelling of an enforcement action if the execution document has been contested by filing of an action, or if a third party has filed an action for the release of property from seizure or for declaration of inadmissibility of compulsory execution due to another reason. In court practice while deliberating the motives and justifications of securing an action mainly subjective criteria are to be considered. Securing an action is not to be considered as procedural guarantee but rather an exception.

Under § 415(1) of the CCP the defendant may file a petition to set aside a default judgment if the defendant's failure to act which constituted the basis for making the judgment by default was due to a good reason. A petition to set aside a default judgment may be filed regardless of whether a good reason existed, if in the case of failure to respond to an action, the action was served on the defendant or representative thereof in any other manner except by personal delivery against signature, in the case of failure to appear in a court session, the summons was served on the defendant or representative thereof in any other manner except by personal delivery against a signature or delivery in a court session or pursuant to law, the default judgment could not have been made. In case there exists at least one of these three grounds mentioned lastly, the court proceedings shall be reopened and continued.

In case a court decision has entered into force there is a possibility to apply for a review. Under § 702 (1) of the CCP if new facts become evident in a matter, a new hearing of a court decision which has entered into force may be organized pursuant to the procedure for review on the basis of a petition filed by a party in the case of an action or, in the case of a matter on petition, based on a petition filed by a participant in the proceeding or another person who should have been involved by the court in the hearing of the matter. The petition for a review has to be filed with the Supreme Court of Estonia. It is mandatory for the court decision being applied for review to have entered into force. The petition for review of a European enforcement document could be taken into consideration in case e.g. the European enforcement document was issued under minimum standards, i.e. without a confirmation of receipt of the defendant. The circumstances though, under which the review is sought, have to be of such of influence to may have result in a different decision.

As a result of the thesis at hand it could be argued that the Estonian national law is sufficiently regulated for European enforcement documents to be limited or stayed in the meaning and in compliance with the Regulations. The terms left by the Regulations to be enacted and definitions (such as “limiting” and “staying”) to be defined by national law are

sufficiently enacted and defined by Estonian national law to stay or limit an enforcement procedure of a European enforcement document if needed.

KASUTATUD LÜHENDITE LOETELU

EL	Euroopa Liit
HMKm	Harju Maakohtu määrus
Määrused	Euroopa täitekorralduse määrus, Euroopa maksekäsumenetluse määrus, Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse määrus ja Euroopa ülalpidamiskohustuste määrus ühiselt
RKTKm	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus
RKTKo	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus
TlnRnKm	Tallinna Ringkonnakohtu määrus
TlnRnKo	Tallinna Ringkonnakohtu otsus
TsMS	Tsiviilkohtumenetluse seadustik
TsÜS	Tsiviilseadustiku üldosa seadus
VMKm	Viru Maakohtu määrus

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. A. Alekand, Formaliseerituse printsiibi sisu ja ulatus täitemenetluses. *Juridica* nr 5, 2003, lk 330 - 337.
2. A. Alekand, Proportsionaalsuse printsiip põhiõiguste riive mõõdupuuna täitemenetluses. Doktoritöö, juhendaja prof R. Narits. Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 2009.
3. A. Alekand, The Estonian Universal Enforcement Procedure and the Bailiff as the Taker of Procedural Decisions, *Juridica International* XV/2008, pp 115-124.
4. A. Levin, Menetlusdokumentide kättetoimetamine hoiustamisega tsiviilkohtumenetluses kui igapäevase õiguse riive olla oma kohtuasja arutamise juures. Magistratöö, juhendaja mag iur Kai Härmand, Tartu Ülikooli Õigusinstituut, 2013.
5. A. Pärsimägi, Muutuv tsiviilkohtumenetlus: menetlustoimingud ja –tähtajad, vastuväide kohtu tegevusele, hagi tagamine. *Juridica* 2009, nr 7, lk 439 - 454.
6. B. Aaviksoo jt., Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura, 2008.
7. B. Hess, Study No. JAI/A3/2002/02 on making more efficient the enforcement of judicial decisions within the European Union: Transparency of a Debtor's Assets, Attachment of Bank Accounts, Provisional Enforcement and Protective Measures. Version of 2/18/2004, pp 101-144. Available at: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/enforcement_judicial_decisions_180204_en.pdf (15.04.2014).
8. C. Crifò, Cross-border enforcement of debts in the European Union, default judgments, summary judgments and orders for payment. [Alphen aan den Rijn] [etc.] : Kluwer Law International, c2009.
9. E. Storskrubb, Civil procedure and EU law: a policy area uncovered. Oxford, New York: Oxford University Press, 2008.
10. H. Lindfors, Cross-border Enforcement in the European Framework. Available at: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/51-15.pdf> (09.04.2015).
11. M. Kaur, Euroopa täitekorralduse tõend: miks ja millal? *Juridica* 2012, nr 2, lk 122 - 126.
12. M. Lillisaar, M. Torga, Euroopa maksekäsk – selle väljaandmine ja Eestis täitmisele

- võtmine. Kohtupraktika analüüs, Tartu 2013. Internetis:
http://www.riigikohus.ee/vfs/1583/ELMK_analyys_Lillsaar_Torga.pdf (29.04.2014).
13. M. Lillsaar, Sundtäitmise lubamatuks tunnistamine, Riigikohus, Õigusteabe osakond, Tartu, 2011.
 14. M. Mulla, *Exequatur* menetlus Euroopa Liidu liikmesriigi kohtulahendi täitmise protsessis ning selle võimalik kaotamine. Magistritöö, juhendaja M. Torga. Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 2012.
 15. M. Poola, Täitedokumentide tunnustamine ja täitmine Euroopa täitekorralduse määruse alusel. Magistritöö, juhendaja K. Sein. Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 2007.
 16. M. Zilinsky, Abolishing Exequatur In The European Union: The European Enforcement Order. - Netherlands International Law Review, Volume 53, Issue 03.
 17. M. Torga, Euroopa Liidu tasandil tsiviilkohtumenetlust reguleerivate määruste rakenduspraktika: Balti riikide kogemus. Uurimus, (Nr. TM 2012/04/EK), III. EESTI KOGEMUS. Internetis:
[http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58858/Euroopa+Liidu+tasandil+tsiviilkohtumenetlust+reguleerivate+m%E4%E4ruste+rakenduspraktika.+Balti+riikide+kogemus+\(Eesti+osa\).pdf](http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58858/Euroopa+Liidu+tasandil+tsiviilkohtumenetlust+reguleerivate+m%E4%E4ruste+rakenduspraktika.+Balti+riikide+kogemus+(Eesti+osa).pdf) (17.04.2014).
 18. M. Torga, Euroopa maksekäsumenetlus – lihtne viis rahvusvaheliste tsiviilnõuete makspanemiseks. Juridica 2013, nr 5, lk 329 – 338.
 19. M. Vutt, Hagi tagamine tsiviilkohtumenetluses. Kohtupraktika analüüs, Tartu 2009. Internetis:
http://www.riigikohus.ee/vfs/918/HagiTagamineTsiviilkohtumenetluses_Margit_Vutt.pdf (29.04.2014).
 20. M. Vutt, Tagaseljaotsuste regulatsiooni kohaldamine kohtupraktikas (01. 01. 2006 jõustunud TsMS kohaselt). Internetis:
<http://www.riigikohus.ee/vfs/654/TagaseljaotsusedAnalyys7.pdf> (25.04.2015).
 21. O. Streltsova, Muudatused välisriigi kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise menetluses Brüsseli I bis määruses. Magistritöö, juhendaja dr. iur. Karin Sein. Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 2014.
 22. U. Lõhmus, Kuidas liikmesriigi kohtusüsteem tagab Euroopa Liidu õiguse tõhusa toime? Juridica 2007, nr 3, lk 143 - 154.
 23. U. Lõhmus, Põhiõigused ja Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtted: funktsioonid,

kohaldamisala ja mõju. Juridica 2011, nr 9, lk 639 - 651.

24. V. Kutšmei, Kohtutäituri kaalutusõigus. Magistritöö, juhendaja prof Raul Narits, Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 2012.

Kasutatud normatiivmaterjalid

25. 39. Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations. Available at: <http://www.hcch.net/upload/conventions/txt39en.pdf> (15.04.2014).
26. Eesti Vabariigi Justiitsministri 09.06.2011 määrus nr 30 „Ülalpidamiskohustuste määruse rakendamise määrus“, RT I, 14.06.2011, 6.
27. Eesti Vabariigi põhiseadus, RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.
28. Euroopa Liidu leping, ELT C 326, 26.10.2012.
29. Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. ELT C 326, 26.10.2012, lk 1 - 390.
30. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määruse (EÜ) nr 861/2007 millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus konsolideeritud versioon. ELT L 199, 31.07.2007, lk 1 - 29.
31. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määruse (EÜ) nr 861/2007 millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus konsolideeritud versioon.
32. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012, 12. detsember 2012, kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, ELT L 351, 20.12.2012, lk 1 - 32.
33. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 606/2013, 12. juuni 2013, tsiviilasjades määratud kaitsemeetmete vastastikuse tunnustamise kohta, ELT L 181, 29.06.2013, lk 4 - 12.
34. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1896/2006, 12. detsember 2006, millega luuakse Euroopa maksekäsmenetlus, ELT L 399, 30.12.2006, lk 1 - 32.
35. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 805/2004, 21. aprill 2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta, ELT L 143, 30.04.2004, lk 15 - 39.

36. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 861/2007, 11. juuli 2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus, ELT L 199, 31.07.2007, lk 1 – 22.
37. Euroopa Ühenduse asutamislepingu konsolideeritud versioon, ELT C 321, 29.12.2006, lk 1 - 186.
38. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon [terviktekst], RT II 2000, 11, 57.
39. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (täiendatud protokollidega nr 2, 3, 5 ja 8) ning selle lisaprotokollide nr 1, 4, 7, 9, 10 ja 11 ratifitseerimise seadus – 01.01.2006, RT II 1996, 11, 34; RT I 2005, 39, 308.
40. Kohtutäituri seadus. RT I 2009, 68, 463 ... RT I, 31.01.2014, 15.
41. Nõukogu määrus (EÜ) nr 2201/2003, 27. november 2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000, ELT L 338, 23.12.2003, lk 1.
42. Nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009, 18. detsember 2008, kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes, ELT L 7, 10.01.2009, lk 1 - 79.
43. Nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009, 18. detsember 2008, kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes. Konsolideeritud versioon. Teave, mille liikmesriigid on edastanud Nõukogu 18. detsembri 2008. aasta määruse (EÜ) nr 4/2009 artikli 71 alusel. Internetis: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/vers_consolide_et_4.pdf (23.04.2014).
44. Nõukogu määrus nr 44/2001, 22. detsember 2000, kohtu alluvuse ja kohtu otsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades. EÜT L 12, 16.01.2001, lk 1 - 23.
45. Riigi õigusabi seadus, RT I 2004, 56, 403 ... RT I, 31.12.2014, 1.
46. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts. Official Journal C 340 , 10/11/1997 P. 0001 - 0144.
47. Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 31.12.2014, 1.
48. Täitemenetluse seadustik, RT I 2005, 27, 198 ... RT I, 05.03.2015, 2.

Kasutatud kohtupraktika

49. EKm C-324/12 *Novontech-Zala kft. Novontech-Zala kft. vs Logicdata Electronic & Software Entwicklungs GmbH.*
50. EKo C-14/08 *Roda Golf & Beach Resort SL (eelotsusetaotlus, mille on esitanud Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n°5 de San Javier).*
51. EKo C-26/13 *Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai vs OTP Jelzálogbank Zrt.*
52. EKo C-283/05 *ASML Netherlands BV vs Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS).*
53. EKo C-320/12 *Malaysia Dairy Industries Pte. Ltd vs Ankenævnet for Patenter og Varemærker.*
54. EKo C-43/04 *Finanzamt Arnsberg vs. Stadt Sundern.*
55. EKo C-482/09 *Budějovický Budvar, národní podnik vs Anheuser-Busch Inc.*
56. EKo C-508/12 *Walter Vapenik vs Josef Thurner.*
57. EKo T-72/04 *Sonja Hosman-Chevalier vs Euroopa Ühenduste Komisjon.*
58. HMKm 2-11-46700.
59. HMKm 2-13-49382.
60. RKKKo 3-1-2-3-13.
61. RKTkm 3-2-1-10-10.
62. RKTkm 3-2-1-102-09.
63. RKTkm 3-2-1-104-04.
64. RKTkm 3-2-1-130-08.
65. RKTkm 3-2-1-140-13.
66. RKTkm 3-2-1-145-11.
67. RKTkm 3-2-1-147-13.
68. RKTkm 3-2-1-42-08.
69. RKTkm 3-2-1-5-14.
70. RKTkm 3-2-1-64-09.

71. RKTkm 3-2-1-72-03.
72. RKTkm 3-2-1-78-11.
73. RKTkm 3-2-1-79-12.
74. RKTkm 3-2-1-80-11.
75. RKTkm 3-2-1-91-13.
76. RKTkm 3-2-2-1-11.
77. RKTkm 3-2-2-1-12.
78. RKTkm 3-2-2-1-14.
79. RKTkm 3-2-2-2-06.
80. RKTkm 3-2-2-2-13.
81. RKTkm 3-2-2-3-07.
82. RKTkm 3-2-2-3-14.
83. RKTko 3-1-2-3-13.
84. RKTko 3-2-1-107-09.
85. RKTko 3-2-1-11-15.
86. RKTko 3-2-1-134-07.
87. RKTko 3-2-1-151-09.
88. RKTko 3-2-1-190-13.
89. RKTko 3-2-1-25-05.
90. RKTko 3-2-1-29-14.
91. RKTko 3-2-1-31-10.
92. RKTko 3-2-1-31-10.
93. RKTko 3-2-1-42-08.
94. RKTko 3-2-1-49-08.
95. RKTko 3-2-1-60-11.
96. TlnRnKm 2-13-15815.
97. TlnRnKm 2-13-30557.

98. TlnRnKo 2-05-530.
99. VMKm 2-10-9483.
100. VMKm 2-14-6817.

Kasutatud muud allikad

101. Proposal for a Council regulation creating a European enforcement order for uncontested claims, Brussels, 18.04.2002, COM(2002) 159 final. Available at: [http://www.europarl.europa.eu/registre/docs_autres_institutions/commission_europeenn/e/com/2002/0159/COM_COM\(2002\)0159_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/registre/docs_autres_institutions/commission_europeenn/e/com/2002/0159/COM_COM(2002)0159_EN.pdf) (23.04.2014).
102. RKTo 3-2-1-107-09 analüüs. Internetis: https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtulahendi_analyys/3746 (15.04.2014).
103. Kohtujuristi Wahl 16. mai 2013 ettepanek kohtuasjas C-157/12, *Salzgitter Mannesmann Handel GmbH vs SC Laminorul SA*.
104. Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määrust (EÜ) nr 861/2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus, ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta määrust (EÜ) nr 1896/2006, millega luuakse Euroopa maksekäsumenetlus. COM(2013) 794 final.
105. Kohtujuristi Bot 9. aprilli 2014 ettepanek liidetud kohtuasjades C-119/13 ja C-120/13: Euroopa Kohtu otsus (kolmas koda), 4. september 2014 (Eelotsusetaotlused: Amtsgericht Wedding – Saksamaa) - *eco cosmetics GmbH & Co. KG vs Virginie Laetitia Barbara Dupuy (C-119/13)* ja *Raiffeisenbank St. Georgen reg. Gen. mbH vs Tetyana Bonchuk (C-120/13)*.
106. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele ühenduse tarbijaõigustiku jõustamise kohta”, KOM(2009) 330 lõplik, ELT C 18, 19.01.2011, lk 100 - 104.
107. Haagi Konverentsi koduleht: http://www.hcch.net/index_en.php?act=status.comment&csid=1065&disp=type (15.04.2015).

108. KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE NING EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 861/2007 (millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus) kohaldamise kohta. COM(2013) 795, final.
109. Konsolideeritud verisoon. Teave, mille liikmesriigid on edastanud Nõukogu 18. detsembri 2008. aasta määruse (EÜ) nr 4/2009 artikli 71 alusel. Internetis: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/vers_consolide_et_4.pdf (23.04.2015).
110. M. Lillisaar, M. Torga, Euroopa maksekäsk – selle väljaandmine ja Eestis täitmisele võtmine. Kohtupraktika analüüs, Tartu, 2013, lk 11. Internetis: http://www.riigikohus.ee/vfs/1583/ELMK_analyys_Lillisaar_Torga.pdf (25.04.2015).
111. M. Vutt, Hagi tagamine tsiviilkohtumenetluses. Kohtupraktika analüüs, Tartu 2009 lk 21. Internetis: http://www.riigikohus.ee/vfs/918/HagiTagamineTsiviilkohtumenetluses_Margit_Vutt.pdf (26.04.2015).
112. Proposal for a Council regulation creating a European enforcement order for uncontested claims, Brussels, 18.04.2002, COM(2002) 159 final.
113. Riigikohtu esimees Märt Rask, Riigikogu 2009. aasta kevadistungjärgu ettekanne. Internetis: http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CDwQFjAC&url=http%3A%2F%2Friigikogu.ee%2F%3Fop%3Ddemsplain%26page%3Dpub_file%26file_id%3D268ef68e-88c3-3dae-35fb-3b464db702f2%26&ei=H4pjUZamHMHa0QWgt4GICQ&usg=AFQjCNHajfoeG7CtoJfdwY5S5tVWFIL8hg&sig2=-kwBla8KQTZUSGGvbChvDA&bvm=bv.44990110,d.d2k (10.03.2015).
114. M. Vutt, Tagaseljaotsuste regulatsiooni kohaldamine kohtupraktikas (01. 01. 2006 jõustunud TsMS kohaselt), lk 1 - 2. Internetis: <http://www.riigikohus.ee/vfs/654/TagaseljaotsusedAnalyys7.pdf> (26.04.2015).
115. M. Lillisaar, Sundtäitmise lubamatuks tunnistamine. Riigikohus, Õigusteabe osakond, Tartu, 2011.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Eimar Kogger,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
EL ÕIGUSE KOHASED EUROOPA TÄITEDOKUMENTIDE TÄITEMENETLUSE
PIIRAMISE JA PEATAMISE ALUSED EESTIS,

mille juhendaja on Maarja Torga (*MJur*),

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 05.05.2015